AVGVSTINI HVNNAEI

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE CHRISTI AXIOMATA.

QVIBVS BEATI THOMAE AQVINATIS Doctrina de ijſdem Sacramentis in Tertia Summæ Theologiæ parte, eiuſque Supplemento tradita, à diſputationum prolixitate ad ſummam breuitatem memoriæ gratiſſimam reuocatur.

ADIVNCTIS SCHEMATIBVS, QVÆ METHODVM, quam Beatus Thomas ibidem in Sacramentorum materia, explicanda ſequitur, breuiter, ac dilucidè ob oculos ponunt.

Opus poſt diligentem recognitionem, atque caſtigationem, nunc quarto in lucem prodiens, & omnibus tam Catechiſmi, quàm Sacræ Theologiæ ſtudioſis vtiliſſimum.

VENETIIS, M D X C V I.

Apud Iuntas.

REVERENDO

IN CHRISTO PATRI GERTRVDANI COENOBII

apud Louanienses Abbati præstantiss.

Et viro, cùm generis nobilitate, tùm virtutis, & eruditionis laude clarissimo.

AVGVSTINVS HVNNAEVS. S. P. D.

CVM ante annos decem in vestro Gertrudano cœnobio, amplissime Præsul, quartum Sententiarum librum, in quo de Sacramētis agitur, prælegerem, idemque argumentum ex Summæ B. Thomæ Aquinatis tertia parte disputarem, inter alias commonitiones, frequenter meos discipulos ad locos communes Theologicos sibi comparandos (in quibus tanquam in commodis quibusdam & bene digestis scriniolis, quicquid apud ullum scriptorem memorabile, & scitu dignum reperirent, ita disponere atque recondere possent, ut quocumque in posterum tempore eius utendi sese offerret occasio, paratum haberent) cohortari solebam. Illud adijciens, si uniuersum Summæ Theologicæ B. Thomæ Aquinatis doctrinam (quæ ipsa tota per locos communes est digesta) summatim & quàm paucissimis fieri posset axiomatibus (omnibus ex utraque disputationis parte argumentis subtractis) comprehenderent, itaque comprehensam omni cura atque diligentia memoriæ mandare niterentur, vtilissimam eos nauaturos operam, vberrimumque sui laboris inde fructum percepturos esse.

Ipse quoque, ut non modo uerbis, sed etiam opere & exemplo, illius generi studij Theologici utilitatem illis commendarem, cœpi ea, quæ B. Thomas in sua Summa de Sacramentis, doctissime quidem, sed admodum prolixe disputat; ad eum, quem iam dixi modum contrahere: quem quidem conatum, licet frequenter grauissimis meę professionis Theologicæ occupationibus interruptum & intermissum, Deo tamen uires suppeditante, tandem ad optatum perduxi finem, & ita perduxi, ut plerique amici nostri, ijdemque uiri doctissimi, quod præstiteram sibi magnopere placere, & si in lucem ederetur, fore ut hoc adminiculo, Theologiæ studiosis adolescentibus, & laboris plurimum leuaretur, & vtilitatis, non parum, tum propter rei commoditatem, tum etiam propter industriæ imitationem compararetur, assererent.

Quorum iudicium, tum quod per se maximi apud me esset momenti, tum etiam quod idem ipsa experientia antea compertum haberem, non potui non probare atque sequi. Vehementer enim animum meum commouebat, quod plerosque ex meis discipulis magnos breui tempore in studio Theologico, hac, ut mihi persuadebam, studendi ratione progressus fecisse animaduerterem, qui postea ad Baccalaureatus gradum conscendentes, luculentum suæ eruditionis documentum publice dederunt, inter quos non postremus erat dominus Adrianus Beaufortius tunc adolescens maximæ spei, nunc autem uir & pietate singulari & disciplinæ monasticæ, tum in sua uita instituenda cultor diligentissimus, tum in aliorum formandis moribus grauissimus, ut ex laudabili eius Prioratu, quo septimum iam fungitur annum, omnibus est notum, atque optimus præceptor.

Itaque maiorem publicę utilitatis, quam nostri nominis, rationem habendam esse existimantes, passi sumus hanc, licet rudem adhuc, & parum pro argumenti dignitate, & nostri sæculi excellenti eruditione, expolitam, neque enim nobis per continuas & grauissimas quotidianæ professionis Theologicæ occupationes necessarium ad eam expoliendam tempus adhibere uacauit, lucubratiunculam in lucem ad communem studij Theologici utilitatem ac facilitatem promouendam, exire.

Cum autem longo iam usu, plurimisque Doctorum hominum exemplo receptum uideremus, ut eiusmodi teneri adhuc literarij fœtus, quo publicæ lucis radios facilius ferre, & aduersus obtrectatorum iniurias tutiores esse possint eximij alicuius, & auctoritatis dignitatisque spectatæ uiri patrocinio, atque tutelæ commendentur, eique dedicentur, tam usitatam, & tanto Doctissimorum hominum usu receptam celebratamque consuetudinem, nequaquam negligendam duximus.

Itaque cum multum diuque apud nos cogitantes, istorum tertiæ partis Summæ B. Thomæ axiomatum nunc primum prodeuntium in lucem patronum atque protectorem, cui & grata essent, & cuius auctoritate, nominisque splendore candidis lectoribus commendatiora, & ab inuidiorum, maledicorumque obtrectationibus, tutiora redderētur quæreremus, tametsi non pauci tales nobis occurrerent, qui tibi tamen, reuerende Præsul, hac in parte præferendus uideretur, occurrebat nemo.

Mouebat enim me non parum, quod ex uniuerso Gertrudanorum conuentu, in quo complures pietate, doctrina, & gubernandi dexteritate præstantes uiros esse omnibus palam est, te propter summa tua in Gertrudanum cœnobium merita, maximamque tui Prioratus, quo idem cœnobium per decem totos annos recte, sapienterque administrasti, laudem, cæteris postpositis, Abbatem electum, & confirmatum. Regia maiestate electionem comprobante uiderem.

Quocirca & meum & bonorum omnium commune gaudium, quod licet multi apud nos eodem honore digni fue-

rint, tibi tamen ut dignissimo & maxime omnium idoneo hic honor sit delatus, mea uoce testandum, omnibusque, quibus hunc honorem & gratum & fœlicem accidisse arbitrabar, arrepta istius libelli sub tuo nomine diuulgandi occasione, & gratulandum putaui.

Vestro igitur in primis Gertrudano cœnobio gratulor, quod D. Philippo Hosdenio piæ memoriæ Abbate laudatissimo, cuius laudes ab omnibus omnium ordinum hominibus certatim celebrantur, & celebratu dignissimæ sunt, orbatum, nunc ad suum dolorem leniendum, talem Abbatem, qui D. Philippi Hosdenij uirtutem atque laudem uel superaturus, uel certe æquaturus speretur, sit nactum.

Toti quoque nostræ Gertrudanæ parœciæ gratulor, quod cum nacta sit superiorem pastorem, qui Heluordiensium pastoratu per sex annos recte laudabiliterque administrando, maxima dedit suæ in parœcia gubernanda dexteritatis, atque prudentiæ documenta.

Pauperibus quoque & calamitosis omnibus est cur gratulari debeam, horum enim te benignum parentem atque patronum fore, in eorumque ærumnis & calamitatibus consolandis, atque subleuandis domini Philippi Hosdenij antecessoris tui, quia hac ex re & apud Deum, & apud homines summum consecutus est laudem, uestigia secuturum esse, me alijsque parœciæ optimatib. quum tibi hunc gratularemur honorem, & ut fœlix faustusque parœciæ, totique Christianæ reipublicæ esset præcaremur, præsentibus & audientibus spopondisti.

Huc accedebat, quod hoc opusculum in uestro cœnobio primum, dum idem argumentum apud uos disputarem, esset meditatum, & quod uestri cœnobij religiosis adolescentib. pastoratu aliquando functuris, utilissimum fore uideretur.

Cupiebam denique nostræ amicitiæ iam inde a tua pueritia, dum ante annos triginta prima Grammatices rudimenta in florentissimo apud Louanienses Castrensi gymnasio me præceptore una cum domino Carolo fratre tuo, nunc Parcensi Abbate præstantissimo disceres, inchoatæ, & ab eo tempore semper continuatæ, manifestum sempiternumque extare monumentum.

Has ergo aliasque ob causas plurimas, quas studio breuitatis prætereo, istam tibi dicatam, ornatissime præsul, lucubratiunculam, perexiguam quidem, si in ea quod nostrum est, tantummodo spectetur, amplissimam uero & longe maximam, si doctrina in ea inclusæ, quam a B. Thoma sumus mutuati, pretiosissimus incomparabilisque thesaurus consideretur, & certe ab animo, tum uestræ, tum uniuersi uestri Cœnobij dignitatis, laudis atque utilitatis studiosissimo profectam, pro tui pectoris mihi a tot annis probe perspecti candore, ac consueta & ab omnibus prædicata humanitate, æqui, bonique consulere; meque inter sincerissimos eius honoris, qui tibi paucis ab hinc diebus, diuina prouidentia ita disponente, tuisque meritis suffragantibus, obtigit, fautores habere digneris.

Deus Opt. Max. sua gratia in te largiter effundenda faxit, ut maximæ, præclarissimæque omnium bonorum de te expectationi, tum sapiente Gertrudani cœnobij moderatione tum religiosa & sancta institutione uitæ, uniuersique tui muneris laudabili functione cumulate satisfacias, Vale. Dat. Louanij anno Domini M. D. L X I X. Kalendis Octobribus.

AVGVSTINI HVNNAEI
DE SACRAMENTIS
AXIOMATA.

Vniuersam B. Thomæ Aquinatis in Tertia suæ Summæ parte, de septem Ecclesiæ Sacramentis doctrinam, in nonaginta nouem locos communes distributam, breuiter & dilucidè complectentia.

Adiectis in versiculorum interuallis, & ad marginem numeris sibi mutuo respondentibus, qui quoto cuiusque quæstionis articulo, idem apud Thomam dicatur, ostendunt.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

De Sacramentis in genere hęc apud Thomam, & in sequentibus axiomatibus explicantur.
- Sacramenti in genere natura, & propria ratio. Quęstione 60.
- Sacramentorum
  - Necessitas. 61.
  - Effectus.
    - Primarius, qui est gratia in omnibus Sacramentis. 62.
    - Secundarius, qui est character in tribus tantum Sacramentis 63.
  - Causa, seu auctor, & minister 64.
  - Numerus 65.

AXIOMA I.

Ex tertia parte q. 60. qua in octo partes distributa, hoc primo axiomate tota breuiter continetur. Sacramenti in ghe natura, & propria ratio.

1 Sacramentum est rei 1 sacræ, quæ homini sanctitatem
4 effert, 4 sensui expositum 1 signum, 3 quod & Christi
1 memoriam renouat, & futuræ beatitudinis gloriam præ-
3 nunciat. Atqui ut in singulis sacramentis, certæ & defini-
5 tę res significantes, materię loco sunt adhibendæ, 6 7
6 ita certa definitaque uerba, quæ formæ locum teneant,
7 istis rebus accedere debent, 8 neque illis quicquam ad-
8 dere, aut subtrahere, licet per quod legitimæ formæ sensus euertatur.

AXIOMA II.

Summa q. 61. quadrifa apud Beat. Thomã distributa. Sacramentorum necessitas.

2 Durante quidem innocentiæ statu, nullis uel ad sanandam, uel ad perficiendam suam naturam egebat homo Sacramentis. At post illum optabilem statum culpa primi parentis amissum, sacramente hominibus necessa-
3 ria esse cœperunt. 3 Iis quidem qui Christi aduentum antecesserunt, ad suam de Christo nascituro, & passuro
4 fidem profitendam; 4 iis uero qui postea fuerunt uel erunt, ad suam de Christo iam nato, & passo fidem testi-
1 ficandam, & 1 utrisque ad æternam animi salutem consequendam.

AXIOMA III.

Summa q. 62. in sex par. distributæ. Sacramentorum effectus principalis, qui est gratia.

1 1 Nouæ legis Sacramenta, non quidem, ut causæ prin-
4 cipales, sed ut instrumenta diuinę misericordiæ, 4 ui sua
5 ex Christi 5 passione accepta, gratiam talem conferunt, 2
2 per quam ultra dona, & uirtutes, quoddam diuinum auxilium, ad facilius Sacramenti finem consequendum accedit.
3 Vnde perspicuum est 3 gratiam in sacramento, ut rem in
6 suo signo, & ut effectum in instrumento, contineri. 6 Cæterum ueteris legis Sacramenta salutaris quidem fidei in Christum symbola quędam erãt, at gratiæ conferendæ nullam uim nullamque efficacitatem penitus habebant.

AXIOMA IIII.

Summa q. 63. in sex. par. ut supe rior diuisa. Sacramẽtorum quorũdã effectus secũdarius, qui est character.

1 1 Per 6 nouæ legis tria Sacramenta, Baptismum, Con-
6 firmationem, & Ordinem, suscipientium animis spiritalis
2 quidam character imprimitur, 2 qui nihil aliud, nisi facul-
3 tas quędam 3 spiritalis a Deo profecta, & ad diuinum cul-
4 tum rite peragendum, animæ parti intelligenti, ut 4 suo
5 subiecto impressa, quę 5 nullo unquam tempore deleri aut obliterari potest.

AXIOMA V.

Summa q. 64. qua in decem q. a B. Th. distributa est. Sacramentorum causa seu auctor & minister.

2 2 Quemadmodum Sacramentorum auctor, & institu-
1 tor est solus Deus, 1 ita quoque interni eorum effectus primaria & principalis est causa, homo uero tantummodo
3 minister. 3 Itaque Christus ut Deus quidem sua auctoritate internum Sacramenti effectum, ut homo autem meritis operatur, ministerialisque (principalis tamen, & longe
4 excellentissimi) potestatem habet. 4 Hinc tametsi Christus potestatem, quam in Sacramentis, ut homo obtinebat, cum alio homine communicare potuerit, auctoritatem tamen quam in iisdem, ut Deus habebat, nemini mortalium non magis quam suam ipsius diuinitatem impertiri potuit. De Sacramentorum autem ministris ita sentit atque docet Ca-
6 tholica Christi Ecclesia, 6 improbos peccare quidem mi-
5 nistrando Sacramenta, 5 ipsa uero Sacramenta ministro-
7 rum peruersitate, neque pollui, neque impediri, 7 licet angelis a Deo concedi potuerit, non tamen concessam esse, sed hominibus duntaxat Sacramentorum dispensationem, in
9 Sacramentorum ministris 9 non fidem, sed 8 rectam in-
8 tentionem esse necessariam, 10 non tamen quamlibet,
10 sed eam duntaxat, quæ directe respicit ipsum Sacramentum.

AXIOMA VI.

Summa q. 65. quadrifa. distributa Sacrorum numerus.

1 1 Septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, 2 hunc inter se
2 ordinem habentia, ut baptismum primum locum teneat Confirmatio, Confirmationem Eucharistia, Eucharistiam Pœnitentia, Pœnitentiam, Extrema Vnctio, Extremam Vn-
4 ctionem Ordo. Ordinem uero Matrimonium sequatur. 4
1 Quæ quidem Sacramenta licet ad hominum salutem promouendam, omnia plurimum habeant momenti, tria ta-

men dumtaxat ad eam sunt necessaria, nimirum Baptismus omnibus, Ordo Ecclesiæ, & Pęnitentia iis qui post susceptum baptismum aliquo scelere sese polluerunt. 3 Cæterum quanquam ordine quodam naturali tertius inter Sacramenta locus Eucharistiæ tributus sit, dignitate tamen & maiestate reliquis omnibus antecellit.

DE BAPTIMSO.

Ad cuius explicationem

- Prius de ipso Baptismo ista quatuor tractantur,
  - de natura, & propria ratione Baptismi 66.
  - quis sit idoneus Baptismi minister 67.
  - de suscipientibus baptismum 68.
  - de effectu baptismi. 69.
- Deinde de iis quæ pręparationem ad baptismum continent, dicitur, uidelicet
  - de circuncisione 70.
  - de catechismo, & exorcismo. 71.

AXIOMA VII.

Summa q. 66. in 12. par. distribu.

Baptismi natura, & propria rō.

1 1 Ablutio quæ fit per aquam accedentibus uerbis præ-
9 scriptis, proprie est Baptismus, 9 ex eorum numero Sacra
2 mentorum, quæ iterationem non patiuntur, 2 & in Chri
sti baptismo, quantum ad suam uim & Sacramenti nomen
attinet, quantum uero pertinet ad necessarium eius usum,
3 post Christi mortem & resurrectionem institutus. 3 Cuius
4 materia est aqua, 4 etiam mutationem aut mixtionem pas
5 sa, modo aquæ nomen & speciem retineat, 5 forma uero
ista. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus san
6 cti 6 Quapropter non esset baptismus, qui sine peculiari
Dei concessu in nomine Christi conferretur. Cæterum de
8 mersione illud tenendum, quamuis 8 nec trina, nec 7 uni-
7 ca mersio ad baptismum sit necessaria, immo affusio uel a-
spersio aquæ ad baptismi ueritatem sufficiat, trinam tamen
mersionem, nisi aut scandali, aut hæreticorum moris uitan
di causa, sine graui peccato omitti non posse. Est enim con
10 ueniens iste ritus, 10 quemadmodum & cæteri, quibus in
11 hoc sacramento uti consueuit Ecclesia. 11 At de tribus ba
ptismorum generibus, quæ sunt aquæ, sanguinis, & flaminis,
baptismus, ita sentit ecclesia, ut primo effectum baptismi cũ
nomine sacramenti, cæteris uero duobus effectum tantum-
12 modo, 12 eumque sanguinis baptismo excellentissimum
perfectissimumque tribuat.

AXIOMA VIII.

Summa q. 67. in octo q. distribu-tæ.

Baptismi minister.

2 Tametsi proprius & ordinarius baptismi minister, 1 non
1 diaconus, sed sacerdos sit, in sacerdotis tamen absentia non
3 modo diacono & clerico cuiuis, sed etiam laico & 4 mulie-
4 ri, & quod amplius est, non 5 baptizato, necessitate urgen-
5 te baptizandi potestas conceditur, peccarent nihilominus
singuli istorum, si aut extra necessitatem, aut alioqui ad dignitatem sacerdotalem proprius accedente, præsente, bapti
6 zandi partes temere inuaderent. 6 Duo quoque simul,
modo usitatam in ecclesia formam uterque seruet, unum eundemque hominem baptizare possunt. Si uero suis personis formam accommodantes, pro, Ego te baptizo, dixerint. Nos te baptizamus. uerisimile est uanum & irritum illorum conatum fore. De susceptoribus uero istud tenen-
7 dum, 7 susceptorem aliquem uelut Pædagogum eius qui
baptizatur adhiberi oportere, non propter Sacramenti necessitatem, sed propter salutis baptizandi curam maiorem,
8 8 ad munus enim susceptoris pertinet, si baptizati paren-
tes suo non fungantur officio, eniti, ut baptizatus Catholica sanaque fide, & sanctis Christianisque moribus imbuatur.

AXIOMA IX.

Summa q. 68. in 12. q. diuisa.

1 1 Omnibus in uniuersum baptismus, uel qui reipsa, uel
2 saltem qui 2 proposito suscipitur, est ad salutem necessa-
9 rius, & in 9 paruulis numquam in 3 adultis uero fere sem
3 per est differendus, 5 habetque ex passione & morte Chri
5 sti uim tantam ad eradendas peccatorum, quæ inuenit, maculas, ut nulli baptizato satisfactionis nomine quicquam sit
4 præscribendum. 4 Peccatores tamen quos delictorum suo
rum pęnitet, non quos uesana libido peccandi adhuc tenet,
6 sunt ad hoc Sacramentum recipiendi. Licet enim hic 6 ex-
terna peccatorum confessio non requiratur, interna tamen
quæ Deo fit, & peruersę uitę prioris abominatio ad huius
7 Sacramenti fructum percipiendum, 7 intentio uero ba-
ptismi accipiendi adultis etiam ad characterem suscipien-
8 dum est necessaria, 8 potest nihilominus sine recta fide quis
piam baptismi characterem suscipere, non autem gratiam
aut fructum eius percipere. Et licet sine mora paruulis, (ut
10 ante diximus) hoc Sacramentum impertiendum sit, 10 nō
sunt tamen baptizandi aut Iudæorum aut aliorum infidelium liberi ratione nondum utentes parentibus inuitis,
12 12 neque amentes aut furiosi, nisi uel a natiuitate semper
eo uitio laborarint, uel ante suam amentiam, baptismum se
11 desiderare significarint, 11 Eos uero qui in utero mater-
no adhuc inclusi tenentur, cum ablui nequeant, clarum est nec baptizari ullo modo posse.

Baptismum suscipientes

AXIOMA X.

Summa q. 69. in 10. par. distributæ.

Baptismi effectus.

1 1 Baptismus omnium quæ inuenit, peccatorum macu-
2 las abluit, & 2 culpam simul cum pęna tollens, 4 gratia ac
4 uirtutibus decorat 6 non minus infantes quam adultos, 5
6 mentem illustrat, Christi corpori hominem inserit, & quasi
5 fęcundum ad proferendas sanctas actiones reddit. 7 Regni
7 quoque cęlestis ianuam patefacit. 3 Molestias tamen, cru-
3 ciatus & dolores uitæ præsentis ob multas causas non au-
8 fert. 8 Porro licet omnes eodem modo affecti proprium,
& ordinarium baptismi effectum æqualiter participent, in eo tamen quod ultra baptismi institutionem diuina bonitas elargitur, magna est uarietas, etiam si paria sint baptiza-
9 torum merita. 9 Illud quoque certum est, quemadmodum
mentis sinceritas, & integritas ad baptismi salutares effectus percipiendos necessariæ sunt, ita fictione & peruersita-
10 te eosdem effectus impediri & prohiberi. 10 Nihilominus
tamen his impedimentis postea sublatis, baptismus ante susceptus proprios natiuosque gratiæ & uirtutum effectus, non secus quam si nullum fuisset impedimentum, sortitur.

AXIOMA XI.

Summa q. 70. quadrif. diuisa.

Circuncisio

1 1 Figura, & pręparatio quędam futuri baptismi erat
2 Circuncisio, 2 quæ quum fidei Christi confessionem con-
tineret, recte in Abrahamo, qui primus de Christo nascitu-
3 ro promissionem accepit, fuit instituta, 3 adiunctis ei riti-
bus conuenientissimis, ut qui ab illo, cuius sapientię nullus
4 est finis fuerant dictati atque pręscripti. 4 Peccati uero ori
ginis condonatio, aliæque gratię, quæ in Circuncisione Iudęis contingere solebant, non ad Circuncisionis propriam uim, sed ad fidem de futura Christi passione atque morte referri debent.

AXIOMA XII.

Summa q. 71. quadrifar. ut superior distributa.

Cathechismus & exorcismus.

1 1 Baptismum Cathechismus quo doctrina fidei trada-
2 tur, 2 Cathechismum uero exorcismus, 3 quo maligni
3 spiritus expellantur, sensusque ad salutis mysteria percipienda aperiantur, antecedere debet, ac uterque tam cathechis-
4 mus quam exorcismus ad 4 officium pertinet sacerdotis,
qui tamen in cathechismo tradendo, lectoris, in exorcismis uero peragendis exorcistæ utitur ministerio.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

AXIOMA XIII.

Summa q. 72. par. diuisa.

1 1 Confirmatio recte inter septem Sacramenta nume-
5 ratur, quippe quæ 5 characterem, ut baptismus, imprimit,

7 primis, 7 & gratiam ut cætera omnia Sacramenta, imper-
8 titur, ob idque 8 nemini idoneo est neganda, 11 neque
11 ab alio quam ab episcopo administranda. 2 Huius conue-
2 niens materia est chrisma ab 3 Episcopo consecratum, for
3 ma uero ista. Consigno te signo crucis, & confirmo te chris-
9 mate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. 9
Locus autem in quo adhiberi debet est frons, meritæ & ue-
12 recundiæ sedes. 12 Qui quidem ritus, & cæteri omnes
qui in hoc Sacramento fiunt, admodum sunt conuenientes.
6 6 Et licet nemo nisi baptizatus ad Confirmationem susci
10 piendam sit idoneus, 10 in Confirmatione tamen ut in Ba
ptismo adesse oportet, qui confirmatum erudiendi partes
suscipiat, non quidem primis illis Christianæ fidei erudimē
tis, sed ijs artibus, quibus in Christiana & spiritali militia ad
uincendum est opus.

Confirmationis sacramentum.

DE EVCHARISTIA

IN GENERE.

Ad Eucharistiæ explicationem ista octo tractantur, uidelicet de

- ipso Sacramento eucharistiæ, quæst. 73.
- materia eius
  - specie materiæ 74.
  - transsubstantiatione panis, & uini in corpus, & sanguinem Christi 75.
  - modo quo existit Christus in hoc Sacramento 76.
  - accidentibus panis, & uini. 77.
- forma eiusdem 78.
- effectibus 79.
- accipientibus Eucharistiam 80.
- modo quo Christus usus est Eucharistiæ Sacramento 81.
- idoneo Eucharistiæ ministro 82.
- ritu qui debet in isto Sacramento seruari 83.

AXIOMA XIIII.

Summa q. 73. in sex par. diuisa. Sacramentum.

4 4 Eucharistia tametsi ob uarias significationes, quas in
6 se continet, multis nominibus recte appelletur, 6 uarijsque
figuris (inter quas præcipua fuit agni paschalis immolatio)
propter multa quæ complectitur, fuit adumbrata, 2 unicū
2 tamen est 1 Sacramentum, 5 multis, grauissimisque de cau
1 sis a Christo in ultima cęna institutum, 3 & homini non
5 quidem simpliciter, sed ex parte rei duntaxat ad salutem
3 necessarium.

AXIOMA XV.

Summa q. 74. in octo par. diuisa. Eucharistię materia.

1 1 Eucharię Sacramenti legitima materia est panis 3 tri-
3 ticeus, siue 4 azymus sit, siue fermentatus, 5 & uinum ex
4 uuis expressum, cui dum 6 offertur, 8 pauxillum aquæ, 7
5 non propter Sacramenti necessitatem, sed ad populi fidelis
6 cum Christo unionem significandam admisceri debet. 2
7 Quorum quantitas usu, & eorum fidelium qui hoc Sa-
8 cramentum percepturi sunt, numero metienda est atque
2 definienda.

AXIOMA XVI.

Summa q. 75. in octo par. diuisa. Transsubstantiatio.

1 In Eucharistię Sacramento ita panis 1 in uerum Christi
7 corpus, & uinum in uerum eius sanguinem puncto 7 tem-
4 poris 4 4 conuertuntur, ut post consecrationem 5 solis ac-
3 cidentibus remanentibus 2 6 nihil de illorum substantia
5 relinquatur. Vnde 8 liquet hoc pronuntiatum. Ex pane fit
2 Christi corpus, etiam sermonis proprietate retenta, uerita-
6 ti esse consentaneum.
8

AXIOMA XVII.

Summa q. 74. in octo par. ut superius describitur.

1 In Eucharistiæ Sacramento non modo sub 1 2 utraque
2 specie & panis & uini, sed 3 etiam sub utriusque speciei qua
3 libet parte, siue fracta, siue integra sit hostia totus Christus
4 cum 4 omnibus sui corporis dimensionibus existit. 5 Non
5 tamen continetur Christi corpus in hoc sacramēto ut quan
titas dimetiens in loco, sed ut substantia sub dimetiente
6 quantitate, 6 neque per se, sed per accidens duntaxat, ad
7 motum hostiæ de locu in locum transfertur, 7 nullo quo-
que sensu corporis, imò ne imaginatione quidem. (ut est in
8 hoc Sacramento) sed mente duntaxat percipi pōt. 8 Quan-
do uero per miraculum uel caro uel puer post consecra-
tionem in hoc Sacramento conspicitur, cum id remanenti-
bus hostiæ dimensionibus, & mutatione tantum circa colo-
rem & figuram, aut imaginationem uidentis facta, contin-
gat, credendum ueritatem corporis Christi etiam sub eius-
modi accidentibus esse.

Modus quo Christus est in Eucharistia.

AXIOMA XVIII.

Summa q. 77. in octo par. diuisa. Panis & uini accidētia in Eucharistia.

In Eucharistiæ Sacramento post stupendam substantiæ
panis & uini in corpus Dominicum conuersionem, per mi-
1 raculum 1 quantitas dimetiens in qua 2 cætera accidentia
2 inhærent, non modo incolumis sine subiecto manet, sed
etiam proprietatem, & munus materiæ nanciscitur. Qua-
5 propter & 5 generari, & 6 nutriri aliquid ex ea potest. 3
6 Quod autem externum corpus immutet, quod 7 frangi
3 atque 4 corrumpi cum cæteris accidentibus queat, id ex
7 propria eius natura citra miraculum accidit. Illud uero sciē
4 dum, Christi corpus sub istis accidentibus quando immu-
tantur tandiu remanere, quamdiu panis aut uini substantia
8 eadem numero permansisset. 8 Itaque si uinum consecra-
tum aliquantulum alieni liquoris infundatur (modo uni-
uersalis commixtio non fiat) sub parte commixta quidem
esse desinet, at sub alijs partibus mistionis expertib. rema-
nebit uerus Christi sanguis.

AXIOMA XIX.

Summa q. 78. in 6. par. diuisa. Eucharistię forma.

1 1 Legitima & conueniens Sacramenti Eucharistiæ for-
2 ma est, 2 in pane quidem consecrando ista. Hoc est enim
3 corpus meum. 3 In uino autem transmutando ea quæ se-
quitur. Hic est enim calix sanguinis mei noui & æterni Te
stamenti, mysterium fidei, qui pro uobis, & pro multis ef-
fundetur in remissionem peccatorum. Quarum formarum
5 uerba cum 5 uerissima sint, 4 tum in admirabili panis, &
4 uini in corpus Dominicum efficienda conuersione per uim
6 creatam sibi insitam diuinæ potentiæ sunt instrumenta. 6
Quare palam est, consecrationis panis effectum, uini conse
crationis effectus tempore esse priorem.

AXIOMA XX.

Summa q. 79 in octo par. diuisa. Eucharistię effectus.

1 1 Eucharistiæ Sacramentum, & in præsens gratiam im-
2 pertitur, & ad 2 æternam gloriam in posterum consequen
3 dam plurimum ualet. 3 Licet enim lethalia peccata quæ
hominem scientem & uolentem obstrictum adhuc tenent,
4 non tollat, 4 uenialia tamen sola inuenta & ea lethalia quę
5 è memoria exciderant, ex animo delet atque abluit. 5 Præ
terea de pęna post culpam dimissam relicta tātum adimit,
quantus est uel offerentis uel accipientis hoc Sacramen-
6 tum, charitatis affectus. 6 Præmunit etiam hominem, di-
gne ipsum accipientem, ueluti salutare quoddam pharma-
cum aduersus peccatorum semper impendens periculum.
7 7 Nec sumentibus modo, sed ijs etiam, pro quibus offer-
8 tur, prodest. 8 Neque uenialia peccata iam pręterita uim
eius impediunt, neque etiam pręsentia, nisi ex ea parte dun
taxat qua animum ab omnis uitij labe purum, spiritali sua
uitatis iucunditate hoc Sacramentum perfundere solet.

AXIOMA XXI.

Summa q. 80. 12. par. distributæ. Eucharistię sumptio.

1 1 Ex duplici Sacramenti Eucharistiæ sumendi ratio-
2 ne, quarum altera sacramentalis est, altera spiritalis, 2
ea quæ spiritalis dicitur, & homini iusto propria est,
11 & 11 adulto ad salutem necessaria. De sacramentali
3 uero sumendi ratione hæc tenenda sunt, 3 non solum
iustos, sed etiam peccatores istius sumptionis esse par-
5 ticipes. 4 qui in ea graue quidem, 5 non tamen om-
6 nium grauissimum committunt peccatum. 6 Publico
peccatori etiam petenti (non autem ei cuius peccatum
sit occultum) a sacerdote Eucharistiam esse denegan-

7 dam : 7 eam qui Eucharistiam accipit nocturna pollutione antegressa, peccare, grauiter quidem si eiusmodi pollutio ex culpa lethali acciderit, leuiter uero si aliunde sit
8 profecta, & neque perpetua sit, neque diuturna. 8 Ante omnem cibum, & potum, (nisi mortis, propter morbi grauitatem, periculum timeretur) sumendam esse Eucharistiam. 9 Ex illis qui mente capti sunt, iis duntaxat eucharistiam dandam esse qui de uita periclitantur, & ante uoluntatis huius Sacramenti accipiendi aliquod signum de-
10 derint. 10 Post debitam, & sufficientem animi præpara-
9 tionem recte sumi illud Sacramentum, siue quotidie id fiat, siue post longius interiectum temporis interuallum.
12 12 Laudandam esse illarum ecclesiarum consuetudinem, quæ hoc Sacramentum, sacerdotibus quidem sub vtraque specie accipere iubent, reliquo autem populo sub panis tantummodo speciei, propter effusionis periculum, impertiuntur.

AXIOMA XXII.

Summa q. 81. quadrifar. diuisa. Eucharistia quo usus sit Christus.

3 Christus corpus suum 3 læsionibus, & morti adhuc
2 obnoxium, & 1 ipse sumpsit, & discipulis suis 2 una cum
1 Iuda sumendum obtulit. 4 Quoniam uero quod Christo
3 sine respectu ad externa conuenit, idem quoque ipsi sub istius Sacramenti uelamine existenti conuenire recte creditur, consequens est si quis Eucharistiam tempore mortis Christi in aliquo loco seruasset, non minus in eo quàm in cruce Christum fuisse moriturum.

AXIOMA XXIII.

Summa q. 82. in 10. q. diuisæ. Eucharistiæ minister.

1 1 Sacramenti Eucharistiæ consecratio ita sacerdotis est
2 propria, ut per alium confici non possit. 2 Plures quoque sacerdotes, quorum intentio ad unum temporis punctum referatur, unam eãdemque hostiam consecrare pos-
10 sent. 10 Omnisque sacerdos aliquando rem diuinam face-
4 re, & 4 post consecrationem Eucharistiam ipse sumere de-
5 bet. Nec modo probus sacerdos, sed etiam 5 improbus,
7 7 schismaticus, anathemate damnatus, hæreticus, immo
8 etiam 8 degradatus corporis, & sanguinis Domini conse-
9 crandi potestatem habet, 9 qua tamen quatuor posteriores nec ipsi uti, nec alii ipsis utentibus adesse sine peccato possunt. Improbi uero sacerdotes ipsi quidem rem diuinam faciendo peccãt, cæterum alii ipsam audiendo, uel Sacramenta ab ipsis percipiendo in nullam incurrunt culpam modo eiusmodi sacerdotibus suæ potestatis per auctorita-
6 tem ecclesiæ non sit adempta executio. 6 Proborum tamen sacerdotum Missę, non quidem ratione consecrationis, sed precum meritis, aliorum sacerdotum Missis sont
3 præferendæ. 3 Distributio autem istius Sacramenti sic ad munus sacerdotis pertinet, ut etiam diacono propter propinquitatem quam habet cum dignitate sacerdotali, sanguinis distributio concedatur.

AXIOMA XXIIII.

Summa q. 83. in sex q. distributa. Eucharistię ritus.

2 2 Sacramenti Eucharistiæ celebratione (quæ tum propter suam repræsentationem, tum etiam propter effectus
1 istius Sacramenti, recte 1 immolatio Christi dicitur) conuenientes tempus ab hora tertia usque ad nonam, quo Chri-
3 stus grauissima tormenta fuit passus, attributum est. 3 Nec minus laudanda est ea constitutio, qua propter tanti Sacramenti reuerentiam cautum est, ut in loco consecrato, cum nulla urget necessitas, aut urgente necessitate, saltem super altare consecratum cum Episcopi consensu, adhibitis semper uasis consecratis, Hierourgiæ solennitas peragatur. Quapropter & hęc & reliqua omnia quæ in Missarum ce-
4 lebratione & 4 dicuntur & 5 fiunt, magno & sapienti con-
5 silio sunt instituta, in 6 qua licet uaria, & multiplicia
6 incommoda accidere soleant, omnibus tamen sanctorum, & cordatorum Ecclesię antistitum prudentia occurri potest.

DE SACRAMENTO
POENITENTIAE.

Sacramẽti pœnitentię explicatio, ad sex capita refertur: videlicet ad

- pœnitentiã ipsam
  - quatenus sacramentum. 84.
  - quatenus est uirtus 85.
- effectum pœnitentiæ.
  - in remittendis peccatis lethalibus 86.
  - in remittendis peccatis uenialibus 87.
  - de reditu peccatorum semel remissorum 88.
  - quorum ad recuperationem uirtutum 89.
- partes pœnitentiæ
  - in genere 90.

    Quæ sequuntur ex supplemento tertiæ partis sunt desumpta.

  - in specie de
    - cõtritione
      - quid sit 1.
      - de quo esse debeat 2.
      - quanta esse debeat 3.
      - quanto tempore durare debeat 4.
      - de effectu eius 5.
    - cõfessione de eius
      - necessitate 6.
      - natura & definitiõe 7.
      - ministro 8.
      - qualitate 9.
      - effectu 10.
      - sigillo 11.
    - satisfactione
      - quid sit 12.
      - an fieri possit 13.
      - qualis esse debeat 14.
      - quibus rebus Deo satisfiat 15.
- Suscipientes Pœnitentiæ Sacramentum 16.
- ministrorum potestatem ad claues pertinẽtem, ubi agitur
  - de clauibus videlicet de
    - propria ui & natura clauium 17.
    - effectu earum 18.
    - ministris clauium 19.
    - his in quibus recte claues exercentur 20.
  - excommunicatione, uidelicet de
    - eius propria ui, & natura 21.
    - excommunicante, & excommunicato 22.
    - communicatione cũ excommunicato 23.
    - absolutione ab excommunicationis uinculo 24.
  - indulgentiis,
    - de propria earum ui & natura 25.
    - in quibus sit potestas eas elargiendi 26.
    - quibus indulgentiæ prosint 27.
- Publicam & solennem pœnitentiam 28.

AXIOMA XXV.

1 1 Pęnitentia, qua secundum catholicæ ecclesiæ ritum sacerdos tamquã Dei minister confitentes sua peccata, ab- Summa q.
7 soluit, uerum est Sacramentum, 7 recte & conuenienter 84. in 10. partes diuisa.
2 in noua lege institutum. 2 Cuius materia est, propinqua
3 quidem, pęnitentis actus, remota autem ipsa peccata, 3 forma uero ista. Ego te absoluo in nomine Patris, & Filii, &
4 & Spiritus sancti. 4 In qua pronuncianda, tametsi recte, non Pęnitentia
tamen necessario manus impositio adhibetur. Atqui hoc ut est Sacramentum.
5 Sacramentum non simpliciter homini, sed 5 ei qui peccauit, est ad salutem necessarium, saltem ex ea parte, qua in-
8 terdum de commisso peccato animi dolorem (8 quem
9 peccator quamdiu uiuit saltem 9 habitu continuare de-
6 bet) comprehendit. Itaque 6 recte secunda post naufragiũ
10 tabula illud Sacramentum a sacris Doctorib. uocatur. 10 Ad quam quidem tabulam non tantum semel, sed quotiescumque nouorum peccatorum fluctibus iactatur animus, Christiano confugere licet.

AXIO-

AXIOMA XXVI.

Sũma q.85 1 sex partes diuisa.
. Penitentia ut est uirt⁹.

Penitentia ex ea parte, qua laudabilem moderatiunem
doloris ob peccatum commissum, quatenus in eo Dei of-
fensa est, suscepti, cum proposito uitæ emendandæ conti-
1 net, 1 uirtus est a specialn, 3 iustitiæ ut suo generi subie-
2 cta, 6 fide & spe secundum naturæ, & temporis urdinem
3 posterior. Charitatem uero naturæ non temporis or-
6 dine sequens: 5 cuius principium est timor tam serui-
5 lis quam ingenuus, 4 subiectum uero pœnitentis uo-
4 luntas.

AXIOMA XXVII.

Sũma q.86. in 6. par. ut superior diuisa.
Penitentiæ effectus in peccatis lethalibus delendis.

6 6 Penitentia & qua rationẽ est uirtus, & magis quã ra-
1 tione Sacramentum dicitur, peccatum remittit. 1 Atque
sicut nullum est tantum hominis scelus, quod in præsenti
2 sæculo per Penitentiam deleri non possit, ita 2 nullum le-
thale peccatum ab homine post usum ratione perpetra-
tum, sine Penitentia, saltem ea quę uirtus est, remittitur:
3 fieri 3 quoque non potest, ut unum peccatum sine aliis, si
qua sint alia in eodem homine, per pœnitentiam deleatur.
4 4 Remissa tamen per penitentiæ Sacramentum culpa le-
thali, una cum æterna pena illi debita, remanet adhuc tem-
5 poralis penæ soluendæ obligatio, 5 & nonnullæ prauæ ex
superiori peccato contractæ dispositiones.

AXIOMA XXVIII.

Sũma q.87. quadrifar. diuisa.
Penitentiæ effectus in peccatis uenialibus delendis.

1 Ad 1 peccati uenialis remissionem Penitentia aliqua ex
2 parte, 2 non autem nouæ gratiæ infusio est necessaria.
3 3 Itaque per solam aquæ lustralis aspersionem ex gratia
proficiscentem, peccata uenialia, accedente eorum uel ex-
4 pressa, uel saltem tacita detestatione remittuntur. 4 Si
tamen in aliquo homine cum grauibus culpis uenialia
delicta coniuncta essent, horum sine illis remissio non fie-
ret.

AXIOMA XXIX.

Sũma q.88. quadrifar. diuisa.
Peccatorũ semel remissorum reditus.

1 1 Peccatum lethale semel penitentia deletum, per se-
quentem capitalem culpam redit quidem, uerum non om-
ni ex parte, sed ex ea duntaxat qua priuationem diuinæ gra
tiæ, & supplicii æterni subeundi obligationem continebat.
2 2 Quod tametsi de omni capitali noxa sequente uere di-
catur, speciali tamẽ quodam modo locum habet in odio
fraterno, apostasia, confessionis contemptu, & dolore de pe
3 nitentia prius suscepta. 3 Non est tamen istud ita accipien
dum quasi obsequens crimen semper pari & æquali culpa
atque pena teneatur peccator quibus ante tenebatur, sed
ut pena & culpa consequentis criminis, generi ipsius, & in-
4 gratitudinis illi coniunctæ magnitudini, respondeat. 4 Ne
que Putandum est ingratitudinem sequenti crimini conne
xam semper speciale esse peccatum, sed tunc demum quan
do ad Dei & beneficii ab eo accepti contemptum sequens
delictum refertur, alias ingratitudo illa non specialis alicu-
ius perpetratio, sed alterius est aggrauatio peccati.

AXIOMA XXX.

Sũma q.89. in 6. par. diuisa.
Penitentiæ uis ad recuperãdas uirtutes prius amissas.

1 1 Prius amissæ & 4 quodammodo extinctæ per pecca-
4 tum uirtutes, & per Penitentiæ Sacramentum postea re-
2 stituuntur, interdum æquales, 2 interdum minores, inter-
5 dum etiam maiores pro dispositione penitentis, 5 opera
uero ipsarum ita reuiuiscunt, ut in eadem æstimatione, qua
3 ante apud Deum habeantur. 3 Itaque licet innocentiæ
status semel perditus non reparetur, & quędam ecclesiasti
cæ dignitatem ob certa facinora sine spe recuperationis amit
tantur, potest nihilominus homo per Penitentiæ Sacramẽ
6 tum pristinam apud Deum recuperare dignitatem. 6 Non
tamen eousque extendenda est huius Sacramenti uis & o-
peratio, ut etiam mortuas actiones, quæ ex sui quidem ge
nere laudabiles sunt, sed ex charitatis fonte & gratiæ statu
non promanarunt, uiuas, & ad uitam æternam promeren-
dam efficaces reddere possit.

AXIOMA XXXI.

Sum. q. 90. quad. di.
Penitentiæ partes in genere.

2 Penitentia qua ratione est Sacramentum, ex 2 his 3 tri-
3 bus constat 1 partibus, animi dolore seu Contritione. Con
2 fessione atque satisfactione, 4 Qua ratione autem est uir-
4 tus, hæc duas species sibi subiectas habet, Penitentiam ante
Baptismum, & Pœnitentiam post Baptismum, quæ ulte-
rius in lethalium & leuium culparum Penitentiam distri-
buitur.

Quæ sequuntur, ex Tertiæ partis Summæ, quam S. Thomas morte occupatus, imperfectam reliquit Supplemento sunt desumpta.

AXIOMA XXXII.

Sum. q. 1. supplemẽti trifa. diuisę.
Cõtritionis natura & propria ratio.

1 1 Contritio est dolor animi ob peccatum ante commis-
sum susceptus, cum proposito confitendi atque satisfacien
2 di, qui cum ex 2 uirtute & uoluntate peccatum detestante
3 nascatur, 3 palam est falsam & absurdam esse illorum opi-
nionem, qui putauerunt attritionem postea contritionem
fieri posse.

AXIOMA XXXIII.

Sum. q 2. in 6. parti. diui.
Cõtritionis obiectum.

1 1 Contritio nec penæ malum, nec 2 originis peccatum,
2 nec 5 alienum, nec 4 futurum sed proprium duntaxat, id-
5 que præteritum respicit delictum, ita ut de culpis ante per-
4 petratis, tam 3 uenialibus quam 6 lethalibus, quæ conue-
3 nienti adhibita diligentia occurrunt, & de aliis quo tem po
6 re in memoriam redeunt, peccator contritionem suscipere
debeat.

AXIOMA XXXIIII.

Sum. q. 3. trifariam distributæ.
Contritio quanta esse debeat.

1 1 Contritio in superiore quidem appetitu dolorem ma
iorem omnibus aliis doloribus, in inferiore autem sæpenu-
3 mero remissionem affert, 3 qui pro diuersitate peccatorũ
2 nunc maior, nunc minor esse debet. 2 Et licet in appetitu
superiore seu uoluntate nunquam sit nimius, in appetitu ta
men inferiori posset modum excedere, proinde ita in hac
parte est moderandus, ut & uitę & ualetudinis ad officii
functionem necessariæ simul ratio habeatur.

AXIOMA XXXV.

Sum. q. 4. trifariam ue superior, distributa.
Cõtritionis tempus.

1 2 Tametsi contritionem per 1 uniuersum uitæ præsen
2 tis tempus durare oporteat, 2 eamque (quatenus per alia
rum uirtutum actiones permittitur) continuam esse expe
3 diat, 3 nullus tamen in animis a corpore separatis, ad quẽ-
cunque locum statumve peruenerint, eis electus est locus.

AXIOMA XXXVI.

Sum. q. 5. tris. quoque distributæ.
Cõtritionis effectus.

1 1 Contritio tam ea quæ Sacramenti pars est, quam illa
quæ a uirtute proficiscitur, remissionis peccati est causa.
3 Imo tantam uim habet, ut quamuis parua, magnum scelus
2 delere, & uehemens peccati culpam simul cum pena tolle-
re possit.

AXIOMA XXXVII.

Sum. q. 6. in sex. par. diuisa.
Confessio eiusque necessitas.

1 1 Peccatori, qui capituli noxa obstrictus est, Confessio,
uel quæ re ipsa extrinsecus peragitur, uel saltem quæ uo-
to, quam alterius facultas erupta est, intrinsecus suscipitur,
6 est ad salutem necessaria. 6 Nec ipse summus Pontifex
2 quenquam ex hac obligatione, 2 quæ diuini iuris est, exi
5 mere potest. 5 Licet tamen iis qui graue aliquod pecca-
tum commiserunt, in id tempus quod ab Ecclesia constitu-
tum est, eius externam Confessionem differre, nisi ante aut
mortis periculum ingruat aut aliquid, ad quod Confessio
3 sit necessaria, faciendum incidat. 3 Alii autem qui leuibus
tantummodo culpis sunt obnoxii, ad tempus ab Ecclesia
statutum quidem, non tamen ex ui Sacramenti, sed ex ec-
clesiæ præceptione uel confiteri, uel saltem suæ conscien-
4 tiæ statum proprio sacerdoti indicare debent. 4 Cęterum
utriusque, ne alicuius in confitendo falsi criminis sese insi-
mulent, diligenter est cauendum.

AXIOMA XXXVIII.

Sum. q. 7. in tres par. distributa.

2 2 Confessio uirtutis actus est, 3 eius nimirum uirtu-
3 tis, quæ penitentia superius est uocata, ob 1 idque non
incom-

Cōfeſſionis definitio.

incommode ab Auguſtino ad hunc modum definitur, Confeſſio eſt per quam ſpe ueniæ latens morbus aperitur.

AXIOMA XXXIX.

Sum.q.8.in 7. par. diui. Cōfeſſionis miniſter.

1 1 Tamet ipſi legitima & ſacramentalis Confeſſio ſacer-
4 doti, neque cuius, ſed proprio, paucis quibuſdam caſibus
2 exceptis, neceſſario facienda, 2 confitens tamen laico, ur-
3 gente neceſſitate, omnium culparum: 3 non vrgente uero neceſſitate, leuiorum peccatorum ueniam a Deo conſequi
5 tur. Caſus autem qui excipiuntur, ſunt ſuperioris 5 priuile-
6 gium aut iuſſum, & mortis inſtantis 6 periculum, quo premente, non modo de peccatis, ſed etiam de cuiuslibet excōmunicationis uinculo, a quouis ſacerdote pœnitens abſolui
7 poteſt. 7 Ceterum de pœna ſatisfactionis loco præſcribenda, illud ſciendum, quoniam in ea non modo debiti, ſed & remedii habetur ratio, non ſemper maiori culpæ maiorem pœnam eſſe irrogandam.

DE CONFESSIONE.

- 4. Conditiones quæ paſſim a Doctoribus ſacris Confeſſioni tribuuntur, ſunt in duplici differentia.
  - Quædam ſunt neceſſariæ, ut uera ſit & legitima Confeſſio: ex his
    - Quædam conueniunt Confeſſioni ut eſt actus uirtutis
      - In genere, uidelicet, ut Confeſſio ſit
        - diſcreta.
        - lubens.
        - pura.
        - fortis.
      - In ſpecie, ut uidelicet Confeſſio ſit
        - uerecunda.
        - lachrymoſa.
        - humilis.
        - fidelis.
        - nuda.
        - ſimplex.
        - integra.
    - Aliæ conueniunt Confeſſioni, ut eſt pars Sacramenti, nimirum, ut Confeſſio ſit
      - accuſans.
      - parere parata.
      - ſecreta.
  - Aliæ laudabiles tantummodo ſunt, & ad uberiorem ex Confeſſione fructum percipiendum utiles, unde licet ut Confeſſio ſit
    - frequens.
    - accelerata.

AXIOMA XL.

Sum.q.9.in 4.pat. diſtributiua. Cōfeſſionis qualitas.

Licet inter has conditiones ponatur Confeſſionem debere eſſe lachrymoſam & cum dolore de uita male acta cōiunctam,
1 1 Confeſſio tamen ficta, id eſt, quæ necdum depoſita peccandi uoluntate fit, non ſemper eſt iteranda, ſed
2 fictionis peccatum ſemper poſtea eſt confitendum. 2 Quod autem dicunt confeſſionem integram eſſe debere, ſic eſt accipiendum, ut pœnitens ſuo ſacerdoti omnia peccata, quo-
3 rum ſibi conſcius eſt, uerbis expreſſis, 3 non nutu, non ſcriptura, neque per interpretem, niſi mutus eſſet, confiteatur.

AXIOMA XLI.

Sum. q. 10. in 5. par. diuiſa. Cōfeſſionis effectus.

1 1 Non modo a culpa & aliqua ex parte a 2 pœna ſpecia-
2 lis & Sacramentalis Confeſſio pœnitentem liberat, 3 uerū
3 etiam aditum illi ad cœleſte regnum patefacit, 4 æternæq;
4 ſalutis ſpem affert. 5 Generalis uero Confeſſio ſacramen-
5 talis tantam uim habet, ut etiam lethalia crimina obliuioni inculpatè tradita delere poſſit.

AXIOMA XLII.

Sum. q. 11. in 5. parte diuiſa. Cōfeſſionis ſigillum.

1 1 Sacerdos ea quæ ſibi ſub Confeſſionis ſigillo dicta ſūt aliis detegens grauiſſime peccat, & Sacramenti eſt uiolator.
3 3 Atqui licet hoc ſigillum ſacerdotis ſit proprium, tamen ſicut Confeſſio ipſa, ita & eius ſigillum quibuſdam caſibus
2 cum laico communicatur, 2 reſpicitque proprie & directe quidem peccata tantummodo, eaque in ſacramentali Confeſſione audita. Sunt tamen omnia, quæ per Confeſſionem
4 cognoſcūtor, diligenter a ſacerdote & a laico celanda. 4 Nihilominus & ſacerdoti & laico licet, quod in Confeſſione audiuit aliis dicere, ſi ei a confitente id faciendi conceſſa
5 ſit poteſtas, & ſine hac poteſtate, 5 quando alia uia, quod in Confeſſione illi dictum eſt, compertum habet.

AXIOMA XLIII.

Sum. q. 12. trifa. diuisa. Satisfactionis definitio

3 3 Satisfactio proprie est illatæ iniuriæ, quemadmodum
iustitiæ æquabilitas postulat, facta compensatio. Recte quo
que dicit Augustinus, Satisfactionem esse peccatorum cau
sas excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulge
1 re. Ex quarum definitionum utraque perspicuum est, 1 vir
2 tutis, 2 iustitiæ, nimirum, actum esse Satisfactionem.

AXIOMA XLIIII.

Sum. q. 13. trifa. diuisa. Satisfacere Deo homo potest.

1 1 Tametsi nihil tantum ab homine reddi possit, quanta
est diuinæ maiestatis uiolatio, nihilominus tamen quando
2 quod in se est, præstant mortales, & pro suis, 2 & quantum
attinet ad debiti solutionem, etiam pro alienis peccatis
Deo satisfacere possunt.

AXIOMA XLV.

Sum. q. 14. in 5. par. distributa. Satisfactionis qualitas

1 1 Nemo potest uno lethali peccato retento aliud per sa-
2 tisfactionem expiare, 2 opera enim, quæ aliuqui satisfacien
di uim haberent, si animo aliquo scelere occupato fiant, ne
3 que tunc, neque 3 postea recuperata charitate, quicquam
4 ad satisfaciendũ valent. 4 Non est tamen putandum eius
modi opera penitus esse inutilia, conducunt enim tum ad
præsentis uitæ bona consequenda & mala effugienda, cũ
etiam ad honestarum actionum consuetudinem efficien-
dam, animum quoque ad gratiam suscipiendam disponũt,
5 & 5 quoniam multa impediunt peccata, pœnas etiam tar-
tari aliquo modo mitigare & minuere recte dicuntur.

AXIOMA XLVI.

Sum. q. 11. trifa. diuisa. Satisfactoria opera.

1 1 Satisfactionis opus, laudabile, ad Dei honorem spectãs,
3 & de genere eorum quæ pœnam inferũt, esse oportet, 3 cu
2 iusmodi sunt Eleemosyna, Ieiunium & Oratio, 2 afflictio
nes etiam, & quæcunque res aduersæ diuinitus immissæ, si
forti & patienti animo perferantur, satisfaciendi uim ha-
bent.

AXIOMA XLVII.

Sum. q. 16. trifariam ut supior diui. Pœnitentiæ capaces qui sint.

1 1 Innocentes ea gratia quam omnes uirtutes comitãtur
prædita, dum adhuc in ista uita mortali uersantur, pœniten
2 tiæ habitum tantummodo, 2 beati uero homines in cœle-
3 sti patria degentes, etiam eius actum habere possunt. 3 At
angeli siue boni sint siue mali, nec habitus, nec actus istius
uirtutis sunt capaces.

AXIOMA XLVIII.

Sum. q. 17. trifa. diuisa. Clauiũ definitio & diuisio.

1 1 Clauem, quæ recte a Doctoribus definitur potestas li-
gandi & soluendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere
& indignos a regno excludere debet, in Ecclesia esse opor
3 tet. 3 Estque ista clauis duplex, altera discernendi, altera
iudicandi, quarũ utraque in Deo per auctoritatem, in Chri
sto per meritum & excellentiam, in sacerdotibus uero Ec-
clesiæ sacramentorum dispensatoribus, per ministerium
existit.

AXIOMA XLIX.

Sum. q. 18. in 4. partes distributa. Clauiũ effectus.

1 1 Quemadmodum aqua baptismalis instrumentum est
inanimatum, ita sacerdos per potestatem clauium sibi com
missam, instrumentum est animatum, quo Deus ad ho-
2 minem a peccatis liberandum utitur, 2 nec ad culpam re-
mittendam modo, sed etiam ad temporalem pœnam, in
5 quam æterna commutata est, minuendam, 3 aliamque pec
cati ueluti medelam quandam, in qua ligandi uis potissi-
mum cernitur, præscribendam, clauium potestas sacerdoti
4 bus data extenditur, 4 quæ quidem summa prudentia, &
Dei uoluntate atque ordinatione moderanda est, alioqui
enim & suo effectu in pœnitente careret, & ad graue sacer-
dotis ea abutentis malum redundaret.

AXIOMA L.

Sum. q. 19. in 6. par. diuisa.

3 3 Ex duplici clauium differentia, illa quæ ordinis dicitur,
4 in 4 solis ac 5 omnibus, etiam improbis 1 nouæ legis sa-
5 cerdotibus existit, & in Christo tanto excellentior, quam
1 in ullo alio sacerdote, quanto per se agentis facultas, ui ad-
2 iutrice instrumenti perfectior est atque nobilior. 6 Istius
tamen clauis usu schismatici, hæretici, excommunicati &
degradati, quatenus subditis subtracti sunt, priuantur. Al
tera uero, quam iurisdictionis clauem uocant, etiam cum
aliis Ecclesiæ ministris, qui sacerdotes non sunt, communi
catur.

Clauiũ ministri.

AXIOMA LI.

Sum. q. 20. in 3. partes diuisa.

Tametsi clauium uis & efficacitas, omnes, quantum in
se est, complectatur, propter iurisdictionis tamen defectum
1 nõ 1 potest nouæ legis sacerdos, extra necessitatis tempus,
2 in eo qui sibi subditus non est, neque 2 etiam promiscue
in omnibus sibi subditis, clauium potestatem exercere. Sũt
enim quædam crimina, quorum cognitionem absolutio-
3 nemque superioris dignitatis antistites sibi reseruarunt. 3
Posset nihilominus superior antistes ad se absoluendum in
ferioris sacerdotis iurisdictionem potestatemque dilatare.

AXIOMA LII.

Sum. q. 20. quadrifa. diuisa. Excõicationis dfinitio & uis.

1 1 Recte Doctores tradunt excommunicationem separa-
tionem esse ab Ecclesiæ communione, quod ad fructum ex
ea percipiendum, & generalia eius suffragia participianda
attinet. Quod quidem pœnæ genus licet sit grauissimum,
2 2 laudabiliter tamen a catholica Ecclesia Dei ipsius exem
plo ad frãgendam improborum & rebellium hominum cõ
3 tumaciam, 3 etiam si in externis tantummodo bonis aliũ
læserint, usurpatur, habetque tantam uim, ut 4 excommu
nicatio etiam iniuste irrogata sæpenumero ualeat, effectũ-
que sortiatur, quando uidelicet error commissus non tollit
sententiæ auctoritatem.

AXIOMA LIII.

Sum. q. 21. 6. part. distributæ. Excõicare & excõicari q̃s possit.

Quandoquidem ad excommunicationis sententiam fe-
rẽdam opus est iurisdictionis in exteriori foro auctoritatẽ,
3 idcirco hoc munus exercere non possunt, neque 3 excom
municati, neque suspensi, quibus istius iurisdictionis inter-
1 dictus est usus, 1 neque omnes sacerdotes, 2 neque soli, sed
2 ij duntaxat quibus secundũ ecclesiasticæ disciplinæ leges
ista prouincia est mandata, siue sint siue non sint sacerdo-
tes. Quia uero iurisdictio inferiorem respicit, hinc est quod
4 neque 4 seipsum, neque æqualem, neque superiorem quis
5 quam possit excommunicare. 5 Prohibet autem Ecclesia
uniuersam populi multitudinem anathematis condemnare
pœna, ne forte innocens cum nocẽte in parem inuoluatur
6 damnationem. 6 Sed illud mirum fortasse quibusdam ui
debitur, est tamen uerum, nimirum, eum qui semel e cœtu
fidelium per anathematis sententiam eiectus est, secundo
& tertio posse excommunicari.

AXIOMA LIIII.

Sum. q. 23. trif. distrib. Excõicati consortium fugiendum.

1 1 Ex duplici excommunicatione, propter minorem ne
mini cuiusquam familiaritas aut consuetudo interdicitur,
at eo qui maiori damnatus est, familiariter utens, etiam in
rebus ad corpus pertinentibus, nisi aut spiritalis commodi,
3 aut obligationis, aut necessitatis ratione excusetur, 3 gra
uiter nonnunquam peccat, nimirum si consulendo, adiu-
uando, aut aliter fauendo, criminis eius qui excommuni-
catus est fiat particeps, aut in rebus diuinis, aut alijs ad Ec-
clesiæ contemptum cum illo societatem ineat, leuiter ue
ro si quocunque alio modo quispiam cum eodem fami-
2 liaritate iungatur. 2 Pœna quoque huius prohibitio-
nis uiolatoribus uaria est constituta. Nam si excommu
nicationis sententia etiam familiariter excommunicato
uicorem complectatur, aut si quispiam consulendo, ad-
iuuando, aut aliter faciendo criminis particeps efficiatur,
eum proculdubio excommunicato extra casus superius ex-
ceptos familiariter se coniungens, in maiorem, alij in mino
rem duntaxat incurrunt excommunicationem.

AXIO-

AXIOMA LV.

Sũma q.24. trifariam ut superior diuisa. Excõicati absolutio.

1 1 Minoris excommunicationis pęna, & maioris quoque,
si ea sit a lege inflicta, sed tantummodo exceptis casibus,
qui fuse apud Thomam explicantur? quiuis sacerdos suum
subditum absoluere potest. Si uero maior excommunicatio
a iudice sit irrogata, extra mortis necessitatem, solus iudex
qui irrogauit, aut eius superior antistes illius tollendæ po-
2 testatem habet: 2 qua etiam illo anathemate irretitus te
3 netur, inuito, uti potest. 3 Istud quoque certum est, si quis
pluribus damnatus esset excommunicationibus, licet inter
dum omnes simul auferantur, posse tamen una sublata
alteram manere, præsertim si a diuersis inflictæ sint iudi-
cibus.

AXIOMA LVI.

Sũma q.25 trifar. quoque diuisa. indulgentiarum uis.

2 2 Indulgentiæ, quandoquidem ex infinito ecclesiæ the-
sauro depromuntur, tribus istis reb. concurrentibus nimi-
rum ex parte tribuentis auctoritate, ex parte accipientis
charitate, ex parte causæ pietate, legitimæ sunt, tantumque
1 ualent, quantum ualere prædicantur. 1 Quare dubitan-
dum non est, quin & pęnam satisfactionis loco, etiam in
purgatorio persoluendam remittendi uim habeant, & pro
3 3 subsidio temporali ad spiritalem utilitatem relato, lau-
dabiliter tribuantur.

AXIOMA LVII.

Sũma q.26. quadrifar. distributæ. Indulgẽtiarum largitores.

1 1 In solis Episcopis, 2 siue sint siue nõ sint sacerdotes, or
2 dinaria residet indulgentias largiendi potestas, in 3 summo
3 Episcoporum legitimo Petri successore plena, in aliis ue-
4 ro limitata. 4 In quibus omnibus, siue probi, siue improbi
sint, ista potestas unius eiusdemque manet efficacitatis.

AXIOMA LVIII.

Sũma q.27. in 4.par. distributa. Indulgẽtiæ quibus prosint.

1 1 Quicunque aliquo lethali scelere adhuc obstricti te-
nentur, ij ad indulgentiarum gratiam percipiendam mini-
me sunt idonei, qui uero ab eiusmodi scelere animum ha-
2 bent immunem, siue 2 monachi sint, siue alterius cuiuscun
4 que conditionis homines, 4 comprehensis etiam iis qui in
3 dulgentias largiuntur, modo 3 conditiones in literis indul
gentiarum descriptas obseruent, illius generis gratiam con
sequi possunt.

AXIOMA LIX.

Sum. q.28. trifariam diuisa. Pœnitentia solennis.

1 1 Propter multas grauissimas causas laicis tam uiris quã
3 3 mulieribus ad expianda certa crimina, & præsertim ea
quibus tota ciuitas concitatur, publica & solemnis laudabi
2 liter indicitur pęnitentia. 2 Quæ cum eiectionis Adami
ex paradiso significationem, & perpetui de peccato doloris
professionem contineat, contra eius naturam id foret si ite
raretur, sępiusque eidem subeunda statueretur.

DE EXTREMA VNCTIONE.

In extremæ vnctionis explicatione de istis quinque capitib. agitur, videlicet
- De
  - iis quæ pertinent ad naturam & primam institutionem extremæ unctionis, quæstione 29.
  - effectu extremæ unctionis 30.
  - idoneo eius ministro 31.
- Cui impertiendum sit istud sacramentum, & in qua parte corporis adhibendum 32.
- Possit iterari, necne istud sacramentum 33.

AXIOMA LX.

Sum. q.29. in 6. par. diuisa. Extremæ unctionis institutio, materia, & forma.

2 Extrema unctio 2 unum est 1 sacramentum, ab 3 Apo-
1 stolis quidem promulgatum, sed a Christo primum institu-
3 tum. Cuius idonea & conueniens materia est 4 oleum oli-
4 uæ ab 6 Episcopo consecratum. 7 forma uero 9 legitima
6 hæc 8 deprecatio: Per istam sanctam unctionem, & pijssi-
5 mam suam misericordiam, parcat tibi Dominus quicquid
7 deliquisti per uisum. Per istam sanctam unctionem & suã
9 pijssimam misericordiam parcat tibi Dominus quicquid de
liquisti per auditum. Per istam sanctam unctionem & suam
pijssimam misericordiam, parcat tibi Dominus quicquid
deliquisti per odoratum. Per istam sanctam unctionem &
suam pijssimam misericordiam, parcat tibi Dominus quic-
quid deliquisti per gustum, & locutionem. Per istam san-
ctam unctionem & suam pijssimam misericordiam, parcat
tibi Dominus quicquid deliquisti per tactum. Per istam
sanctam unctionem & suam pijssimam misericordiam, par
cat tibi Dominus quicquid deliquisti per gressum.

AXIOMA LXI.

Sum. q.30 trifa. diuisa. Extremę unctionis effectus.

3 Extremę unctionis sacramentum 3 nullum imprimit cha
1 racterem, sed ualet 1 primo quidem & præcipue ad curan-
dam animi ex peccato lethali contractam imbecillitatem,
& uires, firmamque ualetudinem ei restituendam, quem
effectum etiam deletio peccati? si modo inuentum sit, ne
2 cessario consequitur. 2 Secundo autem loco ad medendum corporis morbo. Non tamen semper hunc præstat ef-
fectum, sed tum demum cum ita expedit suscipientis salu-
ti, & ipse nullum opponit impedimentum.

AXIOMA LXII.

Sum. q.31. 3. partes diuisa. Extremę unctionis minister.

2 Extremæ unctionis administratio non ad 2 diaconi munus
1 & multo minus ad 1 laici conditionem, sed ad 3 solius sa-
3 cerdotis pertinet officium, siue is sit siue non sit Episcopus.

AXIOMA LXIII.

Sũma q.32. in 7.part. distributa. Extrema vnctio quibus impertienda, & in quas partes corporis adhibenda.

4 Hominibus maturæ 4 ætatis, non pueris, sanæ 3 men-
3 tis, non furiosis, 1 morbo aliquo, 2 in quo sit uitæ pericu-
1 lum, laborantibus, non sanis; 5 neque in toto corpore, sed
2 in his duntaxat sex 6 partibus, oculis, auribus, naribus, ore,
5 manibus, atque pedibus, quibus partibus etiam renes adiũ
6 gi possunt, subministrandum est extremæ unctionis sacra-
7 mentum. 7 Si uero quempiam ægrotum aliqua ex istis par
tibus priuatum esse contingeret, tum proxima pars loco de
ficientis esset inungenda.

AXIOMA LXIIII.

Sum. q. 33. in 2. par. diuisa. Extremæ unctiõis iteratio.

Cum extrema unctio non sit ex eorum numero sacra-
mentorum quæ perpetuum habent effectum, non modo
1 in 1 diuersis morbis, uerum etiam in 2 eodem si diuturnus
2 sit, cuiusmodi sunt hectica, & hydropisis, iterari sine ulla
suæ dignitatis iniuria potest.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

Ad sacramenti ordinis declarationem de his quinque cap. hic disseritur, uidelicet de
- Ordine in genere, cuius capitis tres sunt partes, de
  - propria natura & partib. sacramenti ordinis, quæst. 34.
  - effectu eius 35.
  - suscipientibus ordinem 36.
- Distinctione ordinum 37.
- Conferentibus ordinem 38.
- Impedimento initiandorum. 39.
- His quæ sunt ordinibus annexa 40.

AXIOMA LXV.

Partim ex Thoma, partim ex Eugenij quarti Decreto Armenis dato sumptum.

Sum. q. 34. in 5. q. distributæ. Ordinis definitio & partes.

3 Ordo 3 sacramentum est ecclesiæ 1 necessarium, in
1 2 quo per externum signaculum interna & spiritalis pote
2 stas ordinato conceditur. Huius porro sacramenti 5 mate
5 ria est istud per cuius traditioné confertur ordo, sicut pres-
byteratus traditur per calicis cum uino, & pateræ cum
pane, porrectionem. Diaconatus per libri Euangeliorum
dationem. Subdiaconatus uero, per calicis uacui cum pate-
na uacua superposita traditionem, & similiter alii ordines
per

per rerum ad ministeria sua pertinentium designationem 4 forma sacerdotii hæc est. Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro uiuis & mortuis in nomine patris & filii & spiritus sancti. Aliorum ordinum formas, breuitatis causa, hic omissas, si quis uidere uelit, eas in Pontificali Romano late descriptas inueniet.

AXIOMA LXVI.

Sum. q. 35. in 5. partes distributa. Ordinis effectus.

1 In cuiuslibet ordinis collatione, & 1 gratia gratum faciēs
2 donatur, & 2 character imprimitur, qui 3 characterem ba
3 ptismi quidem ex necessitate, 4 confirmationis ex congruē
4 tia, 5 inferioris autem ordinis ex ecclesiastica constitutione
5 ante susceptum requirit.

AXIOMA LXVII.

Sum. q. 36. in 5. par. distributa. Ordinē suscipientium qualitas.

4 Tametsi & 4 promouens indignum ad aliquem ex ordi
1 nibus sacris, & cum conscientia peccati lethalis ordinem sa
6 crum 1 suscipiens, uel 5 eo uteris grauissime peccet, non est
5 tamen 1 uitæ bonitas ad ordinis susceptionem ex parte sa
cramenti, sed ex parte diuini præcepti duntaxat, necessaria.
2 2 Similiter quoque scripturæ cognitio in eo qui ordinem
suscipit, requiritur, non quidem absoluta, sed quæ ad ordi-
3 nis, qui suscipitur munere recte fungendum sufficiat. 3 Cæterum licet utrius atque scientia maxime ordinandos, & iam ordinatos deceant, per se tamen nemini ordinem præstare possunt.

AXIOMA LXVIII.

Sum. q. 37. in 5. parte. distributæ. Ordinum distinctio.

2 2 Secundum numerum ministeriorum, quæ ad euchari
stiæ consecrationem decētemque tractationem opus erāt,
1 1 septem clericorum ordines sunt instituti è 3 quibus
3 tres supremi, quod circa materiam consecratam uersentur, sacri, reliqui uero quod in materia non consecrata occupa
4 ti sint, nō sacri recte nominantur. 4 Distinguuntur etiā isti ordines, quod singulorum propriæ quædam sint & definitæ functiones. Nam ostiarii est ostiorum templi curam gerere, ad dignos recipiendos, indignos uero repellendos; Lectoris pronunciare lectiones, & prophetarum oracula populo declarare: Exorcistæ ab energumenis & catechumenis dæmonum uexationes exorcismis depellere. Acolyti luminaria in sacrario præparare, cereum gestare, ac urceolos cum aqua & uino subdiacono ministrare. Subdiaconi, urceolum, cum aqua, & manutergium episcopo, presbytero, & diacono ad lauandas manus subministrare, epistolā legere, oblationes a populo recipere, & eas uel super altare collocare, uel diacono tradere, item calicem & patenam ad altare diacono dare, in calicemque uinum & aquam infundere. Diaconi sacerdoti assistere, & ei ministrare in his potissimum sacramentis, Baptismo, Chrismate, & Eucharistia, componere mensam Domini, crucem ferre, Euangelium & Epistolam populo explanare, & sanguinem Domini eidem dispensare: Sacerdotis absoluere, ligare, Dei dona benedicere, & præcipue corporis & sanguinis Domini sacramen-
5 tum conficere. 5 Qui quidem sacerdos tum demū suum characterem recipit, quum illi sub certa uerborum forma calix traditur.

AXIOMA LXIX.

Sum. q. 38. bifa. distrib. Ordinē conferens.

1 1 Ordinis Sacramentum solus episcopus conferre po-
2 test. 2 quam eius potestatem nec suspensio, nec hæresis, modo legitima uerborum forma, & ecclesię intentio salua maneat, tollendi uim habet. Qui tamen a suspenso uel hæretico ordinatur episcopo, propter peccati obstaculum, quod in ipso est, gratiam non consequitur, nec accepto ordine, propter iurisdictionis, in eo qui ordinauit, defectum, uti potest.

AXIOMA LXX.

Sum. q. 39. in 6. par. distributa. Ordinis impedimenta.

2 2 Pueri usu rationis adhuc carentes, item 3 serui, qui in
3 aliena sunt potestate, 4 atque homicidæ, qui humano
4 sanguine manus suas polluerunt, cum 5 nothis & 6 iis qui
5 insigni aliqua mutilatione sunt deformati, præcepti quidē
6 ordinatione, non autem sacramenti necessitate a sacris or-
1 dinibus arcentur, at 1 mulier necessaria sacramenti ratione ab iisdem repellitur ordinibus. Quapropter ordinis Sacramentum temere, & contra constitutionem ecclesiasticam collatum, illi uere suscipiunt, hæc uero nequaquam suscipere potest.

AXIOMA LXXI.

Sum. q. 40. in 7. q. distributa.

2 Tonsura non est 2 ordo, neque 3 quenquam priuat ter
3 renas possessiones habendi potestate, 1 eam tamen cuiusli
1 bet ordinis clericos deferre oportet, quod regni cuiusdam spiritalis, & excellentioris perfectionis, mentisque a caducis rebus ad diuinas sempiternasque abductionis significatio-
5 nem contineat. Similiter episcopatus dignitas non est in-
4 ter sacros ordines numeranda. 4 Ipsa tamen propter populi ad Eucharistiam rite suscipiendam præparationem, &
6 summi pōtificis auctoritas, 6 quæ est episcopatu superior, propter Christianorum unionem, eorumque in unum cor-
7 pus colligationem, Ecclesiæ est necessaria. 7 Porro si quis forte miretur uestium quibus utuntur Ecclesiæ ministri uarietatem, is sciat nonnulla esse officia omnibus ecclesiæ ministris communia, alia uero certis ordinibus peculiariter conuenientia, & ad id designandum quædam uestium genera communiter omnibus, alia uero certis ordinibus fuisse tribuenda.

DE MATRIMONIO.

Tractatiōis de Matrimonio tria sunt capita, hæc uidelicet

- Matrimonium quatenus est naturale officium. q. 41.
- Matrimonium quatenus est Sacramentum 42.
- Matrimoniū quatenus absolute, & secundum se consideratur, ad cuius explicationem disputatur de
  - Sponsalibus. 43.
  - Matrimonii propria ratione 44.
  - Matrimonii causa efficiente, cōsensu
    - consensu in genere 45.
    - consensu iureiurando, uel corporum commixtione firmato 46.
    - consensus obiecto, & conditione restricto 47.
    - consensus obiecto 48.
  - Bonis, quę oriuntur ex matrimonio 49.
  - Matrimonii impedimentis, ubi agitur de
    - impedimentis in genere 50.
    - erroris impedimento 51.
    - conditionis, seu seruitutis impedimento 52.
    - uoti, & ordinis impedimento 53.
    - propinquitatis impedimento. 54.
    - affinitatis impedimento 55.
    - cognationis spiritalis impedimento 56.
    - cognationis legalis, quæ per adoptionem fit, impedimento 57.
    - frigiditatis, maleficii, furiæ, & amentiæ, impedimento 58.
    - disparitate cultus, quæ matrimonium impediat 59.
    - uxoris interfectione 60.
    - uoti solennis impedimento. 61.
    - fornicatione alterius cōiugum 62.
  - Secundis nuptiis 63.
  - Quibusdā quę sunt matrimōio annexa.
    - debiti redditione 64.
    - pluribus uxoribus 65.
    - defectu, qui irregularitas uulgo appellatur, per bigamiam contracto 66.
    - libello repudii 67.
    - filiis illegitime natis 68.

AXIOMA LXXII.

1 Quanquam matrimonium iuris sit 1 naturalis eius-
3 que actus non modo 3 licitus, sed etiam frequenter lau
4 dabilis sit, 4 præmioque dignus, quando uidelicet aut

debiti

Matrimonii ut est naturale officium.

debiti reddendi,aut prolis ad Dei cultum generandæ causa suscipitur,
a 2 nemo tamen his temporibus ad matrimonium contrahendum ullius præcepti necessitate obligatur.

AXIOMA LXXIII.

Sum. q. 40. in 6. par. diuisa. Matrimonium ut est sacramentum.

a 2 Matrimonium diuersarum rerum, quæ in eo concurrunt, respectu, diuersis temporibus fuit institutum. Nam si respicias filiorum procreationem, innocentiæ statu, si remedium aduersus peccati uulnus, medio inter Adæ lapsum & Moysi legem tempore; si certarum personarum matrimonio idonearum definitionem, in uetere lege, si mysterium connectionis Christi cum ecclesia, in noua, si amicitiam & mutuum coniugum inter se obsequium, in ciuili lege suam accepit originem. Atqui secundum omnes istas institutiones, prima & postrema exceptis, matrimonium re
2 cte 1 sacramentum uocatur. Secundum illam uero institutionem quam Euangelii tempore accepit, nouæ legis est
3 sacramentum, 3 gratiam ad ea quæ matrimonii sunt, re-
4 cte peragenda conferens, 4 cuius, sicut & aliorum matrimonii generum, secunda perfectio, quæ in operatione consistit, non autem prima, quæ in existendo posita est, sexuum commixtionem desiderat.

AXIOMA LXXIIII.

Sum. q. 43. trifariam diuisa. Sponsalia.

1 1 Sponsalia nihil aliud sunt, nisi futurarum sponsio nu-
2 ptiarum, ad quæ 2 contrahenda idonei sunt qui septimum ætatis suæ annum uel attigerunt uel transierunt. 3 Dissoluuntur autem propter uarias causas, iure quidem propter duas, nimium propter fidem matrimonii in præsens alteri datam, & monastici instituti professionem, at ecclesiæ iudicio propter alias plurimas, quas longum foret enumerare.

AXIOMA LXXV.

Summa q. 44. in 3. par. distributa. Matrimonii definitio.

3 3 Matrimonium recte a magistro definitur esse uiri mu-
1 lierisque, maritalis 1 coniunctio, inter legitimas personas,
a indiuiduam uitæ retinens consuetudinem, 2 congruumque suo effectui sortitum est nomen, ob id enim nubit fœmina, ut aliquando mater fiat. Vocatur etiam coniugium & nuptiæ: Coniugium quidem a sua natura, nuptiæ uero a causa efficiente.

AXIOMA LXXVI.

Sum. q. 45. in 5. partes diuisa.

4 Mutuus inter uirum & fœminam 4 consensus a uerbis
2 tempus 3 præsens designantibus, siue palam, siue 5 clam
3 expressus, uera est matrimonii 1 causa efficiens.
5
1

ADMONITIO.

Hic, & in sequenti Axiomate aduertendum est, Clandestina matrimonia, rata quidem & firma fuisse quamdiu ab ecclesia non fuit eorum uis & efficacitas sublata, post editam uero Tridentini Concilij de ipsorum abolitione, & eneruatione sanctionem, quam uidere licet sessione 24. de reformatione matrimonij capite primo, omnem uim ueri & Christiani matrimonij efficiendi amisisse. Decretum si quidem ea constitutione est nullum matrimonium, nisi quod præsente parocho uel alio sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarij licentia & coram duobus uel tribus testibus celebratum sit, uerum & ratum matrimonium esse habendum.

AXIOMA LXXVII.

Summa q. 46. bipartito diuisa. Matrimonii consensus iureiurando uel coitu commixtione firmatus.

a 1 Iusiurandum consensui per uerba temporis futuri
1 declarato accedens non efficit matrimonium, 2 at sexuum commixtio si talem consensum subsequatur, nisi apertum fraudis appareat argumentum, in ecclesiastico foro ratum, & firmum matrimonium reddit, licet secundum conscientiæ forum, nullum sine uero uoluntatis assensu, coalescat matrimonium.

AXIOMA LXXVIII.

Sum. q. 4. in 6. p. distributa. Matrimonii consensus coactus & sub conditione expressus.

2 Consensus metu in 2 constantem uirum cadente 1 ex-
1 tortus 3 tollit matrimonium, tam ex parte 4 cogentis, quam
3 ex parte illius qui cogitur. 6 Immo neque pater sua aucto-
4 ritate filium ad uxorem ducendam compellere potest.
6 5 Suspensus uero per conditionem appositam consen-
5 sus, interdum efficit, interdum non efficit matrimonium. Nam si tempus præsens respiciat apposita conditio, siue honesta sit siue turpis, modo matrimonii bonis non repugnet si adsit, similiter si conditio sit necessaria, quodcunque tempus respiciat, efficiendi matrimonij uim habet. Si uero in genere rerum fortuitarum esset conditio, & ad tempus futurum referretur, consensus sub eiusmodi conditione expressus ad copulandum matrimonium non sufficeret, non magis quam si uerbis temporis futuri esset expressus.

AXIOMA LXXIX.

Summa q. 48. bifar. diuisa. Matrimonialis consensus obiectum.

a 2 Matrimonialis consensus, 1 cuius proprium & primum
1 obiectum est, non sexuum commixtio, sed socialis coniugatio, proprie & per se spectat prolis generationem, & fornicationis uitationem, alios autem fines siue honestos siue turpes, quos in matrimonio contrahendo sibi proponunt coniuges, improprie, & fortuito, ita ut illi fines ad coniugium quidem, non autem ad coniugij bonitatem aut prauitatem redundent.

AXIOMA LXXX.

Summa q. 49. in 6. part. distributa. Matrimonii bona.

a Ex tribus matrimonii bonis, 2 fide uidelicet, prole, & sa-
1 cramento, quibus excusatur 1 matrimonium uiusque 4 a-
3 ctus, 3 sacramentum primas obtinet partes. 5 Sunt autem
5 illa matrimonii bona, saltem proles, & fides, sub qua comprehenditur debiti persolutio, ad honestatem actus matri-
6 monialis adeo necessaria, ut is qui 6 rem habet cum uxore solius uoluptatis & libidinis explendæ causa, semper peccet, lethaliter quidem, si is libidinis ardor etiam extra matrimonii terminos feratur, leuiter uero si intra matrimonii fines contineatur.

AXIOMA LXXXI.

Su. q. 50. quæ est. Matrimonii impedimenta tam gñe. In quibus ne quis iam fallat post editas concilij Tr. sanctiones uideat totum decretum de forma matri. ses. 24.

Contrahendum matrimonium impedit ecclesiæ prohibitio, & id tempus quod feriatum uocare solent, contractum uero dirimunt, quæ sequentibus uersiculis continentur.

Error, conditio, uotum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, uis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.

AXIOMA LXXXII.

a Tam in a persona, quam in ipsius conditione commissus
1 error, 1 naturaliter impedit quo minus coalescat matrimonium.

AXIOMA LXXXIII.

Summa q. 51. bifar. diuisa. Matrimonium impediens error. Sum. q. 52. quadrifa. diuisa. Matrimonium impediens seruitus.

2 2 Quanquam seruo ad ducendam uxorem non sit neces-
1 sarius domini consensus, 1 ignorata tamen seruitutis conditio, contractum extrinsecus matrimonium nullum reddit.
3 3 Posset nihilominus quis liber matrimonium contrahens citra eius dissolutionem, sese alteri etiam inuita uxore in
4 seruitutem mancipare. 4 Porro sobolem ex disparis conditionis parentibus natam, ciuiles leges, quibus ecclesiasticæ assentiuntur, statuunt in iis quæ ad personæ conditionem pertinent, matrem, in aliis uero, quæ dignitatis sunt, patrem sequi debere.

AXIOMA LXXXIIII.

Sum. q. 53. quadripartita.

a Contracti iam matrimonii dirimendi uim, non qui-
1 dem 2 simplex, sed 2 solenne uotum habet. 4 Et licet
4 a matrimonio, etiam adhuc constante, ad sacros ordi-

Matrimonium impediens uotũ & ordo.

3 nec aditus concedatur : retro 3 tamen a sacris ordinibus (propter uotum continentiæ illis annexum) ad matrimonium commeare nequaquam licet.

AXIOMA LXXXV.

Sum.q.54 quad. diu. Matrimonium impediens consanguinitas

1 Sanguinis propinquitas, seu (ut vulgo appellatur) consanguinitas nihil aliud est nisi uinculum quoddam eorum, qui ab eodem stipite siue principio descendunt, corporali 2 propagatione contractum, 2 certisque gradibus atque lineis distinctum : 3 quod extrinsecus celebratũ matrimonium dirimit, iure quidem naturali inter parentem, & eius prolem, ueteri autem lege inter eas personas ad quarum alteram alterius pudicitiam custodire pertinet, & 4 ecclesiastica constitutione inter illas, inter quas est in linea transuersa citra quintum gradum sanguinis coniunctio atque communio.

AXIOMA LXXXVI.

Sum.q.55. in 11. par. distributæ. Matrimonium impediens affinitas.

Affinitas, est propinquitatis quoddam genus ex 1 matrimonio, concubitu 3 illicito, uel 4 sponsalibus (5 non autem ex alia affinitate) contractum, & ad mortem a usque inter personas quas semel coniunxit permanens : 6 quod matrimonium non secus ac sanguinis propinquitas impedit atque 6 dirimit, 7 gradibus, eorumque distinctione & 8 extensione a sanguinis propinquitate sumptis. In qua 7 quidem diremptione facienda, & 10 accusationis, & 11 testium productionis ritu procedere oportet.

AXIOMA LXXXVII.

Sum.q.56. in 5. partes diuisæ. Matrimonium impediẽs cognatio spiritalis.

Spiritualis cognationis, quæ partim ex 2 baptismi, partim ex confirmationis sacramento nascitur, tres sunt species, his nominibus apud ecclesiasticos scriptores usitatis appellatæ, spiritualis paternitas, compaternitas, & spiritualis fraternitas. 3 E quibus paternitas inter susceptorem, & baptizatum, seu confirmatum, item inter baptizantem seu confirmantem, & eum qui baptizatur siue confirmatur. 5 Compaternitas inter susceptorem siue baptizantem, aut confirmantem, & baptizati, uel confirmati parentes: fraternitas uero inter baptizatum, seu confirmatum & susceptoris naturales liberos existit. 4 Transeuntque omnes istæ cognationis species a uiro ad uxorem, & e diuerso ab uxore ad uirum consummato iam matrimonio accedentes, & 1 propria operatione accersitæ, 1 impediuntque matrimonium contrahendum, ac iam contractum dirimunt ipsum connubium antegressæ, consequentes uero nequaquam. Sed si de industria nulla necessitate cogente per coniugũ alterum cum altero contrahantur, iure tantummodo debiti exigendi eum per quem sunt contractæ priuant.

ADMONITIO.

Quantum ad spiritualem cognationem attinet Concilium Tridentinum paternitate et compaternitate propria actione contracta, ut ante erat relicta fraternitatem quæ inter baptizatum, uel confirmatum, & susceptoris uel baptizantis, aut confirmantis filios ante cõtrahebatur, ac simul transitum spiritalis cognationis a uiro ad uxorem, & contra sustulit.

AXIOMA LXXXVIII.

Sum.q.57. tripartitæ. Matrimonium impediẽs cognatio ciuilis.

1 Adoptio est personæ extraneæ in filium, filiam, nepotem, aut neptem legitima cooptatio. Vnde 3 triplex nascitur cognatio ciuilis, prima inter adoptantem, & adoptatum eiusque posteros, secunda inter adoptatum & naturalẽ filium, aut filiam adoptantis, tertia uero uxorem adoptantis & adoptatum, uel inter uxorem adoptati & patrem adoptantem. Ex 2 quibus prima & tertia semper, secunda uero quamdiu adoptatus est in potestate illius a quo est adoptatus, matrimonium impedit.

AXIOMA LXXXIX.

Sum.q.58. in 5. partes distributæ.

Ex 1 propter frigiditatem naturæ, non ætatis defectu 2 euenientem, & propter eam quæ 2 maleficio contracta est coeundi perpetuam impotentiam, triennii experimento comprobatam, ecclesiæ auctoritate separantur coniuges sed in separatione propter impotentiam ex maleficio ortam, utrique coniugum, in altera uero fœminæ tantum, libera conceditur ad nouum connubium transeundi potestas, 1 ita tamen, ut si quando priori uiro coeundi facultatem restitui contingat, posteriori relicto, ad priorem uirum ea fœmina redire debeat. Matrimonium quoque impediunt, & contractum dirimunt 3 amentia perpetua, & ea quæ rationis usu tempore matrimonii suscipiendi mentem priuauit. 4 Similiter incestus cum futuræ uxoris sorore, uel ante sponsalia, uel medio inter sponsalia & matrimonii tempore commissus, post uero consecutus, non dirimit constans matrimonium, sed eum a quo commissus est, iure debiti petendi priuat, atque eidem, ne aliam uxorem ducat, priore 5 mortua ab ecclesia interdicitur. Item ætas 5 immatura, cuiusmodi in masculis citra decimumquartum annum, in fœminis uero citra duodecimum (nisi iudicii uigor, quod ætati deest, compenset) esse statuitur.

AXIOMA XC.

Sum.q.59. in 6. par. distributæ. Matrimonium impediẽs cultus disparitas.

1 Tametsi fidelis cum infideli neque ratum neque legitimum matrimonium contrahere possit 2 nihilominus tamen uerum est id matrimonium, quod inter se celebrant infideles. 3 Ita tamen, ut si contingat alterum coniugum, altero fidem amplectente, in errore suo permanere, 4 neque ad debitum reddendum, neque ad cohabitationem ferendam, is qui fidem amplexus est, teneatur, 3 retenta interim utriusque faciendi potestate. Et quod 5 amplius est, si enim qui infidelis manet, peruersitas usque ad obstinatam creatoris contumeliam procederet, fideli priori dissoluto, noui matrimonii suscipiendi potestatem haberet, quæ nec ob aliam infidelitatem, 6 nec ob aliud quodcumque scelus concederetur.

AXIOMA XCI.

Sum.q.60. bifariam diuisæ. Matrimonium impediens uxoris interfectio.

1 Vxorem in adulterii actu deprehensam interficere etiam priuata auctoritate mariti dolori ciuiles quidem leges concedunt, at ecclesiasticæ in hoc facinore puniendo, quemadmodum in aliis, publicam auctoritatem expectandam, & iustitiæ zelo, non uindictæ sumendæ, aut odii explendi, animo procedendum esse censent, eam quæ priuata fit auctoritate uxoris necem summopere improbantes, & in lethalib. criminibus numerantes, ob idque decernunt 2 matrimonium contrahendum respectu cuiuluis mulieris eiusmodi scelere impediri, & contractum cum pellice, cuius ducendæ spe istud scelus patratum esset dirimi.

AXIOMA XCII.

Sum.q.61. in 3. partes distributæ. Matrimonium dissolui uoto solenni.

2 Quemadmodum corporali morte dissoluitur corporale matrimonii uinculum, ita solenni professione monastici instituti, quæ est quoddam spiritale mortis genus, dissoluitur spiritale matrimonii uinculum, quod est inter coniuges, matrimonio nondum consummato. Proinde utrique coniugum ante corporum coniunctionem ad religiosum uitæ institutum transeundi, & 3 ei qui in sæculo relictus est, cui uult nubendi, libera conceditur potestas. 1 Matrimonio autem iam consummato, neutri religiosum seu monasticum uitæ institutum suscipere, neutri ad nouas transire nuptias altero uiuente licet.

AXIOMA XCIII.

Sum.q.62. in 6. par. distributæ. Diuortiũ ob fornicationem tẽpore Euangelii.

1 Vxorem fornicatam marito, quod tutum atrinent. 3 priuato iudicio 5 quod ad cohabitationem uero pertinet, ecclesiæ auctoritate dimittere, paucis exceptis casibus, semper conceditur, non autem 2 præcipitur, nisi forte uxor obstinate uellet in suo flagitio permanere. Eodem iure 4 uxori quoque aduersus uirum adulterum uti licet. 5 Cæterum diuortio iam facto, utrique coniugum, altero uiuo, præclusus est ad nouas nuptias aditus, non autem ad 6 ipsorum inter se reconciliationem, modo adsit in eo, qui sua culpa repudiationem meruerat, prioris uitæ emendatio.

AXIOMA XCIIII.

Sum.q.63. bipartitæ. Secundæ nuptiæ.

1 Secundas nuptias, imò etiam tertias reliquasque deinceps, & licitas esse, quod superioris matrimonii uinculum alterius coniugis morte sit sublatum, & 2 sacramenti dignitatem

gnitatem non minus quàm primas obtiuere, quod in his materia, formaque legitima matrimonii cernatur tradũt probatissimi quique catholicæ ueritatis Doctores.

AXIOMA XCV.

Sum.q.64. in 7. partes distributæ. Matrimonialis debiti persolutio.

1 1 Non modo aperte poscenti, 2 sed etiam aliquo signo
2 indicanti debet uterque coniugum ex 3 æquo, incolumi-
3 tate & honestate salua, alteri, etiam 7 tempore sacro, licet
7 tunc petens leuiter 5 saltem 6 peccet, matrimoniale debi
5 tum persoluere, 4 ob idque neuter eorum sine alterius
6 consensu, talis continentiæ uoto, quo istius debiti persolu-
tio impediretur, se obstringere potest.

AXIOMA XCVI.

Sum.q.65. in 6. partes diuisæ. Polygamia

1 1 Quamquam matrimonij secundario fini repugnet
uxorum multitudo, eaque ratione a naturali lege nonni-
2 hil deflectat, 2 primis tamen temporibus diuina dispensa-
tione quibusdam multas ducere & simul habere uxores fuit
5 concessum. At 5 concubinam, cum qua nullum matrimo-
3 nii ius intercederet, habere, quòd id 3 primario matrimo
nii fini, prolis nimirum educationi obsit, legique naturali
uehementer aduersetur, nullo unquam tempore licuit, sed
hominum ita congregatorum societatem impiam, eorum-
4 que 4 congressus nefandos & in lethalibus peccatis numerandos semper indicauit Dei ecclesia.

AXIOMA XCVII.

Sum.q.66. in 5. partes distributæ. Irregularitas.

1 1 Secundum matrimonium, siue iuxta, siue contra a le-
2 ges, siue 4 ante, siue post baptismum, susceptum, 3 item pri-
4 mum cum ea, quæ uirgo non sit contractum, uirum a sa-
3 cris clericorum ordinibus repellit, seu, ut trito utar uerbo,
5 irregularitatem affert, 5 quæ tamen dispensatione, quod
humani sit iuris, tolli potest a summo quidem Pontifice respectu omnium, ab aliis uero episcopis respectu inferiorũ, seu minorum ordinum.

AXIOMA XCVIII.

Sum.q.67. in 5. partes distributæ. Repudii libellus tempore legis.

1 Quamuis 1 matrimonium natura sit indissolubile, 2
2 cadit nihilominus sub diuinam dispensationem eius disso-
3 lutio. 3 Vnde probabilis est illorum opinio, licet minus cõ
munis, q asserũt uigente Muysi lege, & uiro uxoré repudia
4 re, & 4 repudiatæ iam mulieri alteri uiro nubere, 5 non au
5 tem ad priorem reuerti, id enim expresse lex uetat, diuino
concessu licitum fuisse. Cæterum in repudij libello, qui
6 uxori dabatur, causas, 6 inter quas proxima erat uxoris o-
7 dium, non quidem distincte 7 & speciatim, sed generatim
dumtaxat scribi oportebat.

AXIOMA XCIX.

Sum.q.68. tris. distin. Illegitime nati.

1 1 Illos, qui ex uago & extra uerum matrimonium patrato concubitu nascuntur, illegitimos uocant, & ob istam
2 infelicem nascendi sortem, ab 2 hæreditario in bona paterna pleue succedendi iure, nonnullisque muneribus, atque
3 dignitatibus & ciuiles & ecclesiasticæ leges repellunt, 3 ita tamen, ut multiplices iis ad dignitatem conditionemque legitimorum filiorum perueniendi uias demonstrent atque patefaciant.

SCHEMA

SCHEMA AVGVSTINI HVNNÆI in quo numerus, ordo & connexio earum quæstionum, quibus a B. Thoma catholica de Sacramentis doctrina explicata est, ob oculos ponitur.

Sacramentorū tractatus apud B.Thom.Aquinatem est bipartitus

- In priori eius parte agitur de sacramētis generatim uidelicet de
  - Natura & propria ratione sacramenti in genere. q.60.
  - Necessitate sacramentorum 61.
  - Effectibus sacrameotorum
    - effectu primario, qui est gratia 62.
    - effectu secūdario, qui est character 63.
  - Causa Sacramentorum 64.
  - Numero Sacramentorum 65.
- Baptismo, ad cuius explicationem
  - Prius de ipso baptismo ista quatuor quæstionū genera tractantur,
    - de natura & propria ratione baptismi 66.
    - quis sit idoneus baptismi minister 67.
    - de suscipientibus baptismum 68.
    - de effectu baptismi 69.
  - Deinde binæ quæstiones de ijs quæ præparationē ad baptismum cōtinent disputātur.
    - vna de circūcisione 70.
    - altera de catechismo & exorcismo 71.
- Confirmatione cuius explicatio unica quæstione in duodecim partes distributa absoluitur 72.
- Eucharistia, ad cuius explanationem ista 8. quæstionum genera pertractantur, uidelicet de
  - Ipso sacramento Eucharistiæ 73.
  - materia eius
    - specie materiæ 74.
    - transubstātiatioue panis & uini in corpus & sanguinem Christi 75.
    - modo, quo existit Christus in hoc sacramento 76.
    - accidentib. panis & uini 77.
  - forma eiusdem 78.
  - effectibus 79.
  - accipientibus Eucharistiam 80.
  - de modo quo Christus usus est Eucharistiæ sacramento 81.
  - idoneo Eucharistiæ ministro 82.
  - ritu qui debet in isto sacramento seruari 83.
- pœnitentia ipsa
  - quatenus est sacramentū 84.
  - quatenus est uirtus 85.
- effectu pœnitentiæ.
  - in remittendis peccatis lethalibus 86
  - in remittendis peccatis uenialibus 87.
  - de reditu peccatorum semel remissorum 88.
  - quantum ad recuperationem virtutum 89.

- Matrimonio, cuius disputationis tria sunt capita, hæc videlicet.
  - Matrimonium quatenus est naturale officium 41.
  - Matrimonium quatenus est sacramentum 42.
  - Matrimoniũ absolute & secũdũ se consideratum, ad cuius explicationem disputatur de
    - Sponsalibus 43.
    - matrimonij propria ratione 44.
    - Matrimonij causa efficiente seu consensu
      - consensu in genere 45.
      - cõnsensu iureiurando, uel corporum cõmixtione firmato 46.
      - consensu coacto, & conditione restricto 47.
      - consensus obiecto 48.
    - Bonis quæ oriuntur ex matrimonio 49.
    - Matrimonij impedimentis ubi agitur de
      - impedimentis in genere 50.
      - erroris impedimento 51.
      - conditionis seu seruitutis impedimento 52.
      - voti & ordinis impedimento 53.
      - propinquitatis impedimento 54.
      - affinitatis impedimento 55.
      - cognationis spiritalis impedimento 56.
      - cognationis legalis, quæ per adoptionem fit impedimento 57.
      - frigiditatis, maleficii, furię, & amentiæ impedimento 58.
      - disparitate cultus, quæ matrimonium impediat 59.
      - vxoris interfectione 60.
      - voti solennis impedimento 61.
      - fornicatione alterius coniugum 62.
    - Secundis nuptiis 63.
    - Quibusdam quæ sunt matrimonio annexa, uidelicet de
      - debiti redditione 64.
      - pluribus uxoribus 65.
      - defectu, qui irregularitas uulgo appellatur per bigamiam contracto 66.
      - libello repudij 67.
      - filijs illegitime natis 68.

ALPHABETICVS LOCORVM

Communium in hoc libello tractatorum index: cuius numeri non ad paginarum, sed ad Axiomatum numeros referuntur.

APPROBATIO.

Ista domini Doctoris Augustini Hunnæi collegæ nostri de sacrosanctis ecclesiæ Christi saluatoris nostri Sacramentis Axiomata, orthodoxæ fidei consentanea esse, & eam, quæ apud B.Thomam in tertia Summæ parte, eiusque supplemento de Sacramentis traditur, doctrinam, erudite fideliterque comprehendere, ob idque omnibus, eam quæ ad Sacramenta pertinet Theologiæ partem discere, docere, aut disputare uolentibus admodum utilia esse, testamur. Actum Louanij 1569. nona Decembris in Cœnobio Prædicatorum.

Frater Petrus Bacherius S. Theologiæ professor, ac Prior:
F.Baltaxar Textor, sacræ Theologiæ professor ac Regens.

Sequitur Cathechismus catholicus Aug. Hunnæi, cuius præcipuè materiæ a B.Thoma in summa Theologica, pie & erudite tractatæ, indicantur.

AVGVSTINI HVNNAEI

SCHEMA GENERALE,

In Qvo 2a.2æ. Angelici Doctoris. B. Thomæ Aquinatis Qvaestiones omnes, vnà cum earum numero, ordine, & connexione ob oculos ponuntur.

Quæstione.

- THEOLOGICA.
  - FIDES, ad cuius explicationē capita 4. tractantur uidelicet.
    - 1. Fides ipsa, Cuius explicatur
      - Obiectum. 1
      - Actus
        - Interrnus 2
        - Externus. 3
      - Habitus ubi agitur de
        - ipsa fidei uirtute, 4
        - fidem habentibus. 5
        - fidei causa. 6
        - fidei effectu. 7
    - 2. Dona Spiritus sancti, quæ fidei respondent.
      - Intellectus. 8
      - Scientia. 9
    - 3. Vitia opposita.
      - fidei.
        - Infidelitas, quæ opponitur fidei.
          - Infidelitas in genere. 10
          - Hæresis. 11
          - Apostasia a fide: 12
        - Blasphemia, quæ opponitur confessioni fidei.
          - Blasphemia in genere, 13
          - Blasphemia, quæ est peccatum contra Spiritum sanctum 14
      - Dono intellectus.
        - Cæcitas mentis, Hebetudo sēsus, 15
    - 4. Præcepta fidei, donorumque scientiæ & intellectus. 16
  - SPES, ad cuius explicationē 4. tractantē capita, uidelicet,
    - 1. Spes ipsa, cuius explicatur
      - natura propria, 17
      - subiectum. 18
    - 2. Donum timoris. 19
    - 3. Vitia opposita spei.
      - Desperatio. 20
      - Præsumptio. 21
    - 4. Præcepta spei & timoris. 22
  - CHARITAS: ad cuius declarationē ista quatuor pertractantur.
    - 1. Charitas ipsa, cuius explicatur
      - Propria natura. 23
      - Subiectum 24
      - Obiectum. 25
      - Ordo. 26
      - Actus principalis, qui est dilectio: Ad cuius explicationem tractatur
        - Quæ pertinent ad ipsam dilectionis naturam. 27
        - Dilectionis effecta
          - Interna,
            - Gaudium. 28
            - Pax. 29
          - Externa,
            - Misericordia. 30
            - Beneficientia. 31
            - Eleemosyna. 32
            - Correptio fraterna. 33
    - 2. Vitia charitati opposita. Quorū aliud opponitur
      - Ipsimet dilectioni, ut Odium: 34
      - Gaudio charitatis, de bono
        - Diuino, vt Accidia. 35
        - proximi, ut Inuidia. 36
      - Paci, quod committitur
        - Corde, ut discordia. 37
        - Ore, ut Contentio. 38
        - Opere, ut
          - Schisma. 39
          - Bellum. 40
          - Rixa. 41
          - Seditio. 42
      - Beneficentię & correptioni fraternæ, ut Scandalum. 43
    - 3. Præcepta charitatis. 44
    - 4. Donum Spiritus sancti, charitati respondens, uidelicet, Sapientia. 45
      - Postquam stultitia sapientiæ opposita explicatur. 46
  - I. PRVDENTIA: Ad cuius explanationem quinque capita tractantur, uidelicet,
    - 1. Prudentia secundum se considerata. 47
    - 2. Prudentiæ partes.
      - Generatim, unica quæstione tractatæ, 48
        - Integrales, siue quibus perfectus non est prudentię actus, & sunt octo.
          - Memoria. Ratio.
          - Intelligentia. Prouidentia.
          - Docilitas. Circumspectio.
          - Solertia. Cautio.
        - Subiectæ, seu species prudentiæ,
          - Heconarchia, seu prudētia, sui moderatrix.
          - Polyarchia, seu prudentia, multitudinis gubernatrix.
        - Potentiales, seu uirtutes prudentiæ finitimæ,
          - Eubulia.
          - Synesis.
          - Gnome.
      - Speciatim tractatæ,
        - Integrales, Memoria, Intelligentia, docilitas, cum reliquis. 49
        - Subiectæ, & potissimum Polyarchia, multitudinis gubernatrix.
          - Cuius species, sunt, 50
            - Monarchia. Politica.
            - Oeconomica. Prudentia militaris.
        - Potentiales, 51
          - Eubulia.
          - Synesis.
          - Gnome.

- QVAE ad moralē doctrinam in speciali spectant, sunt bipartita.
  - Quædam communiter ad omnes homines cuiuscunque conditionis sint, pertinent. Cuiusmodi sunt uirtutes & uitia. Nam ut uirtutes omnibus sunt excolendæ, ita uitia sunt omnibus fugienda. Quæ a S. Thoma hac methodo explicantur.
    - VIRTVS
      - CARDINALIS, quadruplex.
        - II IVSTITIA. Sub cuius noiu disputātur hæc quatuor.
          - 3. Donum Spiritus sancti, Prudentiæ respondens, uidelicet Consilium. 52
          - 4. Vitia prudentiæ opposita.
            - Prudētię manifestū repugnātia,
              - Imprudentia. 53
              - Negligentia. 54
            - Prudentiā falso imitantia,
              - Prudentia carnis.
              - Astutia.
              - Dolus.
              - Fraus.
              - Solicitudo immoderata tēporalium rerum. 55
          - 5. Præcepta, quibus prudentia præcipitur, eique contraria uitia prohibentur. 56
          - 1. IVSTITIAE propria natura. Ad quam declarandam ista tractantur,
            - Ius. 57
            - Iustitia ipsa. 58
            - Iniustitia. 59
            - Iudicium. 60
          - 2. PARTES iustitiæ, quæ sunt triplices.
            - Partes subiectæ, seu species iustitię. Ad quarū explicationē ista disputantur.
              - Iustitia.
                - Distributiua.
                - Commutatiua. 61
              - Restitutio. 62
              - Vitia opposita.
                - Iustitiæ distributiuæ, ut est acceptio personarum. 63
                - Iustitiæ commutatiuæ.
                  - Contingētia in commutationibus inuoluntariis.
                    - Facto,
                      - Homicidium. 64
                      - Mutilatio membrorum. 65
                      - Furtū & rapina. 66
                    - Verbo, idque
                      - In iudicio. Cuiusmodi est iniustitia.
                        - Iudicis. 67
                        - Accusatorum. 68
                        - Rei. 69
                        - Testium. 70
                        - Aduocatorum. 71
                      - Extra iudiciū.
                        - Contumelia. 72
                        - Obtrectatio. 73
                        - Susurratio. 74
                        - Derisio. 75
                        - Maledictio. 76
                  - Contingentia in commutationibus uoluntariis,
                    - Fraus. 77
                    - Vsura. 78
            - Partes iustitiæ quasi integrales. 79
            - Partes iustitiæ potētiales, seu uirtutes iustitiæ annexæ, sub quo titulo explicētur,
              - Quod & quæ sint uirtutes, iustitiæ annexæ in genere. 80
              - Religio, sub cuius nomine disputantur ista,
                - Religio sub per se considerata. 81
                - Religionis actus
                  - Interior,
                    - Deuotio. 82
                    - Oratio. 83
                  - Exterior,
                    - Adoratio. 84
                    - Act⁹, quo aliquid de reb. exteriois Deo offertur.
                      - Act⁹, quo fideles aliquid Deo largiūtur,
                        - Sacrificium. 85
                        - Oblatio. 86
                        - Primitiæ. 86
                        - Decimæ. 87
                      - Actus, quo fideles aliquid Deo promittunt, ut est uotum. 88
                    - Actus, quo aliquid diuinum ab homine assumitur,
                      - Iusiurandum. 89
                      - Adiuratio. 90
                      - Inuocatio, seu assūptio noīs diuini per oratioēs uel laudē. 91
                - Religioni oppositum uitium.
                  - Religioni finitimū uitiū, uidelicet Superstitio, sub qua hęc tractantur,
                    - Superstitionis propria natura. 92
                    - Supstitiōis species,
                      - Vitiosus Dei cultus. 93
                      - Idololatria. 94
                      - Diuinatio. 95
                      - Obseruatio supstitiosa. 96
                  - Religioni ex diametro repugnās uitiū.
                    - Pertinens ad contemptum Dei,
                      - Tentatio qua Deus tentatur. 97
                      - Periurium. 98
                    - Pertinens ad contemptum rerum sacrarū,
                      - Sacrilegium 99
                      - Simonia. 100
              - Pietas uirtus. 101
              - Obseruantia.
                - Obseruantiæ propria natura. 102
                - Obseruantiæ partes,
                  - Dulia. 103
                  - Obediantia. 104
                  - Ad cuius declarationem agitur deinceps de inobedientia. 105
              - Gratia seu gratitudo. 106
                - Cui subiungitur ingratitudinis uitium. 107
              - Vindicatio. 108
              - Veritas. Sub cuius nomine ista disputantur,
                - Veritatis propria natura. 109
                - Veritati oppositum uitium,
                  - Mendacium. 110
                  - Simulatio uel hypocrisis. 111
                  - Iactantia. 112
                  - Ironia. 113
              - Amicitia, q̄ affabilitas dicitur. Sub qua hæc tractantur
                - Amicitiæ propria natura. 114
                - Vitia amicitiæ opposita.
                  - Adulatio. 115
                  - Iurgium. 116
              - Liberalitas. Sub cuius titulo hæc explicantur,
                - Liberalitatis propria natura. 117
                - Vitia liberalitati opposita,
                  - Auaritia. 118
                  - Prodigalitas. 119
              - Epikeia, seu æquitas. 120
          - 3. DONVM Spiritus sancti iustitiæ respondent 121.
          - 4. PRAECEPTA iustitię 122.

- III. FORTITVDO; sub cuius nomine ista 4. disputantur.
  - 1. FORTITVDO ipsa, cuius explicatur.
    - Propria natura. 123
    - Proprius & præcipuus actus. 124
    - Vitia opposita,
      - Timor. 125
      - Timoris vacuitas. 126
      - Audacia. 127
  - 2. PARTES.
    - In genere consideratæ. 128
    - Speciatim tractatæ.
      - Fiducia, seu Magnanimitas, sub cuius titulo tractantur
        - Magnanimitatis uirtus. 129
        - Vitia magnanimitati opposita
          - Per excessum.
            - Præsumptio 130
            - Ambitio 131
            - Inanis gloria 132
          - Per defectum, cuiusmodi est pusillanimitas. 133
      - Magnificentia, sub qua tractantur
        - Magnificentiæ uirtus. 134
        - Vitia magnificentiæ opposita. 135
      - Patientia. 136
      - Perseuerantia, sub qua tractantur.
        - Perseuerantiæ virtus, & 137
        - Vitia perseuerantiæ opposita.
          - Pertinacia.
          - Mollities. 138
  - 3. DONVM Spiritussancti, Fortitudini respondens, quod et Fortitudo uocatur 139
  - 4. PRAECEPTA ad fortitudinem pertinentia. 140
- IIII. TEMPERANTIA, sub cuius nomine tria disputantur.
  - 1. TEMPERANTIA ipsa. Cuius explicatur
    - Propria natura. 141
    - Vitia opposita.
      - Sensus uacuitas. 141
      - Intemperantia. 142
  - 2. PARTES Temperantiæ
    - Generatim tractatæ unica quæstione. 143
    - Speciatim tractatæ,
      - Partes quasi integrales,
        - Verecundia. 144
        - Honestas. 145
      - Partes subiectæ, seu spés temperantiæ, quarum alia uersatur.
        - In delectatione cibi & potus,
          - Abstinentia, sub qua tractatur
            - Abstinentiæ ppria natura 146
            - Abstinentiæ actus, videlicet, Ieiunium.
            - Abstinentiæ oppositum uitiũ, uidelicet, Gula. 148
          - Sobrietas, sub qua tractatur
            - Sobrietas uirtus 149
            - Sobrietati oppositum uitium. 150
        - In delectatione rei ueneree, nimirũ Castitas, sub qua tractatur
          - Castitati uirtus in genere. 151
          - Castitatis species, uidelicet, Virginitas 152
          - Castitati oppositũ uitiũ, uidelicet
            - Luxuria in genere considerata. 153
            - Luxuriæ partes. 154
      - Partes potentiales seu uirtutes tẽperantiæ adiunctæ, tanquã secundariæ principali,
        - Continentia, sub qua explicatur.
          - Continentiæ virtus. 155
          - Continentiæ oppositum uitium, uidelicet Incontinentia. 156
        - Mãsuetudo & Clemẽtia sub cuius titulo explicatur.
          - Mansuetudinis & Clemẽtiæ uirtus 157
          - Mansuetudini oppositum uitium uidelicet, Iracundia. 158
          - Clementiæ oppositum uitium, uidelicet Crudelitas. 159
        - Modestia.
          - Modestia in genere considerata. 160
          - Modestiæ spẽs, sub quo tit. hęc tractantur,
            - Humilitas. 161
            - Humilitati cõtrariũ malum, uidelicet.
              - Supbia in genere considerata. 162
              - Per supbiã cõmissum primi hoĩs peccatum.
                - Peccatum ipsum. 163
                - Pctũ primi hominis. 164
                - Tentatio, qua ad peccandum fuit ĩductus primus hõ 165
            - Studium laudabile. 166
            - Studio laudabili, opposita curiositas. 167
            - Modestia
              - Quatenus est in uerbis uel factis 168
              - Quatenus est in exteriori apparatu, & ornatu corporis. 196
  - 3. PRAECEPTA Temperantiæ. 170
    - Qua quæstione terminatur uniuersus uirtutum uitiorumque tractatus.

- Quædam speciatim ad homines certæ alicuius conditionis pertinent. Sub quo titulo B. Thomas explicat
  - GRATIAS gratis datas. Quarum aliæ pertinent ad
    - Cognitionem. Cuiusmodi est prophetia, sub cuius titulo agitur de
      - Essentia prophetiæ 171
      - Causa prophetiæ 172
      - Modo prophetiæ 173
      - Diuisione prophetiæ 174
      - Raptu 175
    - Locutionẽ. Cuiusmodi sunt,
      - Gratia linguarum. 176
      - Gratia sermonis. 177
    - Operationem. Cuiusmodi est gratia miraculorum. 178
  - VITAE genera. Vbi agitur de
    - Diuisione uitæ in actiuam & contemplatiuam. 179
    - Vita
      - contemplatiua. 180
      - actiua. 181
    - Comparatione uitæ actiuæ & contemplatiuæ inter se 182
  - VARIOS hominũ status & officia, vbi agitur.
    - De uariis hominum statibus & officiis in genere. 183
    - Speciatim de statu perfectorum, uidelicet de iis quæ pertinent ad statum.
      - Perfectionis, in genere. 184
      - Episcoporum. 185
      - Religiosorũ seu monachorũ, ubi agitur de
        - His, ĩ qb. pcipue cõsistit religiõis status 186
        - His, quæ ad religiosos pertinent, uel quę a religiosis licite laudabiliterque fiũt 187
        - Distinctione religionum. 188
        - Ingressu religionis. 191

BREVISSIMVS
Catechiſmus Catholicus.

Omnia, quæ Chriſtianum ad æternam animi ſalutem conſequendam, credere, & facere oportet, complectens.

D. AVGVST. HVNNAEO AVTHORE.

Nuper vnico ſchemate comprehenſus, atque ita in lucem editus: nunc autem ſecundò diligenter recognitus, & in libelli formam ad commodiorem iuuentutis vſum authore eodem redactus.

Cui in hac editione recens acceſſit eorum SVMMAE THEOLOGICAE S. THOMAE DE AQVINO locorum, in quibus præcipuæ iſtius Catechiſmi materiæ permultis, iiſque dilucidis, ac firmis argumentis tractantur, adnotatio.

AMPLISSIMO ET ORNATISSIMO VIRO D. VIGLIO ZVICHEMO AB AYTTA,

Primo S. Bouonis apud Gandenses Præpositu, supremique Senatus Belgici Præsidi Clarissimo, & Illustrissimi ordinis aurei velleris Cancellario Præstantissimo.

AVGVSTINVS HVNNAEVS. S. P. D.

NVPER, Præses amplissime, cum ea quæ nobis a Regia catholica Maiestate, tuo suasu atque consilio demandata fuerat Cathechismi prælegendi prouincia persuncti essemus, nouaque nobis (sententias uidelicet Theologicas profitendi) esset commissa, nostro munere (ut iudicabamus) & discipulorum nostrorum utilitate postulante, uniuersam Catechismi Catholici doctrinam in unum Schema breuiter coniectam, omnibus, ut probè nosti (quippe cuius nominis splendore commendatum in lucem id schema prodierat) uno aspectu intuendam contemplandamque præbueramus.

Postea uero aduertentes (quod et grauiorum virorum admonitione nobis est significatum) istius generis schemata prouectioribus quidem ad prima Christianæ Religionis rudimenta recolenda magno usui esse, dum parietibus affixa uniuersam Catechismi doctrinam omnibus uno aspectu intuendam contemplandamque præbent, sed incommodum eorum in scholis usum, nos exemplo Pauli Apostoli, cupientes omnibus omnia fieri, ut omnes lucrifaceremus eandem doctrinam his natalitijs festis, quibus a Sententiarum Theologicarum grauissima professione feriamur diligenter recognitam in libelli formam conuertimus, ut omnes ex ea (iuniores quidem sub hac forma, reliqui autem natu grandiores, uel sub hac, uel sub schematis figura) salutarem fructum percipere possint.

Quantum præstiterimus, tum in hac, tum in priori schematis editione, tuum, aliorumque eruditorum, & piorum uirorum esto iudicium.

Nos certe sedulo in eam incubimus curam, ne quid prætermitteremus, quod in aliorum multo te prolixioribus de hoc eodem argumento editis libris, scitu necessarium aut cognitu magnopere dignum extaret.

Cum autem huius libelli doctrina iam semel sub tui nominis splendore, publicæ lucis discrimen fæliciter subierit, propter tantillam quæ in ea nunc facta est externi habitus mutationẽ, alium illi patronum non putauimus quærendũ.

Accipies igitur, ornatissime Præses, hilari fronte hanc nostram lucubratiunculam, erexiguam quidem, si ipsa per se expendatur, si tamen præsentium temporum conditio spectetur, longe utilissimam, & quæ tui nominis auctoritate muniatur (nisi nostra nos fallat opinio) dignissimam, nostrorum aũt laborum mercedem abunde magnam nos consecutos existimabimus, si eos tibi gratos fuisse, & afflictæ grauiterque laboranti Ecclesiæ aliquam opem attulisse intellexerimus.

Deus Opt. Maximus vestram Reuerendam amplitudinem nostræ Reip. Belgicæ moderandæ, literarumque tum sacrarum tum profanarum studijs studiosisque, ut iam cœpit collegio duodecim adolescentibus alendis hic destinando, & magnificè dotando, promouendis, quam diutissime incolumem seruare dignetur. Vale. Louanij Kal. Ianuarijs, anno a Christi Saluatoris nostri natiuitate. M D L X X.

PROOEMIVM.

PRAESENTIS libelli scopus est, non grassantium nunc Iconoclastarum, aut aliorum quorumcunque hereticorum prolixa disputatione falsa dogmata confutare, neque etiam Catholicæ & salutaris doctrinæ ueritatem argumentis accuratè conquisitis illustrare aut propugnare: sed nudè & summatim prima duntaxat & scitu maxime necessaria sinceræ, & genuinæ tam de agendis, quàm de credendis doctrinæ Christianæ capita, conuenienti inter se ordine digesta, (insertis interim sicubi res postulare uidebatur, breuibus conuenientibusque annotationibus seu admonitionibus) complecti, ut eius adminiculo quisque Christianus Catholicus suæ professionis & doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ summa capita facile mente memoriaque comprehendere, & ut ad ea ita comprehensa uniuersæ uitæ suæ cursum, in dictis, factis, atque cogitationibus moderando, Deo debitum officium persoluere, ac sibi æternæ uitæ fœlicitatem comparare queat.

Catholici autem nomine, ut istud hic obiter admoneam, eum intelligo, qui baptismatis Sacramēto initiatus IESV CHRISTI ueri Dei atque hominis salutarem doctrinam in eius Ecclesia profitetur, neque sectis ullis aut opinionibus ab ecclesia Catholica reprobatis adhæret.

Catholicæ autem Ecclesię nomine, intelligo perspicuum & sensui expositum cœtum illorum, qui baptizati ueram sinceramq; Christi fidem profitentur, & a se B. Petri [a] successori Romano Pontifici ut Christi in terris Vicario subiectos agnoscunt.

Quæ quidem uera & germana Dei Ecclesia, ab aliis falsò sibi hoc nomen uendicantibus, in symbolo a patribus primi Constantinopolitani Concilii edito, his quatuor secernitur notis, quòd sit [b] una, sancta, catholica & Apostolica. Estque istius Ecclesiæ tanta dignitas, ut sicut extra arcam Noe, nemini in diluuio corporis uitam conseruare licuit, ita extra istam Ecclesiam ad æternam animi uitam consequendam nemini pateat accessus. Quapropter quicunque sui animi æternæ saluti consultum uelit, intra huius Ecclesiæ fines, omni cura atque diligentia se contineat.

a Se B. Petri successori.] De primatu Petri, Sup.q.40.6. & 22.q.39.1.c.f.& 3ª.q.8.c.6.c.
An omnes sint schismatici qui summo Pontifici subesse renuunt, 22ª.q.39.1.c.f.& Sup.q.40.6.c.
b Vna.] Quomodo ecclesia dicatur una, 22ª.q.185.2.1m.

DOCTRINAE CATECHISMI Catholici Partitio.

Cathechismi Catholici doctrina est quintuplex uidelicet, de
- c Fide,
- d Spe,
- e Charitate.
- f Iustitia Christiana, &
- g Sacramentis.

c De fide, 22ª.q.1ª.& 15. sequentib.
d De spe, 22ª.q.17.& 4. seq.
e De charitate, 22ª.q.23. & q. seq. usque ad 47.
f De iustitia Christiana & interiore, 22ª.q.113.1.c.
De iustitia ut est uirtus cardinalis, 22ª.q.58.o.
g De Sacramentis, 3ª.q.60. & sequentib. usque ad finem, & Sup.q.1ª. usque ad q.69.

DE FIDE.

Fides est uirtus a Deo infusa, lumine quodam diuino ita hominis animum collustrans, ut firmiter assentiatur iis omnibus, quæ ad ueram sanctamque Religionem spectantia, Deus uerbo suo reuelauit, & hominibus ad uitam æternam consequendam credenda proposuit, siue sint, siue non sint sacris literis expressa.

De fide.

Fides quid] 22ª.q.5.1.o.
Fides est uirtus.] An fides sit uirtus? 22ª.q.4.ar.5.o.
Fides est uirtus a Deo infusa.] An fides sit homini infusa a Deo? 22ª.q.6.1.o.
Lumine quodam diuino.] Quo lumine illustratus homo credit? 22ª.q.1.4.3m.& q.2.3.2m.
Vt firmiter assentiatur.] Assentiri quid? 22ª.q.2ª.1.3m.
An actus fidei sit firmus assensus? 22ª.q.2ª.1.c.
An fides sit certior scientia & aliis uirtutibus intellectualib.) 22ª.q. 2.4.c.& q.4.8.o.
In omnibus, quæ ad ueram sanctamque religionem &c.] Quę sint fide tenenda, 22ª.q.1.1.o.
An omnia sint fide tenenda quæ Ecclesia tanquam credenda proponit] 22ª.q.5.3.c. potissimum.
Credenda proposuit.] Quomodo Deus credenda reuelet mediatè an immediatè, 22ª.q.61.c.prin.

Verbum enim Dei bifariam distribuit, uidelicet, in
- Scripturā, quæ diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, arguēdum, corripiēdū, erudiēdum in iustitia. ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. 2. ad Tim. 3.
- Traditiones, quæ licet in nullo quidem sacræ scripturæ libro expressè, & syllabatim positæ sint, diuinitus tamen sunt traditæ, & religiosè una cum scriptura tenendæ, dicente Apostolo, Fratres, tenete Traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram 2. Thessal. 2.

In iis autem quæ primum Christiani homines tenere debent, præcipuum obtinent locum duodecim Symboli Apostolici partes, articuli fidei vulgo appellatæ.

Duodecim symboli Apostolici partes.] An credibilia sint per certos articulos distinguenda? 22ª.q.1.ar.6.
An conuenienter articuli fidei enumerentur? 22ª.q.1.ar 8.
An conuenienter articuli fidei in symbolo ponantur? 22ª.q.1.ar.9.o.
Ad quem pertinet fidei symbolum ordinare? 22ª.quæst.1.art.10.o.

Quarum

Quarum prima est.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

II.

Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.

III.

Qui conceptus est de Spiritusancto, natus ex Maria virgine.

IIII.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus.

V.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.

VI.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

VII.

Inde venturus est iudicare uiuos & mortuos.

VIII.

Credo in Spiritum sanctum.

IX.

Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.

X.

Remissionem peccatorum.

XI.

Carnis resurrectionem,

XII.

Vitam æternam. Amen.

Credo.] Quid credere? 22ª. q.2.1.o.

In Deum.] Quomodo distinguantur credo Deo, credere Deum, & credere in Deum. 22ª.q.2.2.o.

Deum.] De Deo, 1ª.q.2. usque ad q.44^{am}.

Vtrum Deus sit unus? 1ª.q.11ª.3. & 4.

Vtrum in diuinis sit trinitas? q.31.2.o.

An credere trinitatẽ explicitẽ sit de necessitate salutis? 22ª.q.2.8.o.

Patrem.] De persona patris, 1ª.q.33.o.

Omnipotentem.] De potentia Dei, prima quæstione uigesimasexta o.

Cur potentia quæ communis est toti trinitati, appropriatur patri? 1ª.q.39.8.c.circa med.

Cur creare, efficere, sine ex quo, tribuitur patri? ibid.

De creatione rerum, 1ª.q.44. & seq.

De scientia Dei, quæ est causa rerum, prima quæst. decimaquarta o.

De uoluntate Dei, quæ etiam causa rerum est, 1ª. quæst. 19ª.o.

De prouidentia Dei & eius partibus, prima quæstio. 22. & 23.o.

De gubernatione rerum, prima quæstio. 103. usque ad quæstio. 106.

Cœli & terræ.] De angelis, prima quæstio. 50. usque ad 65^{am}.

De opere creationis creaturæ corporalis, 1ª.q.65ª. usque ad 75^{am}.

De homine, 1ª.q.75ª usque ad q.103^{am}.

Et in Iesum. An credere explicite mysterium Christi sit de necessitate salutis, 22ª.q.2.7.o.

De nomine Iesu. 3.q.37.2.o.

An alio modo possimus saluari quàm per Christum? 12ª. q.91.5.2^{m}.& 22ª.q 2.ar.c.

Filius eius.] De persona filii, 1ª.q.34.& q.35.

Vnicum.] Quomodo Christus sit filius unicus patris, 1ª.q.41.3 c.& 4.3.3:3.2^{m}.

Qui conceptus est de Spiritu sancto.] De incarnatione Christi, 3ª.q.1.& seq usque ad q 40^{am}.

Cur Christi conceptio attribuitur Spiritui sancto? 3ª 32.3.2.c.potissimum.

An Christus debeat dici conceptus de spiritu sancto? 3ª.q.32.2.o.

De modo & ordine conceptionis Christi. 3ª.q.33.o.

Natus ex Maria.] De natiuitate Christi. 3ª.q.35.o.

An B.Maria sit uera & naturalis mater Christi? tertia q.35.3.o.

An B.Maria sit mater Dei? 3ª.q.35.4.o.

Virgine.] De virginitate B.Mariæ, 3ª.q.28.o.

Passus.] De passione Christi, 3ª.q.46. usque ad 50.

Sub Pontio Pilato.] Cur Christus uoluit pati a gentilibus? 3ª.q.47.4.c.& 1^{m}.

An Pontius Pilatus tradens Christum crucifigendum omnium maxime peccauerit? 3ª.q.47.6.2^{m}.

Crucifixus.] Cur conueniens fuit Christum in cruce pati? 3ª.q.46.4.c.potissimum.

Mortuus. De morte Christi, 3ª.q 50.o.

Sepultus.] De sepultura Christi, 3ª.q.51.o.

Descendit ad inferos.] De descensu Christi ad inferos, 3ª.q.52.o.

3ª. die resurrexit a mortuis.] De resurrectione Christi, 3ª.q.53. usque ad 57^{am}.

An fuerit conueniens Christum tertia die resurgere? 3ª.q.53.2.o.

Ascendit ad cœlos.] De ascensione Christi? tertia quæstio. 57.o.

Sedet ad dexteram Dei patris.] De sessione Christi ad dexteram patris, 3ª.q.58.o.

Inde uenturus est iudicare.] De iudiciaria potestate Christi. 3ª.q.59.o.& Sup.q.89.& 90.

Credo in Spiritum sanctum.] De persona Spiritus sancti, 1ª.q 36.q.37.& q.38.

Cum sit eadem notitia Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cur traduntur de illis diuersi articuli? 22ª.quæst.1.articulo 8.3^{m}.

An Spiritus sanctus sit Deus? ibidem, & prima, quæst. 27.1. c.

Sanctam Ecclesiam.] Quorum hominum Christus sit actu caput. 3ª.q.8.3.& 2^{m}.potissimum.

An corpus Ecclesiæ mysticum consistat ex hominibus & angelis, ex uiatoribus, & beatis. 3ª.q.8.4.c.2^{m}.

An sit una Ecclesia omnium fidelium noui & ueteris Testamenti, 3ª.q.8.3.3^{m}.

Sanctorum com.] An sit sanctorum communio in Ecclesia? 2ª.q.25.1.c.& 2.5^{m}.

Remissionem peccatorum.] An remissio peccatorum sit in Ecclesia? 22ª.q.20.2.c.& 3^{m}.

An per baptismum tollantur omnia peccata? 3ª. quæst. 69.1.o.

An per sacramentum Eucharistiæ remittantur peccata? 3ª.q.79.3.& 4.

An per pœnitentiam remoueantur omnia peccata? 3ª. quæst 86.1.

De remissione uenialium peccatorum, 3ª.q. 87.o.

An potestas clauium se extendat ad remissionem culpæ? Sup.q 18.1.o.

Carnis resurrectionem.] De resurrectione in fine mundi futura: 3ª.q.53.1.c & q.56.1.o. & Sup.75. usque ad quæst. 88^{am}.

Vitam æternam.] De receptaculis animarum post earũ mortem, Sup.q.69.o.

De libro uitæ, 1ª.q. 24.

An aliquis deleatur de libro uitæ? 1ª.q.24.3.o.

De beatitudine æterna, 12ª.q.2ª. usque ad q.6^{m}.

An homo in gratia constitutus possit mereri uitam æternã? 12ª.q 115.3.o.

An beatitudo semel habita possit amitti? 12ª.q.5.4.o. & 1.q. 14.3.o.

De uisione diuinæ essentiæ, prima quæst.12.o. & Sup. quæst. 92.o.

De sanctorum beatitudine & eorum mansionibus. Sup. quæst. 93.o.

De dotibus beatorum, Sup.q.95.o.

De aureolis, Sup.96.o.

De pœna damnatorum, Sup.97. usque ad finem.

Hoc symbolum ueram Dei, diuinarumque rerum cognitionem, quæ ad bene beateque uiuendum cuiq; necessaria est, breuiter ac dilucidè ob oculos ponens, rectè quoque in tres partes distribuitur.

In

In quarum:
- Prima, *diuinæ naturæ persona prima, & mirabile creationis opus describitur, quod fit artic. 1.*
- Altera, *diuinæ naturæ secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium exprimitur, quod fit per sex sequentes articulos.*
- Tertia, *ad finem usque Symboli, de tertia in diuinis persona agitur, quę caput & fons est omnis sanctitatis, per quam Ecclesia peccatorum remissione accepta sancta redditur, & gloriosam in posterum carnis resurrectionem, uitamque æternam certo expectat.*

Sex sequentes articulos.] Cur plures articuli ponuntur circa personam Filii, & Spiritus sancti, quam circa personam Patris? 22f.q.1.ar.8.4^{m}.

DE SPE.

Spes est uirtus diuinitus infusa, qua homo fidelis in præsens quidem sæculum bona salutaria, in posterum uero ipsam salutem æternam firma cum fiducia expectat.

Hæc uirtus exercetur precatione potissimum, cuius perfectissimum exemplar est precatio Dominica.

cuius partes sunt:
- vna præfatiuncula, &
- septem petitiones.

Spes est uirtus.] An spes sit uirtus? 22f.q.17.1.o.
Diuinitus infusa.] An spes nobis a Deo infundatur? 12f.q.62.1.c.& 3.
Homo fidelis.] De sobiecto spei, 22f.q.18.o.
In præsens quidem bona salutaria.] An bona huius uitę sint obiectum spei? 22f.q.7.2.2^{m}.
In posterum uero ipsam salutem æternam.] An æterna beatitudu sit obiectum proprium spei? 22f.q.17.2.o.
Firma cum fidocia expectet.] An spes uiatorum habeat certitudinem? 22f.q.18 4.o.
Fiducia quid? 22f.q.129.6.c.
Expectat.] An aliquis possit non solum sibi, sed & alteri expectare æternam beatitudinem? 22f.q.17.3.o.
De uitiis oppositis spei, desperatione, & præsumptione, 22f.q.20.& 21.o.
Precatio Dominica.] Precatio siue oratio quid? 22f.q.83.1.c.
De conuenientia, utilitate & necessitate orationis, 22f.q.83.2.o.& 3.2^{m}.& 15.& 16.
De partibus & gradibus orationis, 22f.q.83.17.o.
De iis quę petenda sunt, 22f.q.83.5.& 6.o.
Pro quibus orandum sit, 22f q.83.6.& 8.
Quis orandus sit, 22f.q.83.4.o.
Quæ ratio in orando requiratur, 22f.q.83.12.13.& 14.
Quæ uirtutes requirantur ad bonitatem orationis, 22f.q.83.15.c.& 3^{m}.

Præfatiuncula est hoc initium.

Pater noster qui es in cœlis.

Septem uerò petitiones sunt ista.

I.

Sanctificetur nomen tuum.

II.

Adueniat regnum tuum.

III.

Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra.

IIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

V.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

VI.

Et ne nos inducas in tentationem.

VII.

Sed libera nos a malo, Amen.

Pater noster.] Quomodo Deus dicatur pater noster, & nos eius filii? 1^{a}.q.33.3.c.
Cur potius dicimus pater noster, quam pater mi? 22f.q.83.7.1^{m}.
Cum Deus præueniat nos sua beneuolentia, cur igitur uidemur uelle captare eius beneuolentiam dicendo, Pater noster? 22f.q.83.9.5^{m}.
Septem uero petitiones sunt istæ.] An conuenienter hæ septem petitiones orationis Dominicæ assignentur? 22f.q.83.9.o.
Sanctificetur nomen tuum.] Cum nomen Dei si semper sanctum, cur igitur petimus illud sanctificari? 22f.q.83.9.1^{m}.
Adueniat regnum tuum. Cum Christus nunc regnet, & regnum eius sit sempiternum, quomodo petimus illud aduenire? 22f.q.83.9.1^{m}.
Fiat uoluntas tua.] Cum scriptum sit. Omnis uoluntas mea fiet, quomodo non est uanum petere, ut fiat uoluntas Dei? 22f.q.83.9.1^{m}.
De duplici uoluntate Dei, beneplaciti & signi, 1^{a}. quæst. 19.11.c.
Quæ signa circa diuinam uoluntatem ponuntur? 1^{a}.quęst.19.12.o.
Sicut in cœlo & in terra.] Quid per cęlum & terram hic intelligatur. 22f.q.83.9.1^{m}.
An dictæ tres petitiones sint in hac uita implendæ? 22f.q.83.9.1^{m}.
An quattuor sequentes petitiones in hac uita impleantur? ibidem.
Panem nostrum quotidianum.] Quomodo hæc petitio sit utilis ad beatitudinem? 22f.q.83.9.c. circa med.
Quidnam intelligatur nomine panis nostri quotidiani? ibid.
Et dimitte nobis debita nostra.] Cum quatuor præcedentes petitiones pertineant ad consequendū bonum, & tres sequentes spectent ad amotionem mali, & cum prius sit recedere a malo quam consequi bonum, cur igitur hæ tres sequentes petitiones ordine subsequuntur quatuor primas? 22f.q.83.9.2^{m}.
Sicut & nos dimittimus.] An si aliquis nolit fratri suo remittere offensam, sine mendacio possit dicere hanc partem orationis Dominicæ? 22f.q.83.16.3^{m}.
Et ne nos inducas.] An hic petamus ut non tentemur, sed potius ne a tentatione non uincamur? 22f.q.83.9.c.f.
Sed libera nos a malo:] Quidnam hic petatur amoueri? 22f.q.83.9.c.f.
Cur Beatus Lucas hanc petitionem prætermisit? 22f.q.83.9.4^{m}.f.

Præfatiuncula illa [Pater noster qui es in cęlis,] nobis in memoriam reducit summum illud beneficium quo nos Deus pater in gratiam recepit, ac propter Iesum filium in suos filios adoptauit.

In gratiam recepit.] An per passionem Christi simus Deo reconciliati? 3^{a}.q.49.4.o.
In suos filios adoptauit.] Quomodo Deus ex sua bonitate rationalem creaturam admittat ad beatitudinis hæreditatē? 3^{a}.q.23.1.c.
Cum Christus sit naturalis filius patris, & adoptio sit introducta in defectum naturalis filii, quomodo Deo conuenit nos in filios suos adoptare? 3^{a}.q.23.1.2^{m}.
Quomodo adoptemur in filios Dei? 12f.q.114.3.c.f.
Quę sit differentia inter Deum adoptantem & hominem adoptantem? 3^{a}.q 23.1.c.fi.
Quæ sit differentia inter filium Dei adoptiuum & naturalem? 3^{a}.q.23.1.c.

Petitio-

Petitiones vero septẽ, ita distinguuntur.
- Prioribus quatuor, *bona precamur:*
  1. diuinæ maiestatis honorem & gloriam.
  2. nostram fœlicitatem.
  3. obedientiam Deo debitam.
  4. corporis animæque sustentationem.
- Reliquis tribus, *mala præcipua a nobis auertimus.*
  1. peccata.
  2. tentationes ad peccatum pertrahentes.
  3. futuræ vitæ calamitates.

Huic precationi ut statim subnectatur Deiparæ Virginis Mariæ salutatio, quæ Angelica dicitur, longo iam Christianorum usu receptum est, quæ sic habet.

Aue (MARIA) gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui Iesus Christus: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in hora mortis nostræ. Amen.

Cuius tres sunt partes,
- Prima *ad Mariam virginem eius commendandæ causa ad angelo prolata est, uidelicet ista:* Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Luc. 1.
- Secundam *Elisabeth, ad filij laudem adiecit, hanc nimirum,* Et benedictus fructus ventris tui. Luc. 1.
- Tertiam *Ecclesia adiunxit; cuius illud quidem* (IESV CHRISTVS) *explicationis causa, illud uero,* Sancta Maria mater Dei ora, &c. *vt non tantum laudandam, sed etiam inuocandam esse B. Virginem nos moneret, adiecit.*

Aue gratia plena.] Cur hæc insolita salutatione salutauerit angelus B. Mariam? 3^{a}.q.30.4.c.prin.
Gratia plena.] De sanctificatione B. Virginis. 3^{a}.q.27.
Quid angelus expressit dicendo, Gratia plena? 3^{a}. q.30 4.c. princ.
Cum plenitudo gratiæ sit propria Christo, quomodo B. Maria dicitur plena gratia? 3^{a}.q.7.ar.10.1^{m}.& q.27.5.1^{m}.
An B. Maria in tota sua uita nunquam peccatum aliquod actuale admiserit? 3^{a}.q.27.4.0.
Dominus tecum.] An hic exprimatur conceptus B. Mariæ? 3^{a}.q.30.4.c.
Benedicta tu in mulieribus.] Quid his uerbis angelus significare uoluit? 3^{a}.q.30.4.c.
Et benedictus fructus ventris tui.] An B. Maria sit uera & naturalis mater Christi. 3^{a}.q.35.3.o.
An in Christo fuerit plenitudo gratię? 3^{a}.q.7^{a}.ar.9. & 10.
Mater Dei.] An B. Maria dicenda sit esse uera mater Dei? 3^{a}.q.35.4.o.
Sed etiam inuocandam.] An B. Maria prę cæteris sanctis omnibus sit honoranda & adoranda? 3^{a}.q.25.5.c.fi.& 1^{m}.potissimum.

DE CHARITATE.

Charitas est uirtus diuinitus infusa, qua sincere Deus propter se, & proximus propter Deum diligitur.

De charitate 22æ.q.23. vsque ad q.47.

Charitas quid? 22æ.q.25.1.& 2.
Est uirtus.] An charitas sit uirtus? 22^{a}.q.23.3.c.
Qualis sit uirtus? 22æ.q.23.4.5.& 6.7.
An sit forma omnium uirtutum? 22æ.q.23.8.o.
Diuinitus infusa.] An charitas causetur in nobis ex infusione? 22æ.q.24.2.o. An charitas infundatur secundum capacitatem naturalium? 22æ.q.24.3.o.
Qua sincere Deus propter se.] An Deus sit propter seipsum, & non propter aliud diligendus? 22æ.q.27.3.o.& 23.5.2^{m}.
An Deus sit magis diligendus quam proximus? 22æ.q.26.2.o.
An homo debeat ex charitate plus diligere Deum quàm seipsum? 22æ.q.26.3.o.
Et proximus.] Quis est proximus? 22æ.q.44.7.c.prin.
An dilectio sistat in Deo, & non se extendat ad proximum? 22æ.q.25.1.o.
An peccatores sint ex charitate diligendi? 22æ.q.25.6.8.& 9.
An angelos ex charitate debeamus diligere? 22æ.q.25.10.o.
An dæmones sint ex charitate diligendi? 22æ.q.25.11.o.
Quis cui in dilectione sit præferendus. 22^{a}.q.26.o.
Propter Deum.] Quomodo proximus sit diligendus propter Deum? 22æ.q.23.5.o.& q.26.2.c. potissimum. & q.44.7.o.
Diligitur.] Diligere siue amare quid? 22æ.q.27.2.o.

Ex qua definitione liquete.

duas esse charitatis partes, videlicet,
- *Dilectionem Dei &*
- *Dilectionem proximi.*

Quibus tertia ex naturali lege addenda est, uidelicet suiipsius dilectio.

Quæ omnes partes,) præceptorum tum Dei, tum Ecclesiæ obseruatione, sese foris ostendunt, & ueluti e tenebris in lucem prodeunt.

Ex diuinis autem præceptis præcipua sunt
- *Naturæ*, duo:
- *Decalogi*, decem.

Naturæ duo præcepta sunt hęc,

Prius.

Omnia quęcunque vultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Math. 7.

Alterum.

Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando facias alteri. Thob. 4.

Duas esse.] Si duæ sint partes charitatis, dilectio scilicet Dei, & proximi, an ergo charitas non sit una uirtus? 22æ.q.23.5.1^{m}.potissimum.
Videlicet suiipsius dilectio.] An homo diligat seipsum ex charitate? 22æ.q.25.4.o.
An homo corpus suum ex charitate diligat? 22æ.q.25.5.o.
An peccatores seipsos diligant? 22æ.q.25.7.o.
Si homo debeat seipsum diligere, cur igitur de dilectione suiipsius non fuit aliquod præceptum datum? 22æ.q.44.3.1^{m}.& 22æ.q.100.5.1^{m}.
Præceptorum tum Dei, tum Eccl.] An charitatis ratio in hoc consistat, quod homo uelit se Deo subijcere, & præceptorum regulam in omnibus sequi? 22æ. q.24.2.capit. prio.
Ex diuinis autem præceptis præcipua sunt, Naturæ duo.] An in nobis sit aliqua lex naturalis? 12æ.q.91.2.o.
An lex naturę contineat plura præcepta? 22æ.quęstio.94 2.o.
Decalogi decem.] An omnia præcepta moralia reducantur ad decem pręcepta Decalogi? 12æ. q.100.3.o.
Quomodo præcepta decalogi sint distinguenda? 12æ. q.100.4.o.
An præcepta decalogi sint debito, & conuenienti ordine disposita? 12æ.q.100.6.o.
An præcepta decalogi conuenienter tradantur? 12æ. q.100.7.o.

An præ-

An præcepta decalogi sint dispensabilia? 12æ.q.100.8.o.
Omnia quæcunque uultis] 12æ.q.99.1.3^{m}.& q.94.4.1^{m}.
Quod ab alio oderis.] 12æ.q.94.2.c.f.& 100.3.c.

Decalogi decem præcepta his uerbis scriptura recenset.

I.

a Exo.20. a Ego sum Dominus Deus tuus.
Non habebis Deos alienos coram me.
b Leu.26. Non facies tibi sculptile b ut adores illud.

II.

c Exo.20. c Non assumes nomen Domini Dei tui in uanum.

III.

Memento ut diem Sabbathi sanctifices.

IIII.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V.

Noo occides.

VI.

Noo mœchaberis.

VII.

Non furtum facies.

VIII.

Noo loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

IX.

Non concupisces vxorem proximi tui.

X.

Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & uniuersa quæ illius suot.

Hæc Decalogi decem præcepta bifariam diuiduntur, { Tria enim ex his ad Deum pertinent, & priori tabula continentur. Reliqua uero septem ad proximū, & ad tabulam posteriorem spectant.

Ego sum Dominos Deus tuus.] An sint diuersa præcepta, s. Ego sum Dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos coram me? 12æ.q.100.4.2^{m}.
Non facies tibi sculptile.] An sit unum præceptum, Non habebis Deos alienos coram me, & non facies tibi sculptile? 12æ.q.100.4.c.sub finem, & 1^{m}.
An primum præceptum decalogi conuenienter tradatur? 22æ.q.122.2.o.
Quid prohibetur hoc primo præcepto? 22æ.q.122.2.c.fin.2^{m}.& 3^{m}.
Quid præcipitur homini hoc primo præcepto? 12æ.quæstio.100.5.
De religione, & eius actibus.22æ.q.81.& 4.seq.
De superstitione.22æ.q.92.
De speciebus superstitionis, 22æ.q.93.& seq.usque ad 97.
Non assumes nomen.] An secundum præceptum decalogi cōuenienter tradatur? 22æ.q.122.3.o.
Cum sint multa nomina Dei, cur singulariter dicitur, Non assumes nomen Dei, & non potius, nomina Dei? 22æ.q.122.3.5^{m}.
Quid prohibetur hoc præcepto? 12æ.q.100.5.3^{m}.& 22æ.q.122.3.c.f.2^{m}.& 4^{m}.
Quid præcipitur hoc præcepto? 12æ.q.100.5.c.
De iuramento.22æ.q.84.o.
De periurio.22æ.q.98.o.
Cur in Exodo huic præcepto, sicut & primo, peculiariter additur comminatio pœnæ? 12æ.q.100.7.4^{m}.

Memento ut diem sabbathi sanctifices.] An tertium præceptum decalogi de sanctificatione, scilicet sabbathi conuenienter tradatur? 12æ.q.122.4.o.
Cum omnia præcepta Dei sint in memoria retinenda, cur in solo tertio præcepto fit mentio de memoria? 12æ.q.100.7.5^{m}.
Cum ad cultum Dei pertineat non solum sabbathum, sed multæ aliæ solennitates, cur igitur solum fit mentio sabbathi in tertio præcepto? 12æ.quæst.100.5.2^{m}.& 22æ.q.122.4.2^{m}.
Quid hoc præcepto præcipiatur? 12æ.q.100.5.c.& 22æ.q.122.4.c.1^{m}.& 3^{m}.
Quis hoc præceptum tertium transgredi dicendus est? 22æ.q.122.4.3^{m}.
De festis ut infra in primo præcepto Ecclesiæ.
Quomodo præceptum hoc de sanctificatione sabbathi, seruatur in nouo testamento? 12æ.q.122.4.4^{m}.
Honora patrem tuum.] Cur præceptum de honorandis parentibus ponitur primum inter præcepta de dilectione proximi data? 12æ.quæst.100.7.c.& 2^{m}. 22æ.quæstio.122.5.c.
Cum prius sint extirpanda uitia, quæ prohibentur per præcepta negatiua, quam sint inferendæ uirtutes, quarum actus præcipiuntur per præcepta negatiua, quomodo primum præceptum concernens proximum est affirmatiuum? 12æ.q.100.6.2^{m}.
Cur magis datur speciale præceptum de pietate, quam de obseruantia, honore, gratia, & similibus? 22æ.quæstio.122.5.1^{m}.
Cur magis præcipitur honor parentum, quàm eorum sustentatio? 22æ.q.122.5.3^{m}.
Cur magis ponitur præceptum de honorandis parentibus, quam de diligendis filiis? 12æ.q.100.5.4^{m}.
Ut sis longæuus super terram.] Cur solum in primo & quarto præcepto additur promissio? 12æ.q.100.7.3^{m}.
Cum honorantes parentes suos contingit cito eripi ex hac uita, quomodo promissionis huius ueritas saluatur? 22æ.q.122.5.4^{m}.
De pietate 22æ.q.101.
De obseruantia.22æ.q.102.
De honore.22æ.q.103.
De obedientia & inobedientia, 22æ.q.104.& q.105.
De gratia, siue gratitudine & ingratitudine, 22æ.q.106.& 107.o.
Noo occides.] De quibus hoc dicitur? 22æ.q.64.1.8.
An occidere quæcumque uiuentia sit illicitum? 22æ.quæst.64.1.o.
Quando & cui liceat occidere homines peccatores 22æ.q.64.2.3.& 4.
An liceat aliquo casu occidere innocentem? 22æ.quæstio.64.6.o.
An non liceat homini occidere alium, se defendendo? 22æ.q.64.7.o.
An aliquis casualiter hominem occidens, incurrat reatum homicidij? 22æ.q.64.8.o.
An liceat alicui seipsum occidere? 22æ.q.64.5.o.
An bellare sit peccatum.22æ.q.40.1.
An solum homicidium hic prohibeatur? 22æ.quæstio.122.6.2^{m}.
De uindicta.22æ.q.108.o.
De ira 22æ.q.128.o.
De inuidia.22æ.q.36.o.
De odio proximi.22æ.q.39.3.& seq.
De discordia.22æ.q.37.
De pace, & concordia.22æ.q.29.o.
Non mœchaberis.] Quid hic intelligitur prohiberi? 12æ.q.100.5.c.& 22æ.q.122.6.2^{m}.
De luxuria.22æ.q.153.
De speciebus luxuriæ.22æ.q.154.
An in tactibus & osculis consistat peccatum mortale? 22æ.q.154.4.o.
De castitate & uirginitate.22æ.q.151.& 152.
De abstinentia & ieiunio, 22æ.q.147.& 148.
Non furtū facies.] Quid hic prohibeatur. 12æ.q.100.5.c.22æ.q.122.6.2^{m}.
De furto & rapina.22æ.q.66.ar.3.& seq.
De fraude quæ contingit in emptione & uenditione. 22æ.q.77.o.
De usura, 22æ.q.78.
De restitutione, 22æ.q.62.o.
De eleemosynis, 22æ.q.32.o.
De liberalitate.22æ.q.117.

De

De auaritia. 22f.q.118.
De prodigalitate, 22f.q.118.
Non loqueris contra proximum falsum testimonium.] Quid hoc præcepto uetitum est? 12f. q. 100. 5.c. & 22f. q. 122. 6.2^{m}.
An falsum testimonium semper sit peccatum mortale. 22f.q. 70.4.0.
De ueritate. 22f.q.109.
De mendacio & reliquis uitiis ueritati oppositis, 22f. q. 100. usque ad q. 114.
De amicitia, quę dicitur affabilitas, 22f.q.114.
De uitiis affabilitati oppositis, 22f.q.115. & 116.
De contumelia, detractione, & cæteris iniuriis uerborum 22f. q.72. usque ad 77^{am}.
Non concupisces uxorem proximi tui. [Quid hic prohibeatur, 12f.q.100.5.c.
Cur magis ponitur præceptum prohibens concupiscentiam adulterii & furti, quam concupiscentiam homicidii & falsi testimonii? 12f.q.100.5.5^{m}. & 22f.q.122.6.4^{m}.
Cum prior sit actus cordis, quam oris uel exterioris, quomodo præcepta prohibentia actum cordis, & concupiscentiā ponuntur ultimo loco? 12f.q.100.6.3^{m}.
Non domum, non agrum, non seruum.] Cur de concupiscentia uxoris alienæ & rei alienæ ponuntur duo præcepta? 12f. q.100.4.c.ſi.& 3^{m}.
Priori tabula.] An præcepta de dilectione Dei conuenienti methodo præponantur pręceptis de dilectione proximi? 12f.q.100.6.1^{m}.

BREVIS ANNOTATIO
de vera, & Germana primi præcepti intelligentia, contra conoclastas.

Primo decalogi pręcepto, uetat Deus idololatriā, quæ Moysi temporibus longe, lateque per orbem terrarum diffusa erat.

Committitur autem idololatriæ impietas, quando idolo cuipiam cultus soli Deo debitus tribuitur, seu quando rei commentitiæ, aut cuipiam creaturæ, uis, potestas, excellentia, & dignitas Dei propria inesse creditur: ob idque illi, ut Deo, honor & cultus nusquam alio relatus defertur, quomodo pagani Deos suos & idola colebant.

Quod autem non prohibeantur hoc loco penitus omnes omnium rerum arte expressæ similitudines, & creaturarum imagines, ut extrema uerborum facies prę se ferre uidetur, Deus ipse quum multis aliis, tum sequentibus scripturæ locis manifestissime declarat; *Duos quoque*, inquit Deus Moysi loquens, *Cherubin aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi*. Exod. 25.

Expressæ similitudines.] An his uerbis, non facies tibi sculptile, prohibeatur usus imaginum? 12f.q.100.4.c. & 3.q.25.3. 1^{m}.potissimum.
Imagines sanctorum cur in ecclesia, 22f.q.94.2.1^{m}.
An imago Christi & sanctorum sit adoranda? 3.q.25.3.

Item, *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens. Ecce uocaui ex nomine Beseleel filium Vri, filii Hur, de tribu Iuda, & impleui eum spiritu Dei, sapientia & intelligentia, & scientia in opere, ad excogitandum quicquid fabre fieri potest ex auro, & argento, & ære, & marmore, & gemmis, & diuersitate lignorum*. Exod. 31.

Deinde sequitur: *Beseleel fecit duos etiam Cherubin ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii*. Exod. 37.

Idem conuincit etiam iste Scripturæ locus. *Orauit Moyses pro populo, & locutus est Deus ad eum; Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus respexerit eum, uiuet*. Num. 21.

Item, is qui primi Paralip. cap. 28. extat, ubi dicitur, *Dauid aurum & argentum Salomoni dedisse ad leones & leunculos inde conficiendos*.

Vnde luce meridiana clarius euadit, non omnem ante expressam similitudinem, neque omnem creaturarum artificiosam figurationem, a Deo hoc primo præcepto interdictam fuisse, sed talē dumtaxat similitudinem, quæ uel ipsa pro Deo coleretur, uel quæ ad falsi Dei honorem constructa, in aliqua haberetur ueneratione.

Hinc quoque palam est imaginum usum apud Catholicos receptum, & ab Ecclesia approbatum, nihil habere commune cum eo, quod hoc primo Decalogi præcepto prohibetur, quippe, qui longissimè ab idololatrarum superstitione, & impietate distat. Non enim potestatem, dignitatem, aut uim diuinam Catholici imaginibus tribuunt, neque eas, ut Deos colunt, neque etiam ad falsi, & commentitii alicuius Dei uenerationem eas habēt, sed ut uel per eas, uel coram iis Deum ipsum, & sanctos (intimos eius amicos) honore, qui illis debetur, afficiant. [a] Sanctos enim, qui in cœlo sunt iustè honorari, nemo, nisi fide, & communi sensu priuatus, negauerit. Nam si rectè uiuos illustri aliqua uirtute, aut dignitate præditos, uel corporis inclinatione, uel capitis apertione, uel alio uenerationis genere honoramus & colimus, exemplo Dauidis, qui, ut scriptura commemorat primo Reg. uigesimoquarto, pronus in terram Saulem adorauit, an non longe iustius est, [b] sanctos cum Christo in cœlis fœliciter regnantes perfectissimaque uirtute iam pręditos, ac summā dignitatem propter gloriosum certamen, quod in præsenti uita certarunt adeptos, quos, Christo hoc eis promittente Ioannis duodecimo, nunc ipse pater cœlestis honorificat, & nos quoque misellos adhuc, & uiles homunciones honorare? Rectè denique & citra primi istius [c] præcepti transgressionem, ut nos in suis apud Deum precibus adiuuent, Sanctos rogamus. Neque hoc magis fit cum illius diuini præcepti uiolatione, uel cum mediatoris nostri Iesu Christi iniuria, quàm illud quod Paulus Romanos, Corinthios, Thessalonicen. Hebræos, &cæt. suos apud Deum deprecatores constituit, dicens. Fratres orate pro nobis secundo, Thessal. tertio, & Heb. decimotertio. Item, Adiuuetis me in orationibus uestris pro me ad Deum. Roman. decimoquinto, & secundo Corinth. primo. Itaque omnem illum apud Catholicos usitatum & receptum, tum imaginum, tum regnātium cum Christo sanctorum cultum & honorem, quod totus ad unius Dei Opt. Max. laudem & gloriam referatur atque redundet, sanctum, & Deo gratum esse rectè Ecclesia iudicauit, & pii omnes eius auctoritati, ut decet, morigero & lubenti animo sese subiicientes, idem firmiter credunt atque profitentur.

a Quibus debebatur honor, 22f.q.103.2.c.
Quomodo aliter Deus honoretur, & aliter eius creaturæ. 22f.q.84.2.1^{m}.& q.103.3.0.
b An sancti nunc sint beati? 1.q.85.8.2^{m}. 22f.q.28.1.2^{m}. & q.83.11.3^{a}.q.51.5.Sup.q.69.2.
c An sancti sint orandi? 22f.q.83.4.0. & Sup.q.72.2.
An sancti qui sunt in patria orent pro nobis? 22f. quæst. 83. 11.0.
An orationes sanctorum pro nobis ad Deum fusæ, semper exaudiantur? Sup.q.72.3.0.

Ex præceptis autem eccleſiæ quinque ſunt, quorum, ut obſeruatio, ita etiam cognitio omnibus Chriſtianis eſt neceſſaria.

I.

Dies feſtos ab Eccleſia præſcriptos celebrato.

II.

Miſſam integram ſingulis feſtis atque Dominicis diebus audito.

III.

Indicta certis diebus ieiunia, & a nonnullis cibis, quo tempore illorum uſus prohibitus eſt, abſtinentiam ſeruato.

IIII.

Sacerdoti proprio, uel alii eius locum tenentis ſingulis ſaltem annis confitetur.

V.

Sacroſanctam Euchariſtiam, ad minimum ſemel in anno, idque ad Paſchalem ſolemnitatem ſumito.

Quæ quidem omnia, tam diuina, quam eccleſiaſtica præcepta, duobus ſequentibus incluſa tenentur.

Prius eſt.

Luc. 10. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua.

Alterum eſt.

Luc. 10. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Ex præceptis autem Eccleſiæ.] An eccleſia poſſit cōdedere legem in pertinentibus ad cultum Dei? 2 2æ.q.10.10.c.
An lex humana imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ? 2 2æ.q.96.4.o.
Dies feſtos.] Vide tertium mandatum Decalogi de feſtis. 1 2æ. quæſt.103.4.4^{m}.2 2æ. quęſt.40.4.& quæſt.122.4.o. & 147.5.c.
Indicta certis diebus.] An ieiunium ſit in præcepto? 2 2æ.q. 147.3.o.
An omnes ad ieiunia eccleſiæ teneantur? 2 2æ.q.147.4.o.
An conuenienter determinata ſint tempora ieiunii eccleſię? 2 2æ.q.147.5.o.
Et a nonnullis cibis.] An conuenienter ieiunantibus indicatur abſtinentia a carnibus, ouis, & lacticiniis? 2 2æ.q.147.8.o.
Sacerdoti proprio.] De miniſtro confeſſionis. Sup.q.8.o.
An ſit neceſſarium, quod homo confiteatur proprio ſacerdoti? Sup.q.8.4.o.
An poſſit aliquis alteri, quam proprio ſacerdoti confiteri ex priuilegio uel mandato ſuperioris? Sup.q.8.5.o.
An in fine uitę pœnitens poſſit a quolibet ſacerdote abſolui? Sup.q.8.6.o.
Singulis ſaltem annis confitetur.] An omnes ad confeſſionem teneantur? Sup. q.6.3.o.
An quis ſtatim poſt peccatum admiſſum teneatur confiteri. Sup.q.6.5.o.
An poſſit cum aliquo diſpenſari ne confiteatur homini peccata? Sup.q.6.ar.6.o.
Sacroſanctam Euchariſtiam.] An liceat ceſſare omnino a communione? 3^{a}.q.80.11.o.
Præcepta duobus ſequentibus.] An duo hæc præcepta charitatis ſufficiant? 2 2æ.q.44.3.o.
Diliges Dominum Deum tuum.] An conuenienter mandetur Deus diligi ex toto corde? 2 2æ.q.44.4.o.
An conuenienter addatur huic præcepto. Ex tota anima tua? 2 2æ.q.44.5.o.
Quid per hæc quatuor. Ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua intelligatur? 2 2æ.q.44.5.o.
An præceptum hoc de dilectione Dei poſſit ſeruari in uia? 2 2æ.q.44.6.o.
Diliges proximum tuum.] An conuenienter detur præceptum de dilectione proximi? 2 2æ.q.44.7.o.
Quid proximus? ibid. c. prin.
Sicut teipſum.] An aliquis ergo debeat proximum æqualiter ſibi diligere? 2 2æ.q.44.7.c.

CONTRA GRASSANTEM DE FIDE ſine operibus hæreſim breuis admonitio.

Tum ex iſta præceptorum tam diuinorum quam eccleſiaſticorum, ad hominem in diuino cultu, & morum integritate continendum, præſcriptione, tum etiam ex eo loco ubi Chriſtus Saluator noſter apud Matth. cap. 7. dicit. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit uoluntatem patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cęlorum.* Item cap. 19. *Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata,* palam eſt, uanum eſſe, & a Dei Chriſti Saluatoris noſtri doctrina alienum, dogma graſſantium nunc hæreticorum, qui aſſerunt bona opera, religioſamque ſanctorum præceptorum obſeruationem nullius eſſe momenti neque ualoris, ad æternæ uitæ gloriam promerendam.

Qui aſſerunt bona opera.] An bona opera ſint meritoria uitæ æternæ? 1 2æ.q.114.3.o.
An bona opera promereantur augmentum charitatis & gratiæ? 1 2æ.q.114.8.o.
An bona opera requirantur ad beatitudinem conſequendam? 1 2æ.q.5.a.7.o.

Item quoque manifeſte conuincunt Chriſti redemptoris noſtri uerba, tum ad beatos, tum etiam ad damnatos, in extremo iudicio proferenda.

Ad beatos quidem hæc. *Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum a conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare; Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Hoſpes eram, & collegiſtis me; Nudus, & operuiſtis me, infirmus, & uiſitaſtis me, & in carcere eram, & ueniſtis ad me.* Matth. 25.

Et paulo poſt: *Amen dico uobis, quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.*

Ad damnatos autem proferenda iſta: *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare, ſitiui, & non dediſtis mihi potum, hoſpes eram, & non collegiſtis me, nudus, & non operuiſtis me, infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me.*

Et paulo poſt: *Amen dico uobis, quamdiu non feciſtis uni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam.*

Idem dogma falſum arguunt iſta quoque B. Pauli uerba. *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deū, ſed factores legis iuſtificabuntur.* Ad Rom. 2.

Similiter iſta. *Deus reddet unicuique ſecundum opera eius.* Ad Romanos eodem cap.

Et apertiſſima illa quibus ait idem Apoſtolus: *Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* 1. Cor. 13.

Denique iſtam ſententiam, *Fides ſine operibus mortua eſt*, Iacobi cap. 2. ea potiſſimum mente at-

que intentinne Iacobus Apoſtolus ſcripſiſſe, atque poſteritati tradidiſſe uidetur, ut omnibus Chriſtianis aduerſus iſtius falſi dogmatis uirus, locn ſalutaris antidoti, atque remedii eſſet.

DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Iuſtitia Chriſtiana, de qua loquitur Chriſtus Saluatnr noſter apud Manh. cap. 5. dum ait, *Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cęlorum*. Nihil aliud eſt niſi animi mundities quædam, & ab omnis peccati, ſaltem lethalis macula, puritas coniuncta, uel actu, uel habitu, cum legis obſeruatione. Poſſet & ſic definiri: Iuſtitia Chriſtiana eſt talis animi affectio, ſeu habitus, unde quæ ſancta, iuſta, Deoque grata in dictis, factis, atque cogitationibus ſunt, ad cultum diuinæ maieſtatis debitum perſoluendum proficiſcuntur.

Iuſtitia Chriſtiana, ſiue interior quid? 12ſ. q. 113. 1. c.
Quomodo iuſtitia Chriſtianorum abundet plus quam iuſtitia Scribarum, & Phariſæorum. 12ſ. q. 91. 5. c.
De iuſtitia ut eſt uirtus Cardinalis. 22ſ. q. 58. o. & 12ſ. q. 113. 1. c.

Iuſtitiæ Chriſtianę duo ſunt officia.	Declinatio a malo, ſeu obſeruatio eorum præceptorum, ſiue diuinorum, ſiue eccleſiaſticorum, quibus malum interdicitur.
	Operatio boni, ſeu eorum præceptorum, quibus id quod bonum, ſanctum, & diuinę maieſtati acceptam eſt facere iubemur, executio.

Iuſtitiæ Chriſtianæ duo ſunt officia, declinatio a malo.] An declinare a malo, & facere bonum ſint partes iuſtitiæ? 22ſ. q. 79. 1. o.
An tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum? 22ſ. q. 79. 2. o.
An omiſſio ſit ſpeciale uitium? 22ſ. q. 79. 3. o.
An tranſgreſſionis peccatum ſit grauius peccato omiſſionis a 22ſ. q. 79. 4. o.

ADMONITIO.

Ex hac bipartita iuſtitiæ Chriſtianæ officiorum diuiſione ſatis intelligitur duplicem in uita præſenti hominibus propoſitam eſſe uiam, unam latam, atque uagam, per ampla uidelicet, & frequentia uitiorum compita, quæ ducit ad mortem æternam, & alteram arctam & definitam, (per uirtutis nimirum anguſtum, & a paucis calcatum tramitem) quæ ducit ad æternæ uitæ ſempiterna gaudia, quarum hanc ſequendam, illam uero fugiendam grauiſſimè monet Chriſtus Saluator noſter apud Matthæum his uerbis. (Intrate per anguſtam portam, quia lata porta & ſpatioſa uia eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam. Quam anguſta porta & arcta eſt uia quæ ducit ad uitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam.) cap. 7.

Quòd autem uia uirtutis ſit anguſta & uitiorum iter amplum, & ſpatioſum, nemini mirum uideri debet. Quemadmodum enim in iaculando, ſigni propoſiti attingendi unicus eſt trames, iſque perauguſtus, & inuentu admodum difficilis, aberrandi uero ab eo ſigno, innumerabiles ſunt uiæ, atque rationes, per quarum aliquam ut facillimè, ita etiam frequentiſſimè a iaculantibus telum mittitur.

Similiter boni operis perficiendi, & alicuius uirtutis laudem aſſequendi, unica eſt, eaque arcta, & certis limitibus definita ratio, ultra quam, citraue, nequit conſiſtere rectum. At a uirtutis actione tum per exuperantiam, tum per defectum, in quibus ſitum eſt uitium, deflectentes uiæ, & prauæ agendi rationes ſunt infinitę, in quas & procliuiſſimè, & ſæpiſſimè in uitæ curſu moderando, labitur infirmitas humana.

Huc etiam accedit, quod homo propter peccati originalis nōdum penitus extirpati reliquias, ad malum ſit quam ad bonum pronior, ut teſtatur Deus ipſe apud Moyſen his uerbis. (Senſus & cogitatio humani cordis, in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.) Geneſ. octauo cap.

Porrò ad hæc iuſtitiæ Chriſtianæ officia fęliciter & ad ſalutem æternam conſequendam utiliter exequenda, opus eſt in primis diuino auxilio & gratia, uoluntatem hominis ad ea ſuſcipienda mouente, atque inducente, & ad conſtanter in iis perſeuerandum cōfirmante, quæ aſſiduis precibus a Deo omnium bonorum auctore, & largitore benigniſſimo eſt flagitanda. Opus eſt etiam præceptorum, tam diuinorum, quam eccleſiaſticorum, necnon peccatorum, atque uirtutum mediocri ſaltem cognitione.

Ad malum ſit quam ad bonum pronior.] Cur homo procliuior eſt ad malum, quam ad bonum? 12ſ. q. 71. 2. 3m.
Opus eſt in primis diuino auxilio.] An homo poſſit uelle & facere bonum abſque gratia? 12ſ. q. 109. 2.
An poſſit homo ſine gratia per ſua naturalia præcepta legis implere? 12ſ. q. 109. 4. o.
An homo poſſit ſine gratia non peccare? 12ſ. q. 109. 8.
Et ad conſtanter in iis perſeuerandum confirmante.] An homo in gratia conſtitutus, non indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum, 12ſ. quæſt. 109. 10. o. & 22ſ. quæſtio. 137. 4. o.

De præceptis ſupra, cum de charitate ageremus, a nobis dictum eſt: ſequitur itaque nunc, ut de peccatis atque uirtutibus aliquid adiiciamus, quod breuiter & ſummatim, ut præſentis libelli poſtulat ratio, ea duntaxat quorum cognitionem ad Iuſtitiam Chriſtianam colendam, plurimum habere momenti arbitramur exponendo, faciemus.

DE PECCATO.

Peccatum (auctore Ambroſio in libro de Paradiſo) nihil aliud eſt, niſi legis diuinæ præuaricatio, & cœleſtium inobedientia præceptorum.

Eſtque duplex,	Communis originis, quod ex primorum parentum inobedientia ortum, naſcendo contrahimus.
	Propriæ actionis, quod propria quiſque uoluntate committit.

Huius generis peccatum a fallaci ſuggeſtione incipiens, delectatione creſcit, conſenſuque perficitur atque ut patet latiſſime ita plurimę ac diſtinctiſſimę ſunt eius diuiſiones, è quibus quatuor quæ ſequuntur Chriſtianæ religionis tironibus ſcitu maxime ſunt neceſſariæ.

Prima.

Præceptum propriæ actionis committitur.
- Cogitatione.
- Verbo.
- Opere.
- Omissione.

II.

Peccatum propriæ actionis nascitur ex
- Ignorantia,
- Infirmitate, &
- Malitia.

III.

Peccatum propria actionis est.
- Lethale, quod animæ præsentem adfert mortē, de qua Ezech. 18. cuiusmodi sunt ista,
  - Capitalia septem,
    - 1. Superbia.
    - 2. Auaritia.
    - 3. Luxuria.
    - 4. Inuidia.
    - 5. Gula.
    - 6. Iracundia.
    - 7. Accidia.
  - In spiritū sanctum sex,
    - 1. Præsumptio de misericordia Dei, uel de impunitate peccati.
    - 2. Desperatio.
    - 3. Cognitæ ueritatis impugnatio.
    - 4. Fraternæ charitatis inuidentia.
    - 5. Obstinatio.
    - 6. Obfirmatus pœnitentiæ contemptus.
  - Clamantia in cœlum quatuor,
    - 1. Homicidiū uoluntarium.
    - 2. Peccatum Sudomiticum.
    - 3. Oppressio pauperum, uiduarū, aut pupillorum.
    - 4. Mercedis operariorum iniqua retentio.
- Veniale, cui uenia facile tribuitur, & sine quo in hac mortali uita, ne iusti quidem quantumuis sancti uiuunt, uerè cum aliis dicentes: Dimitte uobis debita nostra. Matth. 6. Nec tamen propterea iusti esse desinunt.

Peccatum, auctore Ambrosio.] Peccatum quid? 1 2. quæst. 71. 6. o.
Communis originis.] De peccato originali. 1 2. q. 81. usque ad q. 84.
Propriæ actionis.] De peccato actuali. 1 2. q. 71. usque ad q. 90.
Prima.] An conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis, ac omissionis? 1 2. quæst. 72. 6. & 7.
Secunda.] De peccato quod nascitur ex ignorantia. 1 2. quæst. 76. u.
De peccato quod nascitur ex infirmitate. 1 2. q. 77. o.
De peccato quod nascitur ex malitia, 1 2. q. 78. o.
Peccatum propriæ actionis est aut lethale, aut ueniale.] De diuisione peccati in peccatum mortale & ueniale, & comparatione uenialis peccati ad mortale. 1 2. q. 72. 5. o. & q. 88. o.
De ueniali peccato secundum se considerato. 1 2. q. 89. o.
Capitalia septem.] quid capitale? 1 2. q. 85. 3. c.
An sint septem uitia capitalia? 1 2. q. 85. 4. o.
Superbia.] De superbia. 1 2. q. 84. 2. & 2 2. q. 162. & q. 163. 1. & 2.
An superbia sit uitium capitale? 1 2. q. 84. 2. u. & q. 62. 6. o.
Auaritia.] De auaritia. 1 2. q. 84. 1. o. & 2 2. q. 118. o.
An auaritia sit uitium capitale? 2 2. q. 84. 1. 6. & 2 2. q. 118. 7. u.
Luxuria.] De luxuria. 1 2. q. 84. 4. c. & 2 2. q. 153. o.
De speciebus luxuriæ. 2 2. q. 154.
An luxuria sit uitium capitale? 2 2. q. 153. 4.
Inuidia.] De inuidia. 1 2. q. 84. 4. c. & 2 2. q. 36.
An inuidia sit uitium capitale? 2 2. q. 36. 4. u.
Gula.] De gula. 1 2. q. 84. 4. c. & 2 2. q. 148. u.
An gula sit uitium capitale? 2 2. q. 148. 5. o.
De ebrietate. 2 2. q. 150.
Iracundia.] De iracundia. 1 2. q. 84. 4. c. & 2 2. q. 158. o.
An ira debeat poni inter uitia capitalia? 2 2. q. 158. 6.
Accidia.] De accidia. 1 2. q. 84. 4. c. & 2 2. q. 35.
An accidia debeat poni uitium capitale? 2 2. q. 35. 4. o.
In spiritum sanctum, sex.] De peccato in spiritum sanctum, & singulis eius speciebus. 2 2. q. 14. o.
Homicidium.] De homicidio. 2 2. q. 64. 2. potissimum.
Peccatum sodomiticum.] De peccato sodomitico. 2 2. q. 154. 11. 12.

IIII.

Peccatum propriæ actionis uocatur.
- Proprium, quod a nobisipsis perpetratur.
- Alienum, quod ab aliis perpetratū, nobis iuste imputatur: contingitq; modis nouem.
  - 1. Consilio.
  - 2. Iussu.
  - 3. Consensu.
  - 4. Irritatione.
  - 5. Laudatione, seu assentatione.
  - 6. Reticentia culpæ alienæ, quæ erat patefacienda.
  - 7. Conniuentia.
  - 8. Rei alienæ participatione.
  - 9. Iniqui facti alieni defensione.

Alienum.] De peccatis alienis. 2 2. q. 62. 7. c.

ADMONITIO.

Ad pleniorem cognitionem, & cautiorem fugam istius generis peccatorum, (quæ, quod propria cuiusq; uoluntate committantur, propriæ actionis peccata uocauimus) duo sunt præterea scienda.

Prius est, quodlibet huius generis peccatorum, uel grauius, & leuius esse posse, pro circunstantiarum, uel aggrauantium, uel extenuātium ratione: adeo ut quod diximus lethale ex suo genere, sæpenumero propter extenuantem circunstantiam ueniale fieri possit.

Sunt autem circunstantiæ quibus, uel aggrauatur, uel extenuatur peccati culpa, octo, hoc uersiculo comprehensæ.

Quis, quid, ubi, quoties, per quos, cur, quomodo, quando.

Alterum est, uel omnia istius generis peccata, uel certè maximam eorum partem, per sensus exteriores, qui sunt, uisus, auditus, olfactus, gustus, & tactus,

tactus, ueluti per fenestras quasdam ad animum corrumpendum aditum habere.

Proinde isti sensus, sũma cura & uigilantia omnib. qui æternæ animi sui saluti consultum uolũt, custodiendi sunt, & ab omni eo quod peccati occasionem præbiturum creditur, sedulo cohibendi.

Vel grauius.] Grauitas peccatorum unde metienda, 1 2æ.q.73. ar.3.& sequentibus.
An circunstantia aggrauet peccatum? 1 2æ.q.73.7.o.
De circunstantiis humani actus. 12.q.7.o.
Alterum est.] An apprehensio sensus sit causa peccati? 1 2æ.q.75.2.c.1^{m}.& 3^{m}.& q.77.1.c.& a.5.o.

DE VIRTVTE.

Virtus est sancta & diuinis oculis grata diuinoque beneficio accepta affectio seu qualitas, unde quæ cogitando, loquendo, & quiduis aliud agendo, recte, laudabiliter, sanctæ & diuinæ uoluntati conuenienter fiunt, proficiscuntur.

Virtus est sancta.] De essentia uirtutis, 1 2æ.q.55.o.
Virtus quid? 2æ.q.55.4.

Virtutis, quemadmodum et contrarii peccati, uariæ sunt differentiæ atque species, quarum præcipuæ, & Christianæ religionis tironi scitu maxime necessariæ sequenti diuisione comprehenduntur.

Virtus est.
- Theologica uidelicet,
  - Fides.
  - Spes.
  - Charitas.
- Cardinalis, uidelicet.
  - Prudentia.
  - Iustitia.
  - Fortitudo.
  - Temperantia.
- Capitalibus uitijs contraria.
  - Humilitas.
  - Liberalitas.
  - Castitas.
  - Charitas.
  - Temperantia.
  - Mansuetudo.
  - Pia sedulitas.
- Consilij Euangelici, seu ad Christianæ uitæ perfectionẽ spectans, uidelicet.
  - Paupertas uoluntaria.
  - Castitas perpetua.
  - Religiosa obedientia, qua propter Deum uoto interposito homini defertur.
- Iuuentutem maxime decens.
  - Verecundia.
  - Taciturnitas.
  - Obedientia erga illos a iuuenibus seruanda, quibus sui cura est commissa.

Theologica.] De uirtutibus Theologicis. 1 2æ.q.62.o.& q.64.4.o.
Cardinalis.] De uirtutibus Cardinalibus, 1 2æ.q.61.o.
Prudentia. De prudentia, 2 2æ.q.47. & seq. usque ad 57^{m}.
Iustitia.] De Iustitia & pertinentibus ad eam, 2 2æ.q.57.& seq. usque ad q.123.
Fortitudo.] De fortitudine. 2 2æ.q.123. & seq. usque ad q.141.
Temperantia.] De temperantia 2 2æ 141. cum quibusdam aliis quæ ei annexa sunt 2 2æ.q.141. usque ad q.171.
Humilitas.] De humilitate, 2 2æ.q.161.o.
Liberalitas.] De liberalitate, 2 2æ.q.117.
Castitas.] De castitate, 2 2æ.q.151.
De uirginitate. 2 2æ.q.152.
Charitas.] De charitate. 2 2æ.q.23. & seq. usque ad q.47.
Temperantia.] De abstinentia. 2 2æ.q.146.o.
De sobrietate. 2 2æ.q.149.
Mansuetudo.] De clementia & mansuetudine. 1 2æ.q.157 o.
Pia sedulitas.] De gaudio quod est de bono diuino. 2 2æ.q.28.n.
Consilii Euangelici.] De consiliis Euangelicis, & eorum numero. 1 2æ. q.108.4.o.& 2 2æ.q.186.1.ar.& seq.art.
Verecundia.] De uerecundia 2 2æ.q.144.o.
Obedientia.] De obedientia. 2 2æ.q.104.o.

Huc quoque pertinent ista.

Tria bonorum operũ genera.
- *Precatio.* De precatione, 2 2æ.q.83.o.
- *Ieiunium.* De ieiunio. 2 2æ. q.147.o.
- *Eleemosyna, quæ est bipartita.*
  - *Corporalis.* &
  - *Spiritualis.*

Eleemosyna.] De eleemosyna. 2 2æ.q.32 o.
An eleemosyna quædam sit corporalis, & quædam spiritualis? 2 2^{a}.q.32.2.

Eleemosyna corporalis est septuplex, Matth. 25. & Thob. 12.
1. Esurientes pascere.
2. Sitientibus potum dare.
3. Nudos operire.
4. Captiuos redimere.
5. Aegrotos uisitare.
6. Peregrinos hospitio excipere.
7. Mortuos sepelire.

Eleemosyna corporalis.] Eleemosyna corporalis quotuplex est, & quæ eius sunt species. 2 2æ.q.32.2.o.

Eleemosyna spiritualis, est quoque septuplex,
1. Peccantes corrigere.
2. Ignorantes docere.
3. Dubitantibus recte consulere.
4. Pro salute proximi orare.
5. Consolari mœstos.
6. Improborum iniurias ferre patienter.
7. Aliorum offensam remittere.

Eleemosyna spiritualis.] Quotuplex est eleemosyna spiritualis, & quæ eius species? 2 2æ.q 32.2.o.

Eodem spectant beatitudinum, seu potius beatorum octo genera, quæ apud Matth. capit. 5. his uerbis recensentur.

1. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorum.
2. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
3. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
4. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
6. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.
7. Beati pacifici, quoniam filii Dei nocabuntur.
8. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiã, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Eodem spectant.] De beatitudinibus. 1 2æ q.69.o.
Quid per beatitudines intelligatur, 1 2æ.q.69.1.c.
Quomodo præmia beatitudinum compleantur in hac uita, 1 2æ.q.69.2.3^{m}.
Beatorum octo genera.] Cum B. Lucas solum quatuor beatitudines enumeret, quomodo igitur octo assignantur? 1 2æ. q.69.3.6^{m}.
Cum in sacra scriptura plures beatitudines enumerentur, quam hæ octo, cur solum octo recensentur? 1 2æ. quæst. 69.3.4^{m}.
Beati pauperes spiritu.] Quid hic significetur? 1 2æ.q.69.3.c.
Ipsorum est regnum.] An regnum cœlorum tanquam præmium conuenienter promittatur pauperibus spiritu? 1 2æ.q. 69.4.c.
Beati mites.] Qui dicantur mites? 1 2æ.q.69.3.c.
Quoniam ipsi possidebunt terram.] Cur Dominus mitibus repromisit possessionem terræ? 1 2æ.q 69.4.c.
Cum omnia bona in regno cœlorum contineantur, cur adduntur alia præmia? 1 2æ.q.69.4.1^{m}.
An sicuti in beatitudinib. proceditur ascendendo, ita etiam in præmiis procedatur ascendendo? 1 2æ.q.69.4.3^{m}.
Beati qui lugent.] Quinam hic significentur? 1 2æ.q.69.3.c.

Quoniam ipsi consolabuntur.] Cur lugentibus Christus promittit consolationem? 12.q.69.4.c.
Qui esuriunt.] Quænam beatitudo, siue opus uirtutis hic exprimatur? 12.q.69.3.c.
Quoniam ipsi saturabuntur.] Cur esurientibus tamquam præmium assignatur saturatio? 12.q.69.4.c.
Beati misericordes.] Quinam hic designentur? 12.q.69.3.c.
Quoniam misericordiam consequentur.] Cur Dominus misericordibus promittit misericordiam? 12.q.69.4.c.
Mundo corde.] Cur sexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde? 12.q.69.3.c.
Quoniam ipsi Deum uidebunt.] Cur mundis corde promittitur uisio Dei? 12.q.69.4.c.
Beati pacifici.] Cur 7ª beatitudo ponitur, Beati pacifici? 12.q.69.3.c.
Quoniam filii Dei.] Cur pacificis promittitur gloria filiationis Dei? 12.q.69.4.c.
Beati qui persecutionem.] Cui requisito ad terrenam beatitudinem hæc beatitudo opponitur? 12.q.69.3.6m.
Ad quam uirtutem pertinet pati persecutionem, ibid.
Quoniam ipsorum est regnum celorum.] Cur regnum celorum ponitur pro premio in octaua beatitudine, cum positum sit tanquam præmium & merces primæ beatitudinis? 12.q.69.4.2m.

Eodem quoque spectat.

Duplex meditatio, uidelicet.	Propriæ conditionis, cuius quinque sunt partes.	1. Cur creatus sum? 2. Quid sum? 3. Vbi sum? 4. Vnde ueniu? 5. Quo uado?
	Quatuor nouissimorum, quæ sunt, Eccl. 7.	1. Mors. 2. Iudicium extremũ. 3. Inferi. 4. Gloria celestis, seu beatitudo æterna.

Cur creatus sum.] De ultimo fine hominis, 12.q.93.0. 12.q.1. & seq.
Quid sum.] De statu primi hominis. 1ª.q.94. & seq. usque ad 103am.
De corruptione boni naturæ, 12.q.85.0.
An peccatum originis transeat per originem in omnes? 12.q.81.3.0.
De miseriis & pœnis quibus homo subiicitur propter primũ peccatum, 22.q.164.1.& 2.
Vbi sum.] De expulsione hominis a paradiso. 22.q.164.2.4m. & 5m. & 1a.q.102.2.3m.
Vnde uenio.] De productione hominis, 1a.q.91.0.& 92.
An corpus primi hominis sit formatum de limo terræ? 1ª.q.91.1.0.
Quo uado.] De quatuor nouissimis, quæ sunt mors, de qua, 12.q.81.3.1m. & q.85.5.& 6.
Iudicium extremum, de quo 3ª.q.59.4.& 5. Sup.q.88.& seq. usque ad 91.
Inferi, de quibus 1ª.q.54.4. 3ª.q.52. Sup.q.69.
De pœna damnatorum. Sup.q.97.& seq. usque ad fi. & gloria celestis seu beatitudo eterna, de qua. 1ª.q.23. 12.q.2.q.3. q.4. & q.5. Sup.q.93.
De dotibus beatorum. Sup.q.95.0.

DE SACRAMENTIS.

Sacramentum est diuinæ & latentis gratiæ externum atque sensui expositum signum, ad hominis æternam salutem promouendam, diuinitus ordinatum.

Ciusmodi in Euangelica lege a Christo Saluatore nostro septem sunt instituta, nimirum.	Baptismus. Confirmatio. Eucharistia. Pœnitentia. Extrema unctio. Ordo. Matrimonium.

De sacramentis.] De sacramẽtis, 3ª.p.q.60.& q.seq. usque ad fi. & Sup.q.1.& seq. usque ad q.69.
Sacramentum est diuinę. Sacramentum quid? 3ª.q.60.0.
Est rei diuinę.] Cuius rei sacræ sit sacramentum signum, 3ª.q.60.2.0.& 3.0.
Externum.] An sacramentum sit semper aliqua res sensibilis? 3ª.q.60.4.

Ad hominis æternam salutem.] De necessitate & effectu sacramentorum, 3ª.q.61.0.& 62.0.
Septem sunt.] De numero sacramentorum, 3ª.q.65.0.

Baptismus est nouæ legis primum sacramentum, in ablutione corporis exteriore & legitima uerborum pronunciatione, secundum Christi institutionem consistens: quod tam paruulis, quam adultis ad salutem est necessarium. Hoc sacramento plena peccatorum accepta remissionę, spiritaliter regeneramur in nouam creaturam, & qui antea eramus filii iræ, nunc filii Dei, hæredesque, Christi autem nostri redemptoris cohæredes efficimur.

Baptismus est.] De baptismo. 3ª.q.66.& seq. usque ad q.72.
Est nouæ legis primum.] An baptismus sit a Christo institutus, & quando? 3.q.66.2.0.
In ablutione corporis.] An baptismus sit ipsa ablutio? 3ª.q.66.1.0.
De materia baptismi. 3ª.q.66.3.& 4.
Et legitima uerborum pronunciatione.] An in sacramentis requirantur uerba? 3ª.q.60.6.7.& 8.
De forma baptismi. 3a.q.66.5.0.
Tam paruulis quam adultis. De suscipientibus baptismum. 3ª.q.68.0.
An sine baptismo nullus possit saluari? 3ª.q.68.2.0.
An pueri sint baptizandi? 3ª.q.68.9.0.
An pueri in maternis uteris existentes possint baptizari? 3ª.q.68.11.0.
Hoc plena peccatorum accepta remissione. De effectibus baptismi? 3ª.q.69.0.
An homo per baptismum liberetur ab omni peccato, & ab omni reatu peccati. 3ª.q.69.1.& 2.
Spiritaliter regeneramur. Cur baptismus dicatur regeneratio? 3ª.q.66.9.c.
In nouam creaturam.] An per baptismum conferantur gratia & uirtutes? 3ª.q.69.4.5.& 6.
Hæredesque Christi.] An effectus baptismi sit apertio ianuæ regni cœlestis? 3ª.q.69.7.0.

Confirmatio, Sacramentũ est, quod baptizatis ab episcopo confertur in fronte, per sacrum Chrisma, adhibita certa uerborum forma. Hæc fidem corroborat, & homini Christiano ad nomen Domini, quandocunq; opus est, intrepide profitendum animum addit.

Confirmatio.] De confirmatione. 3ª.q.72.0.
Sacramentum est.] An confirmatio sit sacramentum? 3ª.q.72.1.0.
Quod baptizatis.] An character confirmationis præsupponat ex necessitate characterem baptismalem? 3ª.q.72.6.
Ab episcopo confertur.] An solus Episcopus hoc sacramentũ possit conferre? 3ª.q.72.11.0.
In fronte.] An hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte? 3ª.q.72.9.0.
Per sacrum Chrisma.] An Chrisma sit conueniens materia huius sacramenti? 3ª.q.72.2.0.
Adhibita certa uerborum forma.] An hæc sit conueniens sacramenti confirmationis forma. Consigno te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, Amen? 3a.q.72.4.0.
Hæc fidem corroborat. De effectu confirmationis. 3ª.q.72.5.& 7.0.

Eucharistia, est Sacramentum, in quo postquam sacerdos, secundum Ecclesiæ ritum ordinatus, panem & uinum uerbis a Christo traditis consecrauit, uere & secundum substantiam suam totus Christus sub utraque specie continetur, pane in corpus eius, & uino in sanguinem, diuina uirtute transmutatis. Per Eucharistiam hominis Christiani animus saluari ueri corporis, & sanguinis Dominici reficitur alimento, Deoque gratum offertur sacrificium.

Eucharistia est.] De Eucharistia. 3ª.q.73.& sequen. usque ad q.84.
Est sacramentum.] An Eucharistia sit sacramentum? 3ª.q.73.1.0.

Postquam

Postquam sacerdos.]De ministro huius sacramēti, 3a.q.82.o.
An consecratio huius sacri sit ppria sacerdoti? 3a.q.82.1.o.
Panem & uinum.]De materia huius sacramenti. 3a.q.74.o.
An materia huius sacramenti sit panis & uinum?3a.q.74.1.o.
Verbis a Christo traditis consecrauit.] De forma huius sacramenti, 3a.q.78.o.
An hæc sit forma huius sacramenti. Hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei?3a.q.78.1.& 3.
An prædictis uerbis formarum sit aliqua uis creata effectiua consecrationis?3a.q.78.4.o.
Vere & secundum substantiam suam totus Christus. An corpus Christi sit in hoc sacramento secundum rei ueritatem, an uero solum secundum figuram?3a.q.75.1.o.
An totus Christus contineatur sub hoc sacro? 3a.q.76.1.o.
Sub utrauis specie continetur.] An totus Christus contineatur sub utraque specie huius sacramenti?3a.q.76.2.o.
Pane in corpus eius.] An in hoc sacramento non remaneat substantia panis & uini post consecrationem? 3a.q.75.2.o.
Per Eucharistiam hominis Christiani.]De effectibus huius sacramenti.3a.q.79.o.
Deoque gratum offertur sacrificium.] An in celebratione huius sacramenti Christus immoletur?3a.q.83.1.o.

ADMONITIO SEV ANTIDOTVM, contra grassantem nunc Sacramentariorum pestem.

Christus Saluator noster, usitatam & communi hominum iudicio approbatam sponsorum (qui longum iter ingressuri, in memoriam sui, pretiosum aliquod μνημόσυνον sponsis suis relinquere solent, seipsos totos si possent, libentius relicturi) consuetudinem retinens atque obseruans, quum Ecclesiæ militanti sponsæ suæ (quam summa, & ut beatus Paulus ad Ephes.2. loquitur, nimia charitate diligebat) familiarem sui corporis præsentiam, consuetumque aspectum subtracturus esset, quod habebat omnium pretiosissimum et relinquere ac donare, ad perpetuam sui memoriam uolens, quum seipso nihil haberet pretiosius, seipsum reuera secundum substantiam suam, totum & integrum in anima, carne, sanguine, atque diuinitate ei reliquit. Vt testatur ipse, dum ait. *Hoc est corpus meum*. Matt.26. Marc.14. Luc.22.1. Cor.11. *Hic est sanguis meus*. Matt.26. Marc.14. *Hoc facite in meam commemorationem*. Luc.22.1. Cor.11.

Item Paulus, ubi dicit. *Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini*. Et eodem loco. *Reus erit corporis & sanguinis Domini*.

Pœnitentia, Sacramentum est in quo per sacerdotis absolutionem peccata post baptismum commissa Christiano illa detestanti riteque confitenti remittuntur.

Cuius tres sunt partes.	*Contritio,*	quæ fit	*Corde.*
	Confessio,		*Ore.*
	Satisfactio.		*Opere.*

Pœnitentia.]De pœnitentia, 3a.q.84. usque ad finem. & Sup. q.1a.usque ad 29.
Sacramentum est.]An pœnitentia sit sacramentū?3a.q.84.1.o.
Per sacerdotis absolutionem.] An hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo?3a.q.84.3.o.
Peccata post baptismum commissa.]An pęnitentia sit secunda tabula post naufragium?3a.q.84.6.
Quę detestatur.]De cōtritione, Sup.q.1a. & seq.usq; ad q.6.
Riteque cōfessus fuerit.]De cōfessione, Sup.q.6.usq; ad q.12
De qualitate confessionis, Sup.q.9.o.
Remittuntur.]De effectu pęnitentiæ, 3a.q.86.o.
Cuius tres sunt partes.]De partibus pęnitentiæ, 3a.q.90.2.& 3.potissimum.
Contritio fit corde, &c.]3.q.90.2.arg.1.

Extrema unctio, est Sacramentum, quo per oleum sacrum & certas preces recreantur ægrotantes animi malis, si quæ in ijs reliqua sunt, sublatis, & interdum etiam corporis sanitate restituta.

Extrema unctio.]De sacramento extremæ unctionis, Sup.q.29.& seq.usque ad q.34.
Est sacramentum.]An extrema unctio sit sacramentum?Sup.q.29.1.o.
Per oleum sacrum.] An oleum oliuæ sit conueniens materia huius sacramenti?Sup.q.29.4.o.
An oporteat oleum esse consecratum? Sup.q.29.5.o.
Et certas preces.De forma huius sacramenti? Sup.q.29.7.8.9.
Recreantur ægrotantes.]De effectibus huius sacramēti, Sup. q.30.o.

Ordo, est Sacramentum, quo ad Dei cultum, ministri ecclesiæ consecrantur. Per hoc enim Sacramentum, uelut ostium, necessarium est intrare legitimos dispensatores mysteriorum, & eloquiorum Dei, nimirum, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & quotquot in sacris muneribus rite, & secundum ordinationem diuinam uersari uolunt.

Ordo.]De sacramento Ordinis, sup.q.34.usque ad 41.
Est sacramentum.]An Ordo, sacramentum?Sup.q.34.3.o.
Quo ad Dei cultū.]Cur in Ecclesia est Ordo, & Ordo quid? Sup.q.34.1.& 2.

Matrimoniū, est Sacramentū, indiuidua uitæ consuetudine marem, & feminam legitime inter se deuinciens, iisdemque gratiæ donum elargiens, quo frænato concupiscentiæ impetu, genus humanum laudabiliter, & sancte conseruatur atque propagatur.

Matrimonium.]De Matrimonio.Sup.q.41.usque ad 69.
De causa appellationis matrimonii. Sup.q.44.2.o.
Est sacrm.]An matrimonium sit sacramentū? Sup.q.42.1.o.
Indiuiduæ uitę.]Matrimonium quid? Sup.44.o.& ar.3.potissimum.
Iisdemque gratiæ donum.] An matrimonium conferat gratiam?Sup.q.42.3.o.
Genus humanum laudabiliter.]De bonis matrimonii, Sup.q.49.o.

In quib.omnib.Sacramentis debet minister intentionem habere id agendi quod Christus instituit, & Ecclesia facit.

Hactenus de Sacramentis uti ratio, & breuitas Catechismi postulare uidebatur. Si quis plura de hoc argumento breuiter comprehensa uidere uelit, consulat nostra DE SACRAMETIS ECCLESIAE AXIOMATA, quæ iisdem his Christophori Plantini typis, iam secundo excusa prodierunt in lucem, ubi quo suum explere possit desiderium (nisi nostra nos fallat opinio) abunde est inuenturus.

EPILOGVS AD CHRISTIANAE pietatis studiosos adolescentes.

DOCTRINAE Christianæ, pii adolescentes, quinque summis capitibus, quę initio huius libelli nobis tractanda proposueramus (uidelicet, *De Fide, Spe, Charitate Iustitia Christiana,* atque *Sacramentis*) ut potuimus clarissimè, breuissimè, & ad uestram ætatem memoriamque accommodatissime iam declaratis, superest nunc, ut quum a nobis uestri animi, & corporis ęternæ salutis adipiscendæ maximum suppeditatum sit adiumentum, nequaquam uobis ipsi desitis, sed postpositis omnibus aliis studiis, & occupationibus, toto pectore, omnique uigilantia in eam incumbatis curam, ut quæ hoc libello continentur, primum intelligatis, intellectaque fideli mandetis memoriæ, deinde, ut eadem, mente iam atque memoria comprehensa, per diuinum auxilium (quod sincerè & feruenter petentibus non negabitur) uita atque moribus exprimatis. Ita fiet ut & ego meis laboribus propositum finem assequar, & uos æternæ uitæ fęlicitatem, qua nihil delectabilius, nihil præstabilius uel dici uel cogitari potest, consequamini. Valete.

FINIS.

APPROBATIO.

Hic Catechismus nihil falsi continens, sed credenda ac facienda ob oculos ponens, utiliter typis excudi, & in publicam lucem prodire potest. Quod ego attestor. 1566.

Frater Ioannes Hentenius.

Idem nos testamur approbando castigationes interea ab Auctore factas, an.1570.postridie Calendas Ianuarii.

Cornelius Reyneri Goudanus, S.T. Professor.
Robertus Malcotius S.Theol. Professor.
B. Arias Montanus, S.Theol. Doctor.

CATALOGVS PHILOSOPHORVM,

Oratorum, atq; Poetarum, Pontificum, Conciliorum, Doctorum, quorum auctoritatibus, decretis, definitionibus, testimonijs, ſparſim S. Doctor Thomas vtitur, nititurve, in præclaro opere Summæ ſuæ Theologicæ.

Philoſophi ſeu Oratores & Poetæ.

Algazel.
Alexander.
Andronicus.
Ariſtophanes.
Auerroes.
Auicenna.
Auenpace.
Auicebron.
Boetius.
Caius iuriſconſultus.
Democritus.
Empedocles.
Epicurus.
Euclides Geometer.
Gilbertus Porretanus.
Heraclitus.
Horatius Poeta Lyricus.
Iora cinilia.
Iulius Cæſar de bello Gallico hiſtoricus.
Leucippus.
Liber de cauſis.
Liber ſtratagematum Francorum.
Macrobius ſuper ſomnium Scipionis.
Marcus Tullius Cicero, Orator.
Ouidius Naſo.
Plato.
Peripatetici.
Pittacus Mytilenæus.
Porphyrius.
Pithagoras.
Ptolomæus Aſtronomus.
Seneca Orator.
Salluſtius hiſtoriographus.
Simplicius.
Socrates.
Sophiſtæ.
Stoici.
Strabus.
Terentius Poeta Comicus.
Titus Liuius hiſtoricus.
Trimegiſtus.
Varro.
Valerius Maximus Orator.
Vegetius de re militari.

Pontifex.

Adrianus Papa.
Alexander primus martyr.
Alexander tertius.
Anacletus martyr.
Agatho Papa.
Bonifacius Papa.
Calixtus martyr.
Cęleſtinus tertius.
Clemens martyr.
Damaſus Papa.
Euſebius Papa.
Fabianus martyr.
Felix Papa.
Gregorius primus.
Gregorius ſeptimus.
Gelaſius martyr.
Honorius tertius.
Horſmida Papa.
Ioannes Papa.
Innocentius ſecundus.
Innocentius tertius.
Iulius Papa.
Leo primus.
Leo quartus.
Lucius tertius.
Martinus Papa.
Marcellus martyr.
Nicolaus papa.
Paſchalis papa.
Pelagius papa.
Pius Papa.
Sergius Papa.
Sother martyr.
Stephanus martyr.
Stephanus quintus.
Syluester papa.
Symmachus papa.
Teleſphorus martyr.
Vrbanus martyr.
Vrbanus ſecundus.
Zepherinus martyr.

Concilia.

Conſtantinopolitana.
Nicęna.
Toletana.
Arauſicanum.
Epheſinum.
Meldenſe.
Aurelianenſe.
Chalcedonenſe.
Lateranenſe.
Carthaginenſe quartum.
VVormacienſe.
Agathenſe.
Triburienſe.
Africanum.
Remenſe.
Arelatenſe.
Mileuitanum.
Ancyritanum.
Moguntinum.

Doctores.

Ambroſius.
Anſelmus.
Auguſtinus.
Athanaſius.
Antonius in ſermone ad monachos.
Baſilius Magnus.
Bernardus.
Beda Venerabilis.
Benedictus in regula ſua.
Canones Apoſtolorum.
Caſſianus de inſtitutis cęnobiorum.
Cyrillus.
Chryſoſtomus.
Cyprianus.
Collationes patrum.
Damaſcenus.
Decreta.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Alexandrinus.
Didymus.
Euſebius Emiſſenus.
Euſebius Cæſarienſis.
Gloſſa ordinaria.
Gloſſa interlinearis.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyſſenus.
Gregorius Magnus.
Gratianus.
Hebraica ueritas.
Heſychius ſuper Leuiticum.
Hieronymus.
Hilarius.
Hugo de S. Victore.
Ignatius:
Iſidorus.
Itinerarium Clementis.
Maximus commentator Dionyſii.
Liber de infantia Saluatoris, ſed apocryphus.
Leo primus.
Liber ſententiarum, ſeu Petrus Lombardus.
Origenes.
Proſper de uita contemplatiua.
Præpoſitinus.
Rabbi Moſes Iudæus.
Rabanus.
Remigius.
Richardus de S. Victore.
Seuerianus.
Vitæ ſanctorum patrum.

QVAESTIONES DVAE S. THOMÆ DE AQVINO

nuper repertæ, ac in lucem editæ.

VNA DE PRINCIPIO INDIVIDVATIONIS, ALTERA VERO DE MOTORIBVS cœlestium corporum.

QVAE REPERTAE FVERVNT FLORENTIAE in Bibliotheca Diui Marci:

IOANNIS FRANCISCI BONAMICI PROTONOTARII APOSTOLICI,

Et Reuerendissimi D. D. Cardinalis Archiepiscopi Florentini, in Temporalibus, & Spiritualibus Generalis Vicarij litterę testimoniales duarum sequentium Quæstionum,

Quæ repertæ fuerunt Florentiæ in Bibliotheca Diui Marci.

IOANNES FRANCISCVS Bonamicus Protonotarius Apostolicus I. V. D. Metropolitanæ Ecclesiæ Florentiæ, Canonicus, Illustriss. & Reuerendiss. D. D. Alexandri Medici, miseratione diuina tituli Sancti Cyriaci in thermis S. R. Eccl. Presbyteri Cardinalis, & Archiepiscopi Florentiæ, in Spiritualibus, & Teoporalibus, Vicarius, & Officialis, & Locumtenens geoeralis, uniuersis, & singulis præsentes nostras litteras inspecturis, lecturis, & auditturis, salutem in Domino. fidem facimus, & attestamur, qualiter hodierna die coram nobis personaliter comparuit R. P. Magister Thomas Boninsegnius de Senis, Ord. Prædicatorum, publicus Lector Theologiæ in Floreutiæ studio, & ad finem, & effectum consequendi litteras testimoniales super inclitis produxit Codicem manu scriptum in carta pecudioea, qui habetur in Biblioteca Conuentus diui Marci de Florentia, quem scribi fecit Magnificus Vir Cosmus Ioannis de Medicis pro dicta Biblioteca. In quo Codice sunt quæstiones disputatæ de Potentia Dei D. Thomæ Aquinatis, quę impressæ commoniter inueoiuntur, & in fine dicti Codicis reperiuntur ad 287. 288. 289. & 290. Duæ quæstiones sob titulo eiusdem Doctoris diui Thomæ scriptæ eodem caractere, & eisdem litteris, quarum altera intitulatur, De principio indiuidoationis, & incipit, utrum principium indioiduationis sit materia in corporalibus, & sequitur. Quæstio est, otrum principium indiuiduationis sit materia io corporalibus, &c. Et terminatur in his uerbis, sed per distinctionem formarum, ut dictum est, & ideo ratio oon procedit, &c. Altera est de motoribus corporum cęlestiuni, quæ sic incipit, Quæstio est de motoribus corporum cęlestium, & uidetur, quod moueantur immediate a Deo, & terminatur in his uerbis, ad quam consumandam ordinatur finaliter Angelica ministratio, ad quam Deus nos perducat. Amen. Et tituli, siue Summaria dictarum duarum quæstionom reperiuntur, registrata io prima facie dicti Codicis in Repertorio cum alijs titulis, siue summarijs quæstionum disputatarum de potentia, quæ in illo Codice conscriptæ sunt. Quibus auditis, & diligenter considerato dicto Codice manu scripto, iudicantes requisitionem huiusmodi fore, & esse iostam, & ioni consonam, petitas litteras testimoniales ad perpetuam rei memoriam, super ueritate præmissorum concedendas fuisse, & esse Decreuimus, prout tenore præsentiũ concedimus. In qoorũ fidẽ, & testimoniũ omnium, & siogulorum pmissorũ has mano nostra subscriptas fieri, & p inclitum Notarium, & Curię nostrę scribam actuarium subscribi, sigilliq; Archiepiscopalis Curiæ Florentinæ (quo in talibus utimur) iussimus, & secimos impressione muniri. Datum & Actum Florentiæ io nostro Archiepiscopali Palatio. Anno Dominicæ Incarnationis, Millesimo Quingentesimo Octuagesimo Septimo. Indictione Decimaquinta. Die oerò quinta Mensis Iunij, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Domini Nostri D. Sixti diuina prooidentia Papæ Quinti, Anno tertio, & Serenissimo Francisco Med. Etruriæ magno Duce dominante, præsentibos ibidem egregijs Viris, Ser Simone de Morosinis, & Ser Sebastiano de Cennis, Notarijs substitutis dicti Palatij, Testibus ad præmissa uocatis, habitis, & rogatis.

Ita est. Ioan. Franciscus Bonamicus Vicarius Generalis Florentiæ.

Ego Paulus quondam Francisci de Paulinis, & notarius publicus Florentinus, & Archiepiscopalis Curiæ Florentinæ scriba actuarius, de mandato subscripsi.

APPENDIX
REVERENDI P. F. THOMAE
DE BONINSEGNIS SENENSIS
Ordinis Prædicatorum eximij Sacræ Theologiæ Doctoris.

HARVM duarum quæstionum, de principio indiuiduationis, & de motoribus corporum cęlestium nunc primum impreßarum D. Thom. Aquinatem auctorem fuiße easque illius partum legitimum extitiße nemini certè dubium eße debet, Tum quòd ea, quæ in ipsis habentur doctrinæ, ac dogmatibus illius Summæ consonant, Tum quod stylus, phrasis, modus dicendi, ordo tractandi, methodus consueta illius sapientiam, si cum alijs operibus suis conferantur perlucide referunt, & repræsentant. In huius etiam fidem accedit, quòd ex uetustis exemplaribus, quæ in pulcherrima Bibliotheca D. Marci de Florentia asseruantur, Magnificis sumptibus Clarißimi Viri Cosmi de Medici, manu conscriptis sub nomine, & titulo Diui Thomæ, una cum alijs disputatis quæstionibus, quæ iam typis excussę sunt continentur, desumptæ fuerunt. Nunc autem primum in lucem eduntur opera & studio Reuerendi Patri Fratris Thomæ Boninsegnij Senensis, Sacrę Theologię in Florentino gymnasio publici professoris, ab ipso scholijs, lucubrationibus, atque adnotamentis illustratę. Legant ergo, utantur, & fruantur etiam, verę sapientię studiosi. Ingentem si quidem doctrinę suppellectilem, ac Thesaurum immensum comperient.

QVAESTIO PROFVNDISSIMA AC SVBTILISSIMA

De principio indiuiduationis D. Thomæ Aquinatis, nunc primum in lucem edita.

Li 4. de Tri ni. c. 14.

QVAESTIO eſt, Vtrũ principium indiuiduationis ſit materia in corporalibus, & videtur quod non. Nam ſicut dicit Ricardus. In ſubſtantijs ſpiritualibus, & corporalib⁹ eſt indiuiduatio per qualitates, ſed qualitas eſt accidens, ergo &c.

Præterea id quod eſt unicum, & indiuiſum non poteſt eſſe principium indiuiduationis, ſed materia eſt huiuſmodi, ergo &c.

Tex. cõ. 76.

Præterea Philoſophus dicit ſecundo phyſicorum quod diuerſitas ſecundum materiam eſt propter diuerſitatem, quæ eſt ſecundum formam, ergo forma eſt principium indiuiduationis.

Super Porphi. c. de gener.

Præterea ſecundum Boetium, diuerſitas, quæ eſt ſecundum genus diuiditur contra diuerſitatem ſecũdum numerum, ſed diuerſitas generum eſt quorum non eſt vna materia, ergo diuerſitas ſecundum numerum eſt quorum eſt una materia, igitur materia non eſt principium indmiduationis.

Pręterea illud quod dat diuerſum eſſe actu eſt tota cauſa indiuiduationis, ſed forma eſt huiuſmodi, ergo &c.

Præterea cum indiuiduatio ſit quædam rei determinatio, illud uidetur eſſe principium indiuiduationis, quod eſt principium determinationis. Sed principium determinationis eſt differentia ſubſtantialis, quod patet, quia per differentias contrahuntur genera, a quibus inchoatur determinatio, ergo differentia ſubſtantialis eſt principium indiuiduationis.

Præterea ſi materia eſt cauſa indiuiduationis, aut ſibi, quod eſſe non poteſt, quia ipſa ſecundum ſe nõ eſt indiuiduum, aut formę, quod non eſt poſſibile, quia ab eo a quo res habet eſſe habet indiuiduum eſſe, ſed materia non eſt cauſa exiſtendi formæ, immo è conuerſo ergo. Hęc etiam compoſito, quia in compoſito non eſt niſi forma & materia, tanquam principales partes.

Pręterea materia de ſe, ſiue ſecundum ſe conſiderata eſt punctalis, & indiuiſibilis, ergo non eſt cauſa diuerſitatis numeralis.

1. Cęl. text. co. 95.

Sed contra eſt quia uidetur quod materia ſit tota cauſa indiuiduationis per hoc quod dicit in lib. phyſicorum, quod materia eſt id quod compoſitum habet, quod ſit tangibile, & ſenſibile, ſed id per quod compoſitum eſt tangibile, & ſenſibile eſt cauſa indiuiduationis, ergo &c.

Præterea, quod eſt cauſa diuerſitatis eorum, quæ ſub ſpecie continentur, uidetur eſſe cauſa indiuiduationis, ſed materia eſt huiuſmodi, unde Philoſophus dicit 7. metaph. quod Callias & Socrates ſunt diuerſi propter materiam, & ſic idem quod prius.

Tex. co. 28.

Præterea illud uidetur eſſe tota cauſa indiuiduationis ad quod indiuiduatio ſequitur de neceſſitate, & uniuerſaliter, & a quo eius oppoſitum de neceſſitate & uniuerſaliter remouetur, ſed materia eſt huiuſmodi, cuius ſignum eſt: quia ad materiale eſſe ſequitur uniuerſaliter, & de neceſſitate indiuiduatum eſſe, & remouetur vniuerſaliter omne, quod eſt eius oppoſitum, ergo &c.

Sed dices quod materia eſt cauſa indiuiduationis non tota, ſed ſine qua non, ſed contra ſubtracta cauſa ſine qua non, ſubtrahitur eius effectus, ſed ſubtracta materia non tollitur indiuiduatio; quod patet quia quædam ſunt immaterialia, & tamen ſunt indiuidua. ergo materia nõ eſt cauſa indiuiduationis ſine qua non.

Sed contra uidetur, quod forma ſit tota cauſa indiuiduationis; quia dicit Philoſophus in 2. de anima quod forma facit materiam eſſe hoc aliquid, ſed qđ facit eſſe hoc aliquid facit eſſe indiuiduum, ergo indiuiduationis cauſa eſt forma.

Tex. com. 2.

Pręterea id quod finit, & determinat communitatem alicuius eſt principium diſtinctiuum, ſed forma eſt huiuſmodi, conſtat enim quod forma determinat materiæ communitatem, & facit eam ſtare ſub certa forma, & ſub certis accidentibus, ergo forma eſt principium diſtinctiuum materiæ, & ſic eſt indiuiduationis cauſa.

Sed uidetur quod accidentia ſint tota cauſa indiuiduationis, illud enim quod ſolum facit rem ſenſibilem. eſt tota cauſa indiuiduationis, ſed res nõ eſt ſenſibilis niſi per qualitates, quia de rebus nihil accipit ſenſus niſi qualitates, ergo accidentia ſunt tota cauſa indiuiduationis.

Vid D. Th. 1. q. 29. a. 4. Perſona ſignificat aliquid cõe tribus perſonis p modũ indiuidui vagi inquãtũ ſignificat naturã cũ determinato modo eſſendi, quod eſt ſubſiſtere, & ſubſiſtens diſtinctum ab alijs, qđ eſt cõe trib. Vide D. Tho. 1. q. 30 ar. 4. Sco. autem ponit talem cõitatẽ eſſe negationis, aut per modũ poſitiuũ proprij vid. ibi Caiet.

Reſpondeo dicendum quod de ratione indiuidui duo ſunt principaliter. ſ. quod ſit indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alijs. Ex primo enim habet, quod dicat priuationem diuiſibilitatis in partes ſubiectiuas, unde indiuiduum dicitur quod non eſt multiplicabile in partes ſubiectiuas, ſiue in partes quantitatiuas, unde ulterius habet ex hoc, quod opponitur communitati, ſiue multiplicabili per tales partes, ſicut eſt communitas perſonę diuinæ reſpectu trium perſonarum ſiue multiplicabilis per tales partes ſicut eſt communitas generis: unde indiuiduum eſt incommunicabile, & ex hoc habet quod eſſe eius nõ eſt per alia ſuppoſita, & ideo oportet, quod ſit per ſe ſubſiſtens, & quia hoc non poteſt eſſe, niſi per complemẽtum formę determinantis, oportet, quod ſit ulterius quid cõpletum in natura determinata. Ex eo uero, quod eſt diuiſum ab alijs rationem eius oportet accipere ſm quod aliquid ab alijs diuidi poteſt. Diuiſum ſecundum Boetiũ dicitur, tripliciter, aut ſm genus aut ſecundum ſpeciem, aut ſecundum numerum, & hic eſt triplex modus diuiſionis. In indiuiduo enim compoſito in genere ſubſtantiæ eſt tria conſiderare, ſcilicet materiam, formam, & compoſitum, quod ſubſtat accidentibus, neceſſe eſt ęrgo hanc triplicem diuerſitatem reducere ad aliquod iſtorum trium. ſ. materiam, formam, vel compoſitum. vnde nomina oium, quæ ponuntur in linea prędicamentali ad hęc reducuntur, ut genus, ſpecies, & differentia. Nam nomen generis ſumitur a materia, nomen differentiæ a forma, & nomen ſpeciei à cõpoſito. Diuerſitas ergo generis, ſiue diuiſio, quæ eſt ſecundum genus reducitur ad materiam, quia genus ſumitur a materia, & materia

Vide D. Th. 3. q. 77. art. 2. c.

Vid. D. Th. 4. d. 12. q. 1. ar. 1. q. 3. 3.

Li. 1. de tri. cir. prin. Vide hæc ſubtiliter pertractata a D. Th. de ente & eſſentia. c. 3. ubi oſtẽditur ppor

tio materiæ ad genus differentiæ ad formam, & species ad compositũ, & quo differant.

Li. 6. top. c. 3. cir. prin.

ria est causa diuersitatis, quæ est secundum genus. A parte. n. materiæ accipitur diuersitas generum in diuersis prædicamentis, & etiam in eodem prædicamẽto, sed diuersimode. Nam cum genus sit principium cognitionis, eo quod per ipsum datur diffinitio rei cognoscibilis, quæ quidem diffinitio secundum Philosophum datur cognoscendi gratia, materia vero cũ secundum se sit incognita, sed diuersitas generis reducitur ad eam, oportet quod reducatur, non secũdum quod est incognita, sed secundum quod est cognoscibilis. est autem materia cognoscibilis altero duorum modorum; uno scilicet modo secundum analogiam ad formam, ut dicitur primo phys. alio modo per ꝓpriam formam expressam, & in natura determinatã. Et secundum hunc duplicem ipsius cognitionis modum accipitur diuersimode diuersitas generum primorum, i. decem prædicamentorum, & generum subalternorum in eodem prædicamento. Primo ergo modo materia est cognoscibilis per analogiam ad formam. Nam sic se habet prima materia ad omnem formam sicut lignum ad artem fabri lignarij, & hoc modo secundum quod se habet in diuersa analogia ad formas primorum causatur diuersitas generis in diuersis prędicamentis, quia aliam analogiam habet ab substantiam, ut ad id cuius est pars, aliam ad quãtitatẽ sicut ad mensurã, aliã ad qualitatẽ, sicut ad dispositionem, est. n. materia pars substantiæ mensurata quantitate, & denominata qualitate. Omnia autẽ alia accidentia recipiunt aliquam operationẽ ad materiam ratione cuius distinguntur, & ipsa comparatur ad omnia genera sicut ad diuersas formas, ex quarum analogia ipsa habet cognosci, & distingui.

Tex. co. 69.

Materia est pura potentia non quã non sit ens reale, & pars quidditatis, ut D. Tho. docet ubique, sed quia nullũ actum hẽt, neque formam, est ergo materia actu ens, sed non est ens in actu.

Idem docet Phil. 2. Phy. tex. co. 80. Vi. D. Tho. 1. d. 8. q. 5. a. 5. & 3. libr. contr. gent. cap. 97.

Secundo uero modo materia cognoscitur per propriam formam, quam habet, per quam habet esse in actu, & hoc modo habet, quod sit causa diuersitatis generum in eodem prædicamento. Cum enim materia secundum se sit pura potentia, Deus autẽ purus actus, forma, quæ est perfectio ipsius materiæ, & actus eius per quam habet materia cognosci, non est aliud, nisi quædam similitudo ipsius actus primi. Nihil. n. aliud est potentia recipere formam, quam participare similitudinem ipsius actus primi imperfectam, ut. s. ipsum compositum ex materia & forma, sit quoddam medium inter potentiam puram, & actum purum. Hæc autem similitudo non est omnino eadem in omnibus partib. materiæ, sed diuersa in diuersis, sm diuersos gradus naturæ, quia in quadã parte materiæ, participat aliquid de similitudine ipsius actus ad solam subsistentiam, ut quando participat solum esse, & non viuere, aut sentire, vt in lapide. in alia vero ad formam, quæ est vitæ, vel viuere, vel animatum esse, vt in plantis, quandoque autem ad sentire, vt in brutis, quandoque vero ad intelligere in hominib. Iterũ in quibusdam gradib. naturarum inuenitur similitudo, & impressio primi actus recepta absque aliqua materia, ut in angelis. in quibusdam autem absq; materia corruptibili, vt in supiorib. corporibus: in quibusdam vero in materia corruptibili, vt in generabilib. Notandum ergo, quod in istis gradib. naturalium est talis ordo, quod in illis quę communicant in materia semper posterius, & perfectius habet quicquid habet prius & imperfectius, & aliquid plus, & hoc etiam tenet si non communicẽt in materia, dummodo id quod habet prius, & imperfectius conditioni non repugnet perfectioris. Et ideo cum in diuersis partib. materiæ inueniatur differens similitudo, seu impressio primi actus, & vnus gradus abundet ab alio, & contineat eius perfectionem, & plus, & alius consequenter deficiat ab eo in aliqua similitudine primi actus, necesse est, quod in omnib. aliquid idem sit commune inter gradus, quod substernatur formis contrarijs, ita quod in vno substernatur perfectioni, & in alio imperfectioni. Ex quo in gradibus naturarum inuenitur cõmuniter perfectio & imperfectio, abundantia, & defectus, verbi gratia corpus animatum, quod est planta, deficit a corpore animato sensibili, quod est animal, & ex hoc oportet quod substernat defectui, & imperfectioni, quæ est insensibilitas. Et idem corpus animatum in alio gradu. s. in animali substernitur sensibilitati, quæ est perfectio, & sic de alijs. Et ideo id quod est commune. s. corpus animatum, quod vtrique formæ substernitur est vt genus respectu omnium naturarum participantium actualiter dictas formas. Generaliter igitur tenendũ est, quod in omnib. his gradibus naturarum materia accepta cum communi forma, seu similitudine primi actus constituit genus. verbi gratia, materia accepta cum forma, vel potentia cum actu, facit hoc genus, quod est substantia, hæc autem cum corporeitate facit genus, quod est corpus, hæc autem cum anima facit corpus animatum, & hæc cum sensitiuo facit genus, quod est animal. Secundum ergo hunc processum manifestum est, quod id quod est posterius forma, est respectu prioris, & plus recipit de similitudine primi actus, & id quod est prius est materiale respectu sequentis, & in ipso loquendo physice materialiter continetur, & quia logicus de materia non curat, eo quod solum formale considerat, ideo ponit omnia ista genera in vno genere conuenire, & nullo modo genere differre, sed quia physicus considerat materiam simul cum forma, & uidet, quod materia secũdum diuersas partes diuersis perfectionibus informatur, & iterum uidet quod aliqua similitudo, & impressio actus recipitur in materia, quæ est in potentia ad formam, aliqua autem in materia, quæ est solum in potentia ad vbi, aliqua autem in nulla materia, ut in angelis, ideo dicit omnes illas naturas adinuicem genere differre, & ideo aliqua dicuntur esse eiusdem generis, secundum logicum, quæ non sunt eiusdem generis secundum physicum uel metaphysicum, patet igitur quod materia est principium, & origo diuersitatis generum in diuersis prædicamentis & etiam in eodem, patet etiam, quod licet genus nõ sit materia per essentiam, quia tunc non prædicaretur de specie, cum materia sit pars; tamen ratio generis sumitur ex eo, quod est materiale in re, ratio vero differentiæ sumitur ab eo, quod est formale, siue pertineat ad perfectionem, siue ad imperfectionem, siue ad habitum, siue ad priuationem, quia ratio differentię ab illis formis accipitur, quibus substernitur ipsũ genus, ut iam ex dictis patet, non enim anima rationalis est differentia hominis, cum de homine nõ prædicetur, sed animam rõnalem habẽs, quod significat hoc nomen rationale, cui animal substernitur, cum eius opposita differentia, quia dicimus, animalium, aliud rationale, aliud irrationale, & quia differentia aduenieus generi constituit speciem, sicut forma materiæ, ideo diuersitas specierum causatur ex diuersitate differentiarum, ex quo manifestum est, quod tã species, quam differentiæ respiciunt id quod est formale in re, & inde originantur, genus autem respicit ipsam materiam. Diuersitas igitur numeralis in causa indiuiduationis, nec est tantum a materia, sicut quidam dicunt, nec tantum a forma, ut dicunt alij, nec tantum ex alijs accidentibus determinantibus, ut dicunt alij, ex utrisque tamen indiuiduatio habet causam. Sed circa hoc sciendum, quod quæritur quid sit principium indiuiduationis, non quæritur tantum

De gradib. formarũ lege D. Th. 2. li. cõt. gent. c. 67. & li. 3. c. 22. 97. de spirit. crea. ar. 2. c. & aia artic. 1. c.

De genere logico, & phisico lege D. Tho. 1. q. 66. a. 2. a. 2. & q. 88. a. 2. 4.

Vide D. T. de ente & essentia. c. 5.

de

de principio materiali, quia indiuiduatio habet principium effectiuum in artificialibus quidem est artifex, qui diuidendo, de uno ferro facit duo frusta; in naturalibus autem generans, cum de sua substantia facit aliud, ipse est causa distinctionis. Habet etiam principium finale, & hoc est conseruatio specierum, quia propter hoc est multiplicatio, & distinctio indiuiduorum, ut conseruetur, & saluetur esse specierum. Principium etiam formale est ipsa forma terminans materiam, materiale uero ipsa materia terminans formam. manifestatiuum etiam sunt ipsa accidentia distinguentia ipsam ab aliis quantum ad apparentiam, & aspectum. Sed notandum, quod cum indiuiduum sit quid completum in actu, & subsistẽs materia & forma quibus constituitur in esse, erunt principia, & causa indiuiduationis, sed quia nec materia per se, & absolute sumpta, & simpliciter, potest esse pars huius indiuidui, sed hæc materia signata, & similiter, nec forma simpliciter, sed in quantum hæc, ideo nec materia, nec forma simpliciter acceptæ sunt principia indiuiduantia, cum sint partes naturæ communis, siue speciei, & non naturæ particularis, & licet forma, & materia mutuo se terminent, quia cum materia sit potentia ad plures formas, per hoc quod habet unum actum, iam non potest alium subire actum, nec etiam est in potentia ad formam iam receptam, & sic terminatur per formam, similiter etiam, cum forma secundum se sit multiplicabilis, & receptibilis in multis, ex quo tamen iam est in materia non potest in alia esse, & sic terminatur p materiam, tamen materia in eo quod materia non terminat formam indiuiduali terminatione, nisi sit hæc materia, nec forma in eo quod forma terminat materiam indiuiduali terminatione, nisi sit hęc forma, & ideo hæc materia, & hæc forma sunt principia indiuiduationis, & quia materia non potest signari, ut hæc, nisi in quãtum est subiecta certis, & signatis dimensionibus quantitatiuis, licet quidam dicant, ꝙ in determinatis, & incertis, ideo primum & ultimum indiuiduationis principium est materia non absolute accepta, sed signata, ut hæc, in quantum. s. stat sub certis & determinatis dimensionibus quantitatiuis, unde & in resolutione ad hanc materiam in quantũ his dimensionibus subiecta est, est etiam deuenire sicut ad primum indiuiduationis principium, mediantibus certis dimensionibus terminans communitatẽ huius formæ, quam intellectus natus est pluribus suppositis attribuere, & sic patet, quod mediantibus iis dispositionib. & dimensionib. potest & hãc formam recipere, & hæc accidentia, quæ se habent ad nostrã apprehensionem, ut signa, quibus mediãtibus apprehendimus indiuiduum, & per hoc patet quid est causa indiuiduationis in substantiis materialibus, patet etiam per hæc responsio ad omnia argumenta, quæ omnia suo modo aliqualiter ueritatem concludunt.

Sed tunc uidetur quęrendum, quid sit principium indiuiduationis in substãtiis separatis. Nam uidetur quod non sit ponere indiuiduationem. Quia ut ex dictis patet, materia est principium indiuiduationis subiecta dimensionibus, ibi autem non est materia, ergo &c.

Præterea, sensus est singularium, & intellectus est uniuersalium, si ergo Angeli essent indiuiduati non intelligerentur.

Præterea in com. libri de causis dicitur, Intelligentia est finita superius in quantum recipit esse a Deo, infinita inferius, quia eius esse non recipitur in materia, ergo cum eius esse non sit finitum per aliquid in quo recipiatur non est indiuiduatum.

Præterea numerus causatur ex diuisione continui secundum Philosophum in 3. Physicor. ubi ergo non est continuum non est diuisio, & per consequens nec numerus, nec indiuiduatio numeralis.

Præterea nulla forma simplex potest diuidi, ergo nec indiuiduari, sed angelus est forma simplex, ergo &cæt.

Sed contra. Actus sunt singularium, sed Angelis cõuenit agere. Dan. 6. Millia millium &c. ergo angeli sunt indiuidui, & singulares.

Respondeo dicendum, quod circa indiuiduationẽ substantiarum spiritualium, tam separatarum, quam coniunctarum diuersimode dixerunt, sicut & de cõpositione earundem. Illi enim qui ponunt substantias separatas compositas ex materia, & forma, dicũt quod materia in eis est principium indiuiduationis. Illi uero qui ponunt in eis compositionem ex supposito & natura, ipsum suppositum dicũt esse indiuiduationis principium. Sed quia nec illam cõpositionem ponimus in eis, ideo aliter est dicendum de indiuiduatione angelorum. s. quod indiuiduantur ex eo quod sunt formæ simplices, forma enim simplex indiuiduatur seipsa tanquam principio intrinseco, si-

cut

Animaduertẽdũ hic Thomistæ D.T. aperte docere formã esse principiũ Indiuiduationis & nõ solũ materiã, id qđ alibi expresse docet, in opusc. 9.c.52. ubi dicit suppositũ uniuersaliter hẽt indiuisionẽ a forma, & 8.meth. t.c. 16. habet cõpositum est unum p materiã, materia autẽ expectat unitatem a forma, & lib. 3. conc. gent. c.83. dicit, qđ quorum forma ẽ una sunt unũ numero, dicẽs ꝙ principaliter indiuiduatio est a forma, qa a quo habet esse hẽt unitatẽ, idẽ dicit 1. q.76. ar.2. in q. de aĩa, art. 11. ad 2. & 1.d. 12. at. 1. c. habet. Vnumquodq; hẽt indiuiduationẽ a quo habet esse, & 1.q.4.2.2.c. uult principia distinctiua esse intrinseca, & 5.q. de anima, ar. 3. ad 13. principia indiuiduantia sunt de eius essentia, & in q. de potentia, q.9. ar. 5. ad 15. principia indiuiduationis in creatis sunt principia subsistendi, & distinguendi & 1.q.39. ar. 3. substantia per se habet unitatem, & multitudinem. Non ergo negat formam suo modo concurrere ad indiuiduationem, cum indiuiduum sit maxime in actu, & cõsequenter per formam, sed quia materia magis se tenet ex parte indiuidui quam forma, quæ magis respicit speciem, ideirco D. Th. indiuiduationem potius tribuit materiæ, quam formæ. Nam forma non fit hæc nisi p materiam, radix ergo prima indiuiduationis est materia, uide Iacobum Hadautũ uirum doctissimum in suis Theorematib. metaphysicis, Theoremate 2. ubi dicit quod potius ad indiuiduationem est materia, quam forma, & ideo materia habet prærogatiuam istam, quia forma singularitatem, quam habet mendicat a materia, & in hoc est discrimen inter nos & Scotistas, quia illi ponunt principium indiuiduationis esse entitatem positiuam incommunicabilem quam uocãt hecheitatem sumptam ab ultima realitate formæ, nos autem dicimus illa sumi a materia tanquam a prima radice. Vide Caiet. capit. 2. de ente & essentia. q. 4.

Vide hæc fusius apud D. Th. de ente & essentia, c. 2. & 3. est opin. Auer. de substantia orbis, c. 1. & 1. phys. co. 63. & 4. co. 35. quam opinionem quãdoque sequutus est D. Tho. in q. contra gent. c. 8. & in opusculo de natura materiæ, & in 4. d. 13. q. 1. ar. 2 tamen in 1. 1. q. 76. ar. 6. & alibi oppositum tenuit. Vide Caiet. de ente, & essentia, c. ult. q. 16. Materia signata sub certis dimensionibus uarie a Thomistis reponitur, siquidem Caiet. de ente & essentia, c. 2. intelligit materiam signatam materiam cũ capacitate, seu potentia huius quantitatis & non alterius, quæ capacitas addit aliquid reale super materiam distinctam ab illa secundum rationem, & appropriatur materiæ ab agente particulari disponente materiã, excludit ergo quantitatem a materia signata, quia uult, quod Socrates sit unus numero unitate transcendẽtali prout ponitur sub specie in recta linea prædicamẽtali, & sic præuenit quantitatem. Hanc opi. sequitur Iauel. in 5. met. Retract. Caiet. hanc opi. 1. q. 29. a. 1. & illam impugnat Franc. Fer. li. 1. cõtra gent. capit. 21. Ratio retractationis fuit, quia adhuc non poterat uitare, quin materia signata nõ sit aggregatũ per accidẽs, qa talis potentia, & capacitas, ad talem quantitatem, est in eodẽ genere quantitatis, actus autẽ & potẽtia sunt in eodem genere. Sed Iauellus uult soluere hãc rõnẽ, dicẽs, quod potẽtia ad terminum per se, est in eodẽ genere cum actu, non autem ad terminum per accidens, q. est quantitas, sed Cai. itellexit potentiam, & capacitatẽ in materia esse ad quãtitatem tanquam ad terminum per se, primo oportet enim ponere potentiam ꝓpriam, & ꝓximam ad quantitatẽ ꝑ se in materia, & non solũ ad actũ substantialẽ uult ergo Caie. in sua retractatione, qđ materia signata sit sine quantitate, ut tamen est fundamentũ, radix & causa huius quantitatis, ac ut in se præhabet quantitatem illam, & non aliam, ita quod materia signata ante omne accidens ut est una unitate transcendentali, fundat, & pręhabet in se quantitatem talem ita quod non aliam, & sic nullo accidente posito materia dr signata, & licet talis materia in illo priori non distinguatur per quantitatem formaliter, tñ inquit Caiet. sufficit, qđ in se præhabeat talem quantitatem ad hoc, quod numeraliter fiat hęc, omnis namque distinctio numeralis, aut est per quantitatem formaliter, aut participatiue, sed licet hæc subtiliter dicantur, tamẽ plenior, & simplicior opi. & ad mentẽ D. Th. uidetur opi. Capr. 2. d. 3. q. 1. ad arg. conc. 2. quam sequuntur Ferrar. 1. cont. gent. c. 21. & Pau. Sonc. 7. met. q. 33. 34. 35 Qđ loquendo de unitate essentiali, & transcendentali talis ab eodem habetur a quo habetur esse, sed loquendo de unitate quantitatiua, quæ fundat indiuiduationem Socratis talis quo ad indiuisionem, & in communicabilitatem est a materia tanquam a 1. radice, sed quantum ad distinctionem ab aliis eiusdem opinioni, & demonstratiuitatẽ hic & nũc, habet radicaliter a quantitate, ita quod materia signata dicit materiam sub quantitate quo ad completam rationem indiuidui ita quod Socrates, ut ꝓuenit quantitatem non est unus numero nisi unitate transcendenti, & non quantitatiua perfecta.

De principio indiuiduationis in separatis substantiis. Primo Physi. tex. c. 49. Cap. 5. Tex. co. 59. & 60. 1. Metap. t. c. 2. Fuit opinio Auic. prout habet D. Tho. 1. q. 50. ar. 2. Vide Caie. de ente, & essentia. c. 5. & 3. q. 4. 1. q. 50. a. 4.

cut si esset albedo simplex & separata indiuiduaretur seipsa, quia esset una seipsa. Ipsi etiam angeli tanquam effectiuo principio indiuiduantur ab ipsa diuina sapientia diuersos in eis gradus naturarum excogitante, & hoc magis declaratur in commento super librum de causis. De indiuiduatione autem animæ notandum, quod quidam dixerunt, quod anima indiuiduatur a Deo tantum, quia cum Deus sit immediatum productionis principium animę, oportet, qđ sit immediatum principium omnium illorum, quę essentiam, & perfectionem animæ consequuntur, ut quod sit incorporea, immortalis, indiuiduata, & huiusmodi. unde sicut anima non habet immortalitatem a se, sed a Deo, quamuis per se, & de sua natura, & ex principiis propriis sit immortalis, ita similiter a Deo habet, quod sit indiuiduata, & hoc secundum

Cap. 11.

istos uidetur posse haberi ab Aug. in lib. de spiritu & anima, ubi dicit, quod anima est substantia uiuens, simplex, icorporea, & multa alia ponit ibi, & postea addit, hæc autem omnia ex eo, qui eam condidit suscepit, & ita habet indiuiduationem a Deo, & hæc est opinio Rabbi Moysis. Sed quod hoc nō possit stare uidetur, quia principium indiuiduationis oportet esse intrinsecum, sed impossibile est quod Deus sit principium intrinsecum animæ, uel alterius creaturæ, & ita impossibile est, quod anima indiuiduetur a Deo, tanquam a principio intrinseco suę indiuiduationis, & propter hoc Auicen. dicit in 6. de naturalibus, quod quædam accidentia, quæ sunt nobis occulta, sunt in anima principium indiuiduationis. sed

Par. 5. c. 3.

distinguitur de accidentib. sunt enim quædam accidentia, quæ se tenent ex parte formæ, & hæc nō sunt causa indiuiduationis, quædam autem, quæ se tenēt ex parte materiæ, & hæc sunt causa indiuiduationis. Nam materia secundum ipsum non est causa indiuiduationis, cuius ratio est: quia materia secundum se considerata est uniuersalis sicut forma, nō autem est de ratione uniuersalis, quod determinet, & indiuiduet, sed potius, quod confundat, & quia secundum ipsum est necesse quod accidentia sint causa indiuiduationis principaliter, quæ quia non apparent ad oculum, dixit quod erant nobis occulta. Sed quod hoc sit impossibile, manifestum est, quia posterius nō est causa prioris, accidentia autem sunt posteriora indiuiduis secundum Porphirium, licet enim res indiuidua non habeat esse sine accidentibus, tamen naturaliter prior est, & præterea accidens non est causa substantiæ, indiuiduū aūt dt rei substantiam. & iterū principium indiuiduationis oportet esse intrinsecum rei indiuiduatę. item si illa accidentia sunt occulta nobis, quomodo erunt causa eius, quod est manifestum nobis? Et propter hoc aliter dicendum est. s. qđ principium indiuiduationis animæ potest diuersimode assignari secundum diuersas rationes causarū. nam loquendo de principio indiuiduationis effectiuo, sic Deus est principiū indiuiduationis, in genere principii efficientis, sed formaliter loquendo, ipsa se ipsam indiuiduat per modum principij formalis, & essentialis, materialiter uero loquendo indiuiduat eā corpus, non quod ipsa indiuiduationem non habeat extra corpus, sed quia habitudinem, & proportionē, & quandam inclinationem habet ad corpus, non qđ hanc habitudinem habeat antequam corpori infundatur, cum non præcedat corpus, eo quod creando infunditur, & infundendo creatur a Deo, iuxta indigentiam corporis informandi, sed quia in creatione recipit, & acquirit signatam, & determinatam essentialem habitudinem ad corpus hoc, quam etiam sibi retinet a corpore separata. unde sicut anima humana accepta communiter nō est unibilis, nec unita naturaliter, nisi humano corpori, ita nec hæc anima nisi huic corpori ex habitudine essentiali, quam habet ad ipsum, unde per hanc habitudinem dicitur indiuiduata.

Qđo anima indiuiduat per habitudinē ad corpus, & quæ sit ista habitudo lege Caiet. de ente, & essentia. c. 6. & est q. 13. Hētur in li. đ ecclesiast. dogm. c. 18. & 19.

Ad primum ergo dicēdum, quod materia subiecta dimensionibus, est principium indiuiduationis in substantiis materialibus. In Angelis autē est aliud indiuiduationis principium, cum sint immateriales, ut dictum est. Ad secundum dicendum, quod singularitas non impedit intelligibilitatem, sed materialitas, & ideo licet Angeli sint singulares, sunt tamen intelligibiles cum sint immateriales.

Vide D.T. 1. q. 57. a. 1. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod intelligentia non dicitur infinita inferius quia sit infinita secundum suum esse, sed quia eius forma non est recepta in materia, & ideo per hoc nō concluditur quin sint indiuiduata.

Vide D. T. & Caiet. de ente, & essentia, c. 6. par. 5.

Ad quartum dicēdum, quod in Angelis non est numerus, quia est quātitas discreta causatus ex diuisione continui, sed causatus ex distinctione formarum, prout numerus est de transcendentibus. Ad quintum dicendum, quod in Angelis non est indiuiduatio per diuisionē continui, sed per distinctionem formarum, ut dictum est, & ideo ratio non procedit.

QVAESTIO SVBTILISSIMA AC NOBILISSIMA

De motoribus corporum cœlestium D. Thomæ Aquinatis, nunc primum in lucem edita.

Tex.co.36.

QVAESTIO est de motoribus corporum cęlestium. Et videtur quòd moueantur immediate a Deo. Dicit enim Philosophus in 2. de cęlo, & mūdo, ꝙ causa prima mouet causatum primum, sed causa prima est Deus, causatum primū mobile est cęlū, ergo &c. Præterea Boetius dicit libro de Consol. loquens de Deo, stabilisq; manēs das cuncta moueri, ergo videtur quòd maxime moueat quod est primum mobile, hoc autem est cœlum, ergo, &c.

Præterea primi mobilis motor debet esse primus, sed primus motor est immobilis omnino, aliàs nō esset status in mobilibus, sed nihil est primum non immobile nisi solus Deus, ergo solus Deus est motor primi mobilis.

Præterea ex motu, & influentia cęlestis corporis est conseruatio omnium corporum uiuentium, ergo ex motore eius erit conseruatio omnium spirituum uiuificantium, quia sicut se habet mobile ad mobile, sic se habet motor ad motorem, sed solus Deus est conseruator, & uiuificator spirituum, ergo solus ipse mouet cęlum.

2.phys.tex. com.1.

Sed contra, videtur, quod moueantur a propria natura. Sicut enim uult Philosophus, natura est principium motus, & quietis in eo in quo est, ergo mot⁹ naturalis est a forma intrinseca, sed motus cęli est naturalis, sicut probat Philosophus, ergo est a propria forma.

8.phys.tex. cō.27.ar.2. cœl.te. c.3.

Præterea leue potest sua uirtute sursum ascendere nullo impellente, & similiter graue descēdere absque intelligentia mouente, si ergo forma cœli perfectior est, quam forma elementaris, & figura eius est aptissima ad motum circularem, uidetur quod moueri possit a propria forma absq; omni intelligētia.

Præterea plus est mouere seipsum execūdo locum proprium, quam non exeundo, sed uirtus lucis est se diffundere per corpora alterius naturę, ergo uidetur quod multo fortius corpus cœli per naturam lucis possit in suo orbe se mouere absque influentia alicuius spiritualis substantiæ.

2. cęl. text. co.27. 8.phys. tex. com.8

Præterea nullus motus necessarius dependet a uoluntate creaturæ, tanquam a primo motore, sed motus cęli est uniformis, & necessarius, secundum Sanctos, & Philosophos, ergo non est a uoluntate alicuius intelligentię. Sed contra motor est in actu respectu mobilis, sed cœlum est mobile. Nihil autem idē simul est in actu, & in potentia, ergo cœlum non potest moueri a se, siue a propria uirtute.

2.phys.tex. com.1. 2.phys.tex. co.1.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, ꝙ cœlum mouetur a propria natura, sicut grauia, & leuia, moti sunt, eo quia Philosophus uocat motum naturalem cuius principium est natura inclinans ad talem motum, sicut patet, sed hoc non potest stare nec in se, nec in sua ratione. In se quidem, primo ex parte motoris, quam secundum Philosophū omnis motus est ab aliquo, quamuis ergo natura sit principiū motus, non propter hoc dicitur motor, sed generans nec propter hoc Deus dicitur motor inquantum dat formam, quia sic cœlū dependeret immediate a Deo secundum moueri, sicut & secundum esse, sed hoc non potest esse, sed quia sic tolleretur ordo rerum, & connexio causarum, quæ est secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Secundo ex parte mobilis, quia in motis naturaliter, & in quibuscunque quæ proprij motus sequuntur naturalem inclinationem, additio motoris ad mobile, siue eiusdem speciei, siue diuersè causat intensionem in motu proprio lationis, & in alio remissionem, sicut patet in gleba, quia vbi est talis natura, quanto plus multiplicatur, tanto fortius mouetur, & si sic esset in superioribus, tunc moueretur stella motu proprio velocissime, & aliena delatione tardius, cuius contrarium apparet. Nec potest dici, quod hoc contingat, quod non compleat circulū non propter tarditatem motus, sed propter magnitudinem circuli. Tertio ex parte spatii, quia motus naturalis non conuenit nisi naturæ extra suum ubi, quo adepto statim quiescit, sicut patet in terra, sed superiora mouentur in suo ubi. Quarto ex parte termini, quia cum natura determinetur ad unum, nunquam potest inclinari ad motum propter motum, sed propter aliquid determinatum, quod ex motu consequitur, motus enim non potest habere rationē termini, quia est id quod tradit in alterum & ita nunquam natura aliqua determinatur ad motū pp motum. Si igitur corpora superiora mouerentur naturaliter, haberent aliquem terminum ad quem mouerentur, & tunc ibi quiescerent, omne autem appropinquans per motum naturalem ad suum ubi, mouetur fortius, contrarium autem est de motu uiolento, & sic sequeretur, quod motus cœli aliquando esset tardior, aliquando uelocior, & sic patet, quòd hęc positio in se stare non potest, nec etiam potest stare in sua ratione. Aliter enim dicitur naturale in superioribus, aliter in inferioribus, & aliter accipitur principium motus in istis, & in illis. Vnde notandum, ꝙ principium motus duplex est, passiuum, & actiuum. Actiuū est duplex, aliud formale, ut forma, & aliud vt agens, & mouens. In illis autem, quæ habent solū principium motus passiuū, requiritur agens motor, quia illud non sufficit ad mouendum. In illis uero q̄ habent formale principium actiuum nō requiritur, quia sic sequeretur, qđ igne moto ibi esset generans, quod falsum est. In illis uero ubi est agens actiuū mouens minus requiritur motor. Principium ergo motus in elementis est actiuum formale, quia in elementis est naturalis motus ratione inclinationis actiui formalis. In cœlestibus uero corporibus principium motus est passiuum, quia in eis naturalis motus ratione inclinationis passiui. Alii autem dixerunt, quod mouetur a natura, & ab anima, a natura quidem sicut a principio passiuo, ab anima autem sicut a principio actiuo, assignantes cuilibet orbi duos motores, unum s. coniunctum, & aliud separatum. Et ratio eorum erat, quia cum principium uniuscuiusque rei sit vnum, ab ipso non potest procedere nisi unum, & ideo a prima causa processit tantum vnum causatū. Sed notādum, quod horum, quidam ut Simplicius, & eius

Vide D. T. 3.co. c. 23. Vide D. T. in 3.ar.6.q. de spiritualibus creaturis. In elementis esse principiū actiuū motus docet D.T. 1 2 q.36. a.2. & ēe passiuum ab eodē 5. met.li.12.in prin. & utroque mō ab Auer.3.cæ. co.28. & clarius 4. cœl. co. 22. si.n. grauitas, & leuitas cōparent ad agens tanq̄ insrfaillius, dicunt actiua, si aūt ad mobile dicū tur passiua. Nec obstat, ꝙ hr 2. de gn.tex.co.8 grauitatem & leuitaté nō esse actiuas qualitates, q̄a loq̄tur de actiuitate gñatiua & alteratiua non motiua de qua hēt 4. phys. te.cō. 85. esse actiuas.

Hanc opin. D. Tho. vr sequi de spiritualibus creat.a.6. & 2.d. 10.1.c. Vt op. Aui. pro qua, ut de D.Tho. 11.q.47.ar. 1.

12.me.t.c. 29 & 59.2. cæ.te.c.12. & 51. De aïa cœli tractat Aui cen.li.6.naturaliũ par. 1.c.1. Vi. D.T.1. 1.q.70.a.3. 2.d spiritu. creat.a.6.li cet reponẽs Ari. teneat cœlum esse neciæ aïarũ. Lege Auc. 12.met.co. 44.qui opi- hanc Auic. optime im probat, & Cai. subtili ter replicat de ente & essent.q.10 Vide D.T. 12.me.tex. com.48. Sc.4.d.48. q.2. ait mo tũ cœli non esse natura lẽ neq; uio lẽtũ, ex par te mobilis, sed neutrũ, ex parte ue ro motoris esse uolun- tarium. At Dur.2.d.14 q.2. tenet nõ esse na- turalẽ, neq; aialẽ, sed vo luntariũ ab intelligẽtia ñ neque a- nima, neq; natura est, sed Alber. Mag. negat esse natura lẽ, sed affir mat esse aïa lem, ac uo- lũtariũ. At Aue.cũ D. Tho.ut hẽt Thim. in Theo. 69. q̃nque dãt esse natura lẽ, q̃nq; uo luntariũ, & D. Tho. t. cœli. li.3.& 3.cont.gẽt. c.23.conci- liat qui ex parte mate riæ, & mobi lis est natu ralis ex par te uero mo toris est uo luntarius, p

eius sequaces dixerunt corpora cœlestia esse animata non solum anima intellectiua, sed etiam sensitiua, & causa erat, quia quicquid nobilitatis est, est adscribendum magis digno, ut est corpus cœleste. Auicenna dixit ea esse animata anima imaginatiua, & ratio est, quia non possunt mouere nisi particulare Aristoteles uero dixit, ea esse animata anima intellectiua. Cuius ratio est, quia omne quod mouetur ab alio mouetur, & cum in motoribus, & motis non sit procedere in infinitum, necesse est deuenire ad aliquod mouens seipsum. Sed hæc positio non potest stare. Primo sicut ponebat Simplicius, s. quod essent animata anima sensitiua, quia cum finis imponat necessitatem ijs quæ sunt ad finem, & indignius sit propter dignius, oportet vt corpus sit propter animam, & non econuerso. Si ergo corpora cœlestia essent animata anima sensibili, essent organica secundum exigentiam animæ sensitiuę, constat autem hoc non esse, & præterea essent complexionata, quod falsum est. Item etiam stare non potest, sicut probat Auicenna, s. quod sint animata anima imaginatiua, quia sicut organum sensitiuum est complexionatum, ita & organum imaginatiuum. Iterum etiam nec stare potest sicut Aristoteles posuit, s. quod sint animata anima intellectiua, quia cœlum est corpus simplex eiusdem naturæ in parte, & in toto, & sic esset totũ unum animal. Motiuum autem positionis illorum continet errorem, quia ponit, ꝙ ab uno primo principio non possit procedere nisi vnum, sed a secundo possit. Hoc autem est inconueniens, quia cum agat per intellectum omnia potest producere. Item cum suprema non sint propter insima, sed econuerso, iõ non potest coarctari numerus illorum propter numerum corporum, quod esset si unumquodque corporum haberet motorem coniunctum. Et ideo alii dixerunt, quod corpora cœlestia mouentur a natura propria, sicut a principio passiuo, & naturali, & sicut ab actiuo mouentur ab intelligentia non mediante anima, sed uirtute propria. Intelligentia enim mouet per contactum uirtutis, & per imperium uoluntatis. Propter quod & motus corporum cœlestium, & dicitur naturalis, & dicitur uoluntarius. & hęc opinio melior est. Primo, q̃a magis cõgruit ordini diuinæ sapientiæ, quæ inferiora regit, & mouet p superiora, & media per prima. Corpora autem cœlestia media sunt inter superiora & inferiora, & ideo quantum ad durationem mensurantur æuo, sicut & angeli, quantum autem ad motus successionem mensurantur tẽpore, sicut & alia inferiora corpora. Secundo magis congruit dignitati naturæ angelicæ. Cum enim Deo seruire regnare sit, dignius obsequium esse non potest quantum ad obsequentis naturam, quam cooperari Deo in regimine prouidentiæ suæ, quod fit mouendo corpora cœlestia, ex quorum motu generantur omnia inferiora. Vnde seruire Deo in executione diuinæ prouidentiæ in maioribus, & in maiori mundo maius est, quam seruire Deo in executione alicuius ministerij inferioris. & ideo dicunt quidam, quod motores orbium de media hierarchia, & de medio ordine sunt. Tertio magis congruit auctoritati doctorum sacræ scripturæ. Dicit enim Aug. in 3. de Trinit. quod omnia corpora reguntur per spiritum uitæ rationem. Gregorius etiam dicit in 4. dialog. quod in hunc mundum uisibilem nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest. Quarto magis conuenit similitudini microcosmicę, microcosmus etenim. i. minor mundus est homo, in quo est quædam uirtus mouens alias, quæ motæ exeunt in actus debitos. Nam uidemus in homine motum infimum sicut cordis, q

est s̃m apprehensionem sensitiuam, & alios motus medios secundum apprehensionem imaginatiuam, & alios supremos secundum apprehensionem intellectiuam. Notandum autem, quod in corporibus cœlestibus anima, non debuit infundi propter eorum motum, quia motus non potest esse finis, cum omne quod mouetur, moueatur propter aliquod, quod nõ habet, magis ergo motus est de ratione eorum, quæ sunt ad finem, quam de ratione finis. Item notandũ, quod licet nihil uirtutis finire sit ad opposita, tamen spheræ possunt per accidens, & non per se ad opposita moueri, mouentur enim uno motu per se, & alio per accidens, motu. s. superioris sphæræ. Item si quæritur, ubi sit motor in sphæra, qui mouet ipsam sphęram, dicendum est: quod est in circunferentia. Sed notandum, quod est secundum determinatum situm mundi, s. ex parte orientis, non autem secundum determinatam partem cœli, quia non est in loco, nisi p suam operationem. Et quia ex parte orientis motus secundum nos incipit, ideo ex parte illa uidetur operari, & per consequens ibi esse, & ideo illa pars cœli dicitur esse dextrum, a quo incipit motus. Item notãdum quod non est inconueniens angelos mouere corpora, cum & corpus lunare moueat mare, & adamas moueat ferrum contra suam naturam, & anima corpus ad diuersas operationes. Item notandum per quem modum angelus moueat orbem, cum enim in angelis nulla sit uirtus nisi intellectiua, oportet quod eorum operationes sint intellectuales, & quia omne rale agit per uoluntatem, oportet quod agant quicquid agunt per uoluntatem, & ideo oportet, quod motus cœli sit uoluntarius. Sed hunc modum agendi uel mouendi quidam uocant influxum, quidam autem uirtualem contactum. Notandum etiam s̃m quosdam, quod ordo nobilitatis in corporib. non attenditur secundum situm, sed unumquodq; ponitur in loco sibi magis conuenienti, ubi. s. est optimum sibi esse. & ideo sol & luna sunt inferiora quibusdam aliis corporibus stellarum. Sed quia continens est nobilius contento, ideo aliis uidetur, quod secundum nobilitatem attendatur situs. Cuius ratio est, quia secundum Philosophum, cum superiora sint causa inferiorum mutabilium, oportet in eis esse aliquid, qđ est causa permanentiæ, & aliquid quod est causa mutabilitatis. Permanentiæ autem causa est sphera stellarum fixarum, & quia multas habet stellas, ratione diuersorum effectuum est ibi abundantia lucis. Huic ergo sphæræ, quæ est causa permanentiæ, deseruiunt & cooperantur tres planetæ. s. Saturnus, Iupiter, & Mars. Quantum uerò ad causam transmutationis, siue mutabilitatis præeminentiam obtinet sphæra solis, cui quidem seruiunt, & cooperantur sphæra Veneris circa generationem, Mercurii ad multiplicationem indiuiduorum, & Lunæ ad recipiendos omnes effectus.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Philosophus non intellexit, quod primi orbis motor esset Deus per modum efficientis: ipse enim ponit virtutem motoris adeo ꝓportionari mobili, quod si minimum corpus adderetur corpori mobili, laxaretur uirtus motoris in mouendo, sicut dicitur in libro cœ. & mun. sed ponit quòd Deus moueat causatum primum metaphorice, s. sicut finis, & desideratum. Vel si ponit, quod moueat per modum efficientis, non ponit ipse quod solus moueat, sed mediante uirtute mobili proportionata. Vnde potest intelligi uerbum suum per quãdam appropriationem, & primariam influentiæ susceptionem.

Ad secundum dicendum, quod ex illa authoritate

quo uid. D Th.4.d.48. q.2.a.2.c.& licet D.T. 1.q.70.art. ul. ad 5. dicat motum cœli esse naturalẽ et ex parte principii actiuẽ intrinsece mouentis, & idẽ habet Auer.8.phi te.c.27. Rñ detur ex Thi.ubi su. & Fer. cõt. gen.c.23.q non est intrinsecum, ut forma, sed q̃a est illi appropriatũ, & unitũ contractũ & uirtuali & ptereà si est simpliciter naturalis, sed s̃m quid & modaliter potius quam formaliter. Vide D.T. 11.q.10.a.5. Videi op. Gre.ho.24. & Dion. c. 7.8.& 9.cę. hier. Vide D. Th.1.q. 108. Cap.4. Cap.5. Vide D. T. 1.q.67.a.4. ad 3.q.104. ar.2.c. Lege D.T. 2.q.51.ar.3 ad 3. & q. 52.a.2.c. & 1.d.37.q.1. ar.1.c.& habet 8. phy. tex.co. 84. At tamẽ potentiã motiuã in angelis distingui a uolũtate uſ dicere D. T. de potẽtia. q.6.ar.3.ad 2.& art. 7. ad 11. 12. met.te. com.38. Vide D.T. q.115.ar.3 Vide D.T. 1.q 67.art. 4.ad 3. Lege D.T. 2.cœl.li.15. & 18. Lib. 2. tex. com.71. 12.met. te. com.30.

non